

ДНЕВНИКЪ

(стенографически)

на

ХІІ^{то} Обикновено Народно Събрание

(първа редовна сесия).

СѢВІІ засѣдание, четвѣртѣкъ, 20 мартъ 1903 г.

(Открито отъ г. подпрѣдседатели А. Франга, въ 9 ч. и 45 м. прѣди пладнѣ.)

Прѣдседателствующъ А. Франга: (Звъни.) Засѣданието се открива.

Г-нъ секретарьтъ ще прочете поименния списъкъ на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь Д-ръ Г. Гаговъ: (Прочита списъка. Отсъствуватъ г. г. прѣдставителитѣ: М. Абаджиевъ, А. Арсениевъ, М. Балтовъ, Г. Василевъ, И. Василевъ, Д. Вълчевъ, А. Геновъ, Д-ръ К. Милановъ, Д-ръ С. Мирковъ, Д-ръ П. Ношковъ, М. Доспатски, Я. Забуновъ, П. Златаровъ, М. Игнатовъ, А. Каназирски, Д. Колевъ, Н. Марковъ, Т. Михайловъ, Вен. Поповъ, С. Славовъ, В. Стаменовъ, А. Станчовъ, П. Тодоровъ, Х. Тоневъ, А. Урумовъ и П. Чаушовъ.)

Прѣдседателствующъ А. Франга: Отъ 178 народни прѣдставители отсъствуватъ 26. Има законното число народни прѣдставители — засѣдашието продължава.

Прѣдседателството има да направи слѣдующитѣ съобщения на г. г. народнитѣ прѣдставители:

Съгласно дискреционнитѣ права, които има по правилника, прѣдседателството е разрѣшило отпускъ на Бургазкия народенъ прѣдставитель г. Д-ръ П. Ношковъ 10 дена; на Тутраканския народенъ прѣдставитель г. Д-ръ К. Икономовъ 10 дена.

Сега прѣдседателството ще иска разрѣшение за други отпуска.

Трънския народенъ прѣдставитель г. Коте Кафеджийски иска 4 дена отпускъ. Които приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Казанлъшкиятъ народенъ прѣдставитель г. А. Геновъ иска 8 дена. Които приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Габровския народенъ прѣдставитель г. И. Печовъ иска 10 дена. Които приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Казанлъшкиятъ народенъ прѣдставитель г. С. Славовъ иска 10-дневенъ отпускъ. Които приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Царибродския народенъ прѣдставитель г. Е. Начевъ иска 10 дена отпускъ. Които приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Шуменския народенъ прѣдставитель г. М. Доспатски иска 2 дена отпускъ. Които приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Събранието приема. Г-нъ Арсениевъ има думата.

С. Арсениевъ: Искамъ да отправя едно питане къмъ г. Министъръ-Прѣдседателя, но понеже го нѣма, азъ ще моля г. Министра на Вътрѣшнитѣ Работи, който е тукъ, да му прѣдаде моето питане.

Онзи денъ, когато искахъ да говоря по продължението на сесията, азъ искахъ едновременно да говоря и за кризата, но тогава не ми се даде да говоря и г. Министъръ-Прѣдседателятъ ми съобщи, че ако направя запитване, ще ми отговори. Понеже съмъ убѣденъ, че това нѣма да бѣде никога, а отъ друга страна, като имамъ прѣдъ видъ, че само нѣколко дена имаме още до закриването на сесията, искамъ да отправя слѣдующето питане: въ що се е състояла тази криза и дали тя е едно слѣдствие на конституционенъ и парламентаренъ порядѣкъ? Сетнѣ, дали нѣма легнали условия по срѣдата на тая криза да се отпусне единъ кредитъ за прѣвъоръжаване на войската и т. н.?

Моля г. Министра на Вътрѣшнитѣ Работи да прѣдаде това ми питане на г. Министъръ-Прѣдседателя, който да ми отговори.

Министъръ А. Людскановъ: Ще прѣдамъ на г. Министъръ-Прѣдседателя това Ваше питане.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Ще се прѣдаде питането Ви на г. Министъръ-Прѣдседателя и ще Ви се отговори наврѣме.

Г-нъ Бурмовъ, докладчикъ по закона за чиновниците, има думата.

Докладчикъ С. Бурмовъ: (Чете.) „Чл. 12. Чиновниците не могат да се занимаватъ съ търговия и адвокатство, нито пъкъ съ нѣкакво занятие, което е непристойно и несъвмѣстимо съ държавната служба.

„Тѣ не могат да бѣдатъ притежатели, издатели или редактори на политически вѣстници, нито да взематъ явно активно участие въ партизански дѣйствия отъ политически характеръ.

„Така сѣщо чиновниците не могат да бѣдатъ притежатели на нѣкоя субвенционирана или гарантирана отъ държавата концесия, нито прѣдседатели на друго нѣкое акционерно, търговско или промишлено дружество, или членове на управителния съвѣтъ или на надзирателния, провѣрителния или отчетния комитетъ на подобни дружества, нито пъкъ да бѣдатъ каквито и да било, макаръ и привременни и безплатно дѣйствующи, органи.

„Забѣлѣжка. Това ограничение не се отнася до разнитѣ кооперативни дружества.“

К. Мирски: Вслѣдствие разискванията, които станаха въ комисията, не само отъ членоветѣ, но и отъ много измежду насъ, азъ нѣма да настоявамъ на поправката, която направихъ въ послѣдната редакция, именно за думата „притежатели“. Азъ не можахъ да разбера думата „явно“ ще се разбира публично ли?

Министъръ А. Людскановъ: Ще се разбира публично.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Полагамъ на гласуване. Които приематъ чл. 12 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика въ послѣдната му редакция, съ обясненията на г. министра, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ С. Бурмовъ: (Чете.) „Чл. 40. Чиновниците се уволняватъ отъ длъжностъ отъ началството, което ги е назначило (чл. 6), или по собствено желание, или въ интереса на службата въ единъ отъ слѣдующитѣ случаи:

„а) за отсъствие отъ служба, безъ надлежно разрѣшение отъ своето началство, не повече отъ 10 дена;

„б) за постоянна немарливостъ въ изпълнение служебнитѣ си обязанности;

„в) за дѣйствително и съзнателно непокорство на заповѣдитѣ на своето началство;

„г) за явно лошо поведение;

„д) за явна некадърностъ и неспособностъ;

„е) за изгубване едно или повече отъ условията, указани въ чл. 3 отъ настоящия законъ;

„ж) за упражнение занятия указани въ чл. 12; „з) за издаване служебни работи, които трѣбва да се държатъ въ тайна;

„и) за явно или активно участие въ партизански дѣйствия, имащи политически характеръ (участие въ демонстрирующы тѣпи и държане рѣчи на митинги);

„к) ако чиновникътъ е наказанъ три пѣти съ послѣднитѣ четири вида дисциплинарни наказания и не се е поправилъ.“

К. Мирски: Азъ въ комисията слушахъ съ голѣмо внимание всичкитѣ съображения, които се изказаха въ полза на оставането въ закона на пункта 3 — за издаване служебни работи, които трѣбва да се държатъ въ тайна, — но защото не можахъ да се убѣдя, че е отъ полза тая алинея, азъ настоявахъ да се изхвърли. И тукъ казвамъ, че издаването на служебни работи, които трѣбва да се държатъ въ тайна, трѣбва да съставлява прѣстъпление, и като е така, нѣма си мѣстото тукъ, особено като се казва „да се уволняватъ и за прѣстъпление“. Оставимъ ли тая алинея тукъ както е, ще се разбере, че ще има занаятъ два вида служебни работи: едни, които могат да се държатъ въ тайна, които законътъ счита такива, и други, които кефътъ на министра или на нѣкой началникъ счита за такива. Затуй азъ поддържамъ пунктъ 3 отъ този членъ да се изхвърли. Ако се изхвърли ще си остане въ сила това, което е узаконено у насъ — това, което е наредено отъ законодателта да се държи въ тайна.

Послѣ, друга една поправка. Колкото и да се изказаха мнозина противъ неузаконяването и на друга една причина за уволняване, именно за лекомислено задлъжняване, което намираме въ чуждитѣ законодателства, азъ не можахъ да чуя нито единъ доводъ състоятеленъ въ полза незапазването на тая причина за уволняването на чиновниците. Само по поводъ на това, което възразахъ г. Министъръ-Прѣдседателятъ, азъ се съгласихъ, намѣсто „едногодишна заплата“, да се каже „двѣгодишна заплата“. И защото въ комисията, както казахъ, присѣтствуваха много прѣдставители и азъ изказахъ всички доводи въ полза, сега ще се ограничи да прочета полека новия пунктъ и ще моля да се положи на гласуване. Новъ пунктъ, като причина за уволняване по рѣшение на дисциплинарния съвѣтъ: „ако чиновникъ, който нѣма други доходи освѣтъ заплата си, толкова се задлъжни, щото дългътъ му по изпълнителни листове би надминалъ неговата двѣгодишна заплата, и ако такъвъ чиновникъ не е изпадналъ въ това състояние по непащни случаи, като болестъ, смъртенъ случай въ сѣмейството му и други такива“ — ако е прахосникъ.

Ан. Коновъ: Г-да народни прѣдставители! Г-нъ Мирски ви говори за алинея 3, за издаване на служебни работи, които трѣбва да се държатъ въ тайна. Азъ обяснихъ и въ комисията на г. ми-

нистра, защото често пъти се случва, и може да стане система, чиновниците, когато поискат други граждани или даже народните представители нѣкои книжа да направят нѣкоя проверка за нѣкое злоупотребуване на нѣкой служащ, за да защитятъ свои подвѣдомствени чиновници, началниците на тѣзи учрѣждения да не даватъ надлежните прѣписи, нѣма да даватъ да се правятъ нужните справки прѣдъ видъ на това съображение, че тѣ съставляватъ тайна за канцеларията. Това е ставало, оплаквали сѣ се много прѣдставители и азъ самъ съмъ ималъ такъвъ случай даже. Ето защо, понеже не се опрѣдѣля характерътъ на онѣзи тайни, които трѣбва да се пазятъ, не трѣбва да се приказватъ, то само по себе си, по-добрѣ би било да не съществува тази алинея, защото иначе отъ създадената традиция се знае, че конфиденциалните разпореждания на по-горното началство никога не се съобщаватъ никому.

Ще се спра сега върху ал. 6 отъ проекта: „за дѣйствително и съзнателно непокорство на заповѣдитъ на своето началство“. И въ комисията азъ настоявахъ да се притури само една дума: прѣдъ думата „заповѣдитъ“, да се каже „законните заповѣди“ или „законните разпореждания“. Г-нъ министърътъ, както и нѣкои други обясняваха, че винаги се прѣдполага, какво единъ по-долненъ чиновникъ трѣбва да изпълнява законните разпореждания на по-висшия началникъ. Но вие ще ми позволите да кажа, пъкъ и другъ пътъ съмъ го казвалъ, че всѣки единъ началникъ, когато прави разпореждания, трѣбва да се съобразява съ законитѣ, т. е. да прави законни разпореждания. А какво ни казва миналото, какво ни казва животътъ? Казва ни обратното, че много, не малко, но много често извѣстни началници, па даже и министри, сѣ давали незаконни разпореждания на своитѣ подчинени, като сѣ ги заставяли да правятъ това или онова. Азъ и другъ пътъ казахъ тукъ нѣкои факти, че наистина между служащите, па даже и най-горните служащи, каквито сѣ министритѣ, се даватъ незаконни разпореждания. И за да не ви отнемамъ врѣмето, азъ мисля, че всѣки единъ отъ васъ знае много факти, та нѣма защо да ви ги повтарямъ. За да се избѣгне онова положение, въ което е поставенъ единъ по-долненъ чиновникъ спрѣмо своя началникъ — защото въ другъ единъ членъ е създадено задължение на чиновниците, по-долните чиновници, да се покоряватъ на разпорежданията на по-горните началници — като създаваме такова едно положение, ние абсолютно задължаваме по-долните чиновници, каквито разпореждания и да прави по-горниятъ началникъ, да се покоряватъ и, слѣдователно, ако би се повторили незаконните разпореждания отъ страна на министра или отъ страна на по-горния началникъ къмъ по-долните служащи, тѣ би трѣбвало да ги изпълнятъ: всѣки по-долненъ чиновникъ длѣжи повиновение на по-горния началникъ. За да се избѣгнатъ занапрѣдъ нѣкои нежелателни работи, азъ мисля, по-добрѣ е

да се приеме прѣдложението, направено отъ г. Драгиева по този пунктъ отъ този членъ, като се притури думата „законните“, и тогава ще стане така: „За дѣйствително и съзнателно непокорство на законните заповѣди на своето началство“. Въ такъвъ случай ще се избѣгнатъ онѣзи послѣдствия, които ние имаме отъ миналото. Ето защо азъ моля да се приеме тази бѣлѣжка. Ако я не поддържа г. Драгиевъ, азъ ще направя прѣдложение.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Направѣте писмено Вашето прѣдложение.

Н. Шивачевъ: Г-да народни прѣдставители! По този чл. 12 станаха нѣколко бѣлѣжки...

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Шивачевъ! Не забравяйте, че тукъ се говори само по чл. 40, а не и по чл. 12 — чл. 12 мина.

Н. Шивачевъ: Пардонъ, имате право. Азъ щѣхъ да говоря по чл. 12, но сега ще говоря по чл. 40.

Въ чл. 40 се изброяватъ случаитѣ, които правятъ невъзможенъ чиновника и които даватъ основание за неговото уволнение. На първо мѣсто се спомена по въпроса, че една отъ причинитѣ е именно, ако единъ чиновникъ не изпълнява заповѣдитъ на своя началникъ. Повдига се сега въпросъ, да се каже: „законните заповѣди на своето началство“.

Г-да народни прѣдставители! Много е лесно ние да говоримъ тукъ, че трѣбва да се каже „законните заповѣди“, защото за незаконни заповѣди, както казаха нѣкои отъ г. г. народните прѣдставители, досега е имало такива случаи и пр. Обаче, съ това недѣйте мисли, че бо-зна каква гаранция ще поставите, а вънъ отъ това, не знаемъ и какви практически резултати ще може да се постигнатъ. Прѣди всичко, трѣбва да знаете, че иерархическото подчинение въ службата отъ чиновниците е първата необходимостъ за правилния вървежъ на така наречената държавна машина.

К. Мирски: Въ границитѣ на законитѣ.

Н. Шивачевъ: Моля ви се. Ако вие ще оставите така, не съмъ азъ отъ тѣзи, които сѣ, за да се правятъ незаконни разпореждания. Длѣженъ съмъ да констатирамъ, че обикновено ако ще има такива високи чиновници, които ще даватъ незаконни заповѣди, бѣдѣте увѣрени, тѣ нѣма да ги даватъ на онѣзи, които нѣма да ги изпълняватъ. Но вънъ отъ това, ако ще оставите „законните разпореждания“, вие ще оставите широко пространство на всѣки чиновникъ за всѣко разпореждане да разсѣждава, дали това разпореждане е законно или незаконно. Тогава нѣма никаква гаранция, тогава никаква служба не може да се изпълнява: за всѣко едно разпореждане чиновникътъ ще казва: чакайте, дайте ми врѣме да помисля, да видя туй разпореждане законно ли е или не и пр. Така щото,

практически резултатъ, по моето мнѣние, не може да има.

Ето защо азъ мисля, че тъй, както е тази алинея, тя е добра, и никаква поправка въ такава смисълъ, въ каквато смисълъ говори г. Коновъ или г. Драгиевъ, не трѣбва да става.

Втора бѣлѣжка. Колкото се касае до въпроса за издаването на държавни тайни, азъ мисля, че и по този въпросъ разискванията, които станаха, не ме убѣдиха, че дѣйствително трѣбва да се извади това. Кой сж тайнитѣ на една канцелария, ние прѣди всичко тукъ не сме въ състояние да ги опрѣдѣлимъ точно. На всѣки случай, безспоренъ фактъ е, че най-обикновената даже работа, най-обикновениятъ въпросъ, който се разисква въ едно учрѣждение, възпитанието на чиновника изисква, щото той да не съобщава по улицата нищо отъ туй, което става въ учрѣждението. Това самото му възпитание го изисква, та нѣма нужда даже да го туряме въ закона. Но е турено въ закона съ пѣлъ, за да може още повече да гарантира, че чиновникътъ не може да издава тайнитѣ.

Каза се за нѣкои справки и пр. Тѣзи справки ако се не даватъ, то е пакъ по нашата зла воля. Благодарение че възпитанието на нашето чиновничество не е на онай висота, на която трѣбва да бѣде, това става. Зная нѣколко случая. Когато бѣше юристконсултъ Радановъ, нѣкои частни лица, когато искаха да взематъ нѣкои документи, той казваше устно да ги не даватъ и ги не даваха. Но ако не изпълни това, има установенъ редъ: лицето може да иска удостоверение отъ министра и пр. Това сж работи, които не трѣбва да ги повтарямъ. За алинея 2 моето мнѣние е, да си остане тъй, както е.

Колкото се касае за алинеята, дѣто се говори „за явно или активно участие въ партизански дѣйствия, имащи политически характеръ“, почитаемата комисия е желала да прибави нѣкои си опрѣдѣления, види се, че е искала да опрѣдѣли случаитѣ, които визира тази алинея: вземане участие въ демонстрирующа тълпа и пр. Моето мнѣние е, че толкова много случаи има, дѣто, може би, ще станатъ много отколкото самия законъ. Ето защо, ако ще ги опрѣдѣляме, трѣбва да опрѣдѣлимъ всички случаи, ако е възможно, разбира се, да ги изброяваме. Едно нѣщо трѣбва да се знае: въпрѣки нашето желание да бждемъ най-свободолюбиви и да дадемъ по възможностъ на чиновникитѣ да бждатъ такива граждани, каквито сж всички, общото течение е, че чиновникътъ трѣбва да се занимава само съ службата си. Той е гражданинъ, може да си даде бюлетината и да гласува за когото иска — нѣма кой да го контролира за кого ще гласува, — но когато се касае за взимане участие въ политическитѣ борби, било по кафенетата да разисква разпореденията на своето началство, или да взима участие явно всрѣдъ партизанскитѣ дѣйствия, това е свършено несъмнѣтелно съ неговото положение като чиновникъ. Ако ще допуснете по таквъ начинъ, знайте, че

ще има много по-лоши послѣдствия за службата, отколкото сега. Ако единъ чиновникъ ще знае, че е партизанинъ, той ще се надържа на своята партия и ще прави злоупотрѣбления. Единъ денъ много хубаво забѣлѣжи въ питането си г. Дуковъ до Министра на Търговията и Земледѣието, който е далъ една заповѣдъ за извѣстно дѣйствие и лѣсничейтъ не я изпълнилъ. Съ какво намѣрение? Съ злата воля да компрометира министерството. Така щото азъ мисля, че тази алинея трѣбва да остане така, както си е; прибавката на комисията трѣбва да се изхвърли и да остане както е, именно, че „за явно или активно участие въ партизански дѣйствия, имащи политически характеръ“ — това да е една отъ тѣзи причини, които може да служатъ за увольнение на самия чиновникъ. Ето защо азъ моля Народното Събрание да приеме тази алинея тъй, както е, като се изхвърлятъ думитѣ, които комисията е прибавила.

Д. Драгиевъ: Вчера азъ направихъ прѣдложение да се направи една малка поправка по буква в на чл. 40. Комисията е отхвърлила тая поправка. Трѣбва да кажа, че комисията, когато е отхвърлила тая поправка — па, може би, е отхвърлила и други нѣкои поправки, — не бѣше въ нужния съставъ — бѣха четири-петъ души. Така щото, азъ не смѣтамъ тази бѣлѣжка за отхвърлена отъ комисията и считамъ за нужно да кажа още нѣколко думи за нея.

Г-нъ Шивачевъ каза, че, ако се кажело, че чиновникитѣ трѣбвало да изпълняватъ само законнитѣ разпоредения на своето началство, това значело, че имъ прѣдоставяме правото да тълкуватъ тия разпоредения, да търсятъ дали сж тѣ законни или противозаконни. Ами че защо да не имъ дадемъ и туй право? Когато вие искате отъ българскитѣ граждани, отъ хора неграмотни, да ви знаятъ законитѣ и да се подчиняватъ на разпореденията на тия закони, какъ така оспорвате намъ правото да искаме българското чиновничество — ония, които сж натоварени да бдятъ за изпълнението на законитѣ, които прилагатъ законитѣ, да не знаятъ тия закони и, когато имъ се отправи една разпоредба, тѣ да иматъ нужда отъ да я тълкуватъ, дали е законна или противозаконна? Всѣки единъ чиновникъ, който е поставенъ да изпълнява извѣстни обязанности въ кръга на законитѣ, трѣбва да знае въ какво състоятъ тия обязанности, какво той има да прави като чиновникъ на държавата, и когато получи една заповѣдъ, той отъ пръвъ погледъ още трѣбва да я знае дали е законна или противозаконна и, ако е законна, трѣбва да ѝ се подчини, ако ли разпоредбата е противозаконна, не трѣбва да ѝ се подчини. А че има началства у насъ, които издаватъ не само законни разпоредби, но и противозаконни, азъ ще да ви прочета дѣй-три такива разпоредби, които нѣкои може да сж забравили. (Чете.) „Каваклий. Околийскому началнику. Ще вземете мѣрки прѣдседателътъ да не злоупотрѣблява

правата на избирателитѣ и да се прокаратъ опрѣдѣленитѣ кандидати“. Ще вземете мѣрки да се прокаратъ опрѣдѣленитѣ кандидати! Единъ околийски началникъ, който получи тая заповѣдь, имали се нужда отъ нѣкакво тълкуване, за да види, че тя е една противозаконна заповѣдь, за да не ѝ се подчини, макаръ тя да иде и отъ единъ министъръ Стамболовъ? (Чете.) „Записка. Пловдивъ. Окръжному прокурору. Да се не бъркате въ разпорежданията ми, че дяволитѣ Ви взематъ. Министъръ Стамболовъ“. Ето ви една министерска заповѣдь, която е противозаконна.

П. Вжжаровъ: Отживѣла е вѣка си.

Д. Драгиевъ: А че не е отживѣла вѣка си, г-нъ Вжжаровъ, ще видите отъ тѣзи заповѣди.

К. Мирски: Оставете ги сега.

Д. Драгиевъ: Има хора, на които не сж извѣстни, затова е нужно да ги прочита. (Чете.) „Бургазъ. Окръжному управителю Костову. Съвѣтвайте анхиласкитѣ избиратели да дадатъ гласове за Кукунидисъ. Министъръ Радославовъ.“

К. Мирски: Хиляди има такива, и такива чиновници трѣбва да се затварятъ по наказателния законъ.

Д. Драгиевъ: (Чете.) „Околийскому началнику. Научихъ се, че ставало измѣнение въ листата на правителственитѣ кандидати, като се замѣнявалъ Тодоръ Христовъ съ Коларовъ. Строго забранявамъ всѣко измѣнение.“

„Шифрована записка до окръжнитѣ управители въ Плѣвентъ, Ловечъ, Севлиево, Враца, Кюстендилъ, Пловдивъ, Хасково, Стара-Загора, Бургазъ, Видинъ и пр.

„Вземѣте мѣрки за успѣшния резултатъ въ селскитѣ избори. Свѣдѣния лично до васъ и лично до началницитѣ. Министъръ Радославовъ.“

С. Савовъ: Затова сж тѣ сега въ „Славянска Бесѣда“, дѣто ги сждатъ.

Д. Драгиевъ: Още двѣ ще ви прочита: (Чете.) „Видинъ. Окръжному управителю. Ако вѣрвате, че наши приятели ще се събератъ да отнематъ митинга на демократитѣ, не е злѣ да се свикатъ; въ противенъ случай, вземѣте Вие мѣрkitѣ да не може нито единъ селянинъ да дойде на 13-й за митинга на демократитѣ. Ако има нужда, арестувайте инициаторитѣ, които проповѣдватъ неповиновение на законитѣ. Министъръ Радославовъ.“

„Телеграма. Търново. Окръжному управителю. Незабавно ще прѣдложите Сарафову и Людсканову да се завърнатъ въ София; ако доброволно не желаятъ, ще ги изпратите полицейскимъ образомъ, като гледате да не бѣдатъ между селяни да произведатъ шумъ. Министъръ Радославовъ.“

А. Самоковлийски: Въ „Славянска Бесѣда“ отидѣте да ги видите.

Прѣдседателствующъ А. Франтя: Моли, не прѣжсвайте!

Н. Поповъ: Ти злоупотрѣбвашъ съ врѣмето, бай Драгиевъ!

Д. Драгиевъ: Менѣ ми е чудно, при наличността на тия факти, какъ г. министъръ Людскановъ, бивши опозиционеръ, за прѣпращането на когото сж давани такива незаконни заповѣди, какъ така днесъ той не може да се съгласи да поставимъ тая колкото полезна, толкова и невинна думица: „за дѣйствително и съзнателно непокорство на законнитѣ разпореждания на своето началство“.

К. Мирски: Защото се подразбира.

Д. Драгиевъ: Азъ прѣдлагамъ тая бѣлѣжка и моля да бѣде приета.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Вие искате да защищавате чиновницитѣ — така ли? Ако чиновникътъ не се подчини на една заповѣдь отъ онѣзи, които цитирахте, не ще се намѣри никой дисциплинаренъ съвѣтъ да го осжди.

Д. Драгиевъ: Нека да прѣдотвратимъ произволитѣ по-скоро.

К. Мирски: Въ наказателния законъ се прѣдвѣжда наказание.

Прѣдседателствующъ А. Франтя: Бѣдѣте сигурни.

Д. Драгиевъ: Види се, имате основание, за да не го приемете.

П. Вжжаровъ: Каква загуба има, че ще се тури думата „законни“? Никаква загуба нѣма.

Прѣдседателствующъ А. Франтя: По чл. 40 има 4 прѣдложения. Първото прѣдложение е на г. Мирски. (Чете.) „Пунктъ 3 на чл. 40 да се изхвърли.“ Които приематъ това прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. (Меншество.) Народното Събрание не приема.

Второ прѣдложение има отъ г. Драгиева, което е: (Чете.) „Прѣдлагамъ чл. 40, буква в, да се измѣни така: в) за дѣйствително и съзнателно непокорство на законнитѣ разпореждания на своето началство.“ Желаетъ думата „законни“ да бѣде записана въ буква в. Които приематъ това прѣдложение, да вдигнатъ ржката. (Нѣколцина вдигатъ.) Народното Събрание не приема.

Трето прѣдложение има отъ г. Шивачева, което гласи: (Чете.) „Алинея ѝ отъ чл. 40 да остане, както е въ проекта.“ Които приематъ това прѣд-

ложение, да вдигнат ръка. (Меншество.) Народното Събрание не приема. (Гласове: Болшинство е!)

Щомъ има съмнѣние, полагамъ го отново на гласуване. Които приематъ това прѣдложение, да станатъ на крака. (Меншество.) Народното Събрание не приема.

Въ чл. 40 г. Мирски желае да се добави и слѣдующиятъ пунктъ л: (Чете.) „ако чиновникътъ, който нѣма други доходъ освѣнъ заплатата си, толковъ се задлъжни, щото дълговетъ му по изпълнителни листове би надминали неговата двѣгодишна заплата, и ако такъвъ чиновникъ не е изпадналъ въ това състояние по нещастенъ случай, като болестъ, смъртенъ случай въ сѣмейството му и други такива.“

Които приематъ това прѣдложение, да вдигнатъ ръка. (Меншество.) Народното Събрание не приема.

Които приематъ чл. 40 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да вдигнатъ ръка. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ С. Вурмовъ: Новъ членъ 41. (Чете.) „Когато нѣкой чиновникъ си подаде оставката, той не може да напусне работата си, додѣто оставката му не бѣде приета отъ началството му; иначе подлежи на глоба въ размѣръ на еднамѣсечна заплата или губене правото да постъпи на държавна служба въ течение на двѣ години. Обаче, началството е длъжно въ единъ срокъ отъ 10 дена да му приеме оставката.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които приематъ чл. 41 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да вдигнатъ ръка. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ С. Вурмовъ: Чл. 42 по проекта става чл. 43. (Чете.)

„Чл. 43. За разглеждане дисциплинаритѣ дѣла образува се при Министерския съвѣтъ единъ общъ за всички министерства дисциплинаренъ съвѣтъ, състоящъ отъ единъ прѣдседателъ и трима членове, отъ които единиятъ постояненъ докладчикъ. Прѣдседателятъ се назначава съ указъ, по прѣдставление отъ Министеръ-Прѣдседателя.

„Отъ всѣко министерство се назначаватъ измежду висшиятѣ чиновници на това министерство, живущи въ София, за три години, по три члена, отъ които единиятъ е за постояненъ докладчикъ. Върховниятъ Касационенъ Сѣдъ за всѣко засѣдание избира по жръбѣе единъ измежду членоветъ си и трима отъ назначенитѣ отъ министерствата членове, освѣнъ членоветъ — докладчици, отъ които трима двамата сж запасни.

„Съвѣтътъ засѣдава, когато бѣде свиканъ отъ прѣдседателя, а въ отсъствието му — отъ най-старшия по служба членъ. Докладчицитѣ взематъ участие само при разглеждането дѣлата отъ тѣхното вѣдомство.

„Рѣшенията на съвѣта се взематъ по вишегласие и биватъ мотивирани.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които приематъ чл. 43 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да вдигнатъ ръка. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ С. Вурмовъ: Чл. 43 става чл. 44. (Чете.)

„Чл. 44. Дисциплинарниятъ съвѣтъ разрѣшава въпроса за уволнение, спиране повишението или понижение нѣкого чиновника само на основание книжата, които министърътъ му прѣпраща. Но ако намѣри, че дѣлото не е достатъчно улснено, изисква допълнителни свѣдѣния отъ началството или отъ обвиняемия чиновникъ.

„Забѣлѣжка. За санитарниятъ чиновници дисциплинарниятъ съвѣтъ взема мнѣнието на Върховния медицински съвѣтъ, а за длъжностнитѣ лица отъ сѣдебното вѣдомство остава въ сила законътъ за устройството на сѣдилищата отъ 1898 г.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които приематъ чл. 44 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, както е приетъ отъ комисията, да вдигнатъ ръка. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ С. Вурмовъ: Чл. 44 става чл. 45. (Чете.)

„Чл. 45. Въ указа или заповѣдта за уволнение, спиране повишението и понижение на чиновници трѣбва да бждатъ изложени причинитѣ и да се каже, че уволнението става по рѣшения на дисциплинарниятъ съвѣтъ.“

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които приематъ чл. 45 тѣй, както се прочете отъ докладчика, да вдигнатъ ръка. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ С. Вурмовъ: Чл. 45 става 46. (Чете.)

„Чл. 46. Дисциплинарниятъ съвѣтъ се произнася и по спиране повишението, по пониженията и уволненията, извършени не съ министерска заповѣдъ или указъ, ако противъ тия понижения и уволнения е подадено до министра обжалване отъ заинтересования чиновникъ. Въ подобни случаи, ако дисциплинарниятъ съвѣтъ намѣри, че за пониженито или уволнението на чиновника нѣма законно основание, той се възвръща на длъжността си.“

Министъръ А. Людекановъ: И тукъ имаше малка поправка: „и по спиране повишението“.

Докладчикъ С. Вурмовъ: Казахъ го.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Които приематъ чл. 46 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да вдигнатъ ръка. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ С. Вурмовъ: Чл. 46 става чл. 47. (Чете.)

„Чл. 47. Уволнение или понижение на единъ чиновникъ, извършено не съ запазване реда, указанъ въ чл. чл. 39, 42 и 46, се счита недѣйствително, и уволнението или понижението чиновникъ има право да иска по съдебенъ редъ обезщетение отъ виновното началствующе лице.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които прие-матъ чл. 47 тѣй, както се прочете отъ г. доклад-чика, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Народното Сѣбрание приема.

Докладчикъ С. Бурмовъ: Чл. 52, който става 53, се измѣни тѣй: „Лицата, които настоящиятъ за-конъ заваря на държавна служба, ако не отгова-рятъ на условията, прѣдвидени въ чл. 3, могатъ да бѣдатъ уволнени и безъ запазване реда, по-соченъ въ чл. 42. Ония, обаче, които не отговарятъ само на пунктъ 3 отъ сѣщия чл. 3, ще бѣдатъ подложени на изпитъ въ течение на една година отъ влизането на закона въ сила по особена про-грама и, ако издържатъ такъвъ, ще се ползватъ отъ правата, дадени въ чл. 42.“

Н. Шивачевъ: Азъ искамъ да зная, ще ли се отнася този членъ и до чиновниците на Българ-ската Народна Банка и земеделческитѣ каси? Това обяснение искамъ.

Н. Гимиджийски: Има специаленъ законъ за тѣхъ.

К. Мирски: Тѣй като въ комисията, доколкото азъ можахъ да присѣдствувамъ, въ нея не станаха онѣзи сериозни разисквания, които сѣ необходими, затуй азъ, като считамъ тоя чл. 52 за единъ отъ най-важнитѣ, както се произнесохъ още когато по принципъ се обсъждаше законопроектъ, и даже тогазъ говорихъ и за това, какво трѣбва да съдържа той, по тази причина азъ считамъ, че тукъ въ На-родното Сѣбрание ние трѣбва по него да си ка-жемъ думата, да не ни бие послѣ съвѣстѣта, че сме направили нѣщо не толкова полезно, както желаемъ да бѣде. Прѣди всичко азъ не виждамъ, защо комисията е измѣнила първата алинея, а именно онова, което съдържа чл. 52. Г-нъ Ми-нистерътъ на Вѣтрѣшнитѣ Работи, вѣроятно, като е ималъ прѣдъ видъ, че въ нашия основенъ за-конъ не се прѣдвижда срокъ, който като изтече, законитѣ да сѣ задължителни, или поне не се прѣд-вижда срокъ, въ течение на който надлежниятъ ми-нистеръ да е длъженъ да ги публикува, прѣдви-дѣлъ е слѣдующето: Настоящиятъ законъ влиза въ сила отъ 1 януарий 1903 г., или 1904 г. да кажемъ. Азъ държа на това, повъзможностъ въ всѣки законъ, който издаваме, да се опрѣдѣли от-кога той да влиза въ сила. Това е необходимо. Има закони, за които трѣбва да се опрѣдѣли срокъ съ мѣсеци, прѣди тѣ да се приведатъ въ дѣйстви-е; то сѣ главно тѣзи закони, които измѣняватъ нѣкои сѣществующи закони въ корена имъ или които

има да замѣстятъ нѣкои обичаи, които сѣ легнали въ живота като да сѣ закони. Така е и правено у насъ не веднажъ, но повечето пѣкти не се опрѣ-дѣля въ закона откога той трѣбва да влѣзе въ сила и защото, както казахъ, не е опрѣдѣлено въ конституцията най-късно кога министерътъ е длъ-женъ да обнародва закона; тѣзи закони оставатъ дълго врѣме, като че ли не сѣществуватъ, то-газъ когато самото имъ гласуване, при многото други закони, съ които е пѣлна архивата на На-родното Сѣбрание, съ стотини и стотини, показва, че даденитѣ закони сѣ отъ належаща необходи-мостъ и затова тѣ сѣ прѣдпочетени и разглеждани и обрнати отъ законопроекти на закони. Азъ моля и въ случая да опрѣдѣлимъ откога настоящиятъ законъ да влиза въ сила. Това помоему е необхо-димо. Каза се въ комисията отъ г. Първия Мини-стеръ, че ще влѣзе въ сила отъ деня на обнарод-ването. Това е много неопрѣдѣлено, защото кога ще го обнародватъ? Нашата конституция, за го-лѣмо съжаление, въ наредбитѣ по тая часть, е много неизрична. Тя казва: „зависи отъ министра“; поне тѣй разбиратъ министритѣ работата, щото се позоваватъ на единъ членъ отъ конституцията, който има сила за правилницитѣ, които се изда-ватъ за прилагането на единъ законъ, а не се по-зоваватъ на онзи членъ, който казва, че законътъ, слѣдъ утвърждаването му, се обнародва, което значи, че щомъ излѣзе отъ Народното Сѣбрание, въ най-непродължително врѣме трѣбва да се об-народва. Но това не се прави. Азъ прѣдлагамъ първата алинея на чл. 52 да стане така: настоя-щиятъ законъ влиза въ сила отъ 1 май 1903 г. Ако г. Министерътъ на Вѣтрѣшнитѣ Работи на-мира, че тоя срокъ за него е кратъкъ за да при-ложи тоя законъ въ дѣйстви-е, азъ нѣмамъ нищо, ако той ми възрази и, намѣсто 1 май, да каже 1 юний или 1 юлий.

Азъ станахъ по друга една работа, г-да народни прѣдставители, именно, по тая работа, по която го-ворихъ и при принципиалното разглеждане на за-конопроекта — когато го приехме на първо четене. Азъ вчера ви наумихъ думитѣ на покойния Ва-силъ Кънчовъ: служебниятъ персоналъ въ бѣл-гарската държава подлежи на прѣчистване, на прѣ-сѣване, ако щете. Тѣзи думи сѣ много справедли-ви и, който отрицава справедливостѣта имъ, азъ си позволявамъ да го не считамъ за сериозенъ чо-вѣкъ. Може да се лъжа — простѣте ми, ако се лъжа; но азъ зная много чиновници, които сѣ за-мѣстили такива, които отъ тѣхъ десетъ пѣкти по-вече сѣ били на мѣстото си. И то става благо-дарение на това, че у насъ нѣма, както въ нака-зателнитѣ закони на нѣкои държави, наредби, да има наказание, даже и затворъ за всѣки народенъ прѣдставителъ, който, намѣсто да дохожда въ На-родното Сѣбрание наврѣме, отива да хлопа по ми-нистерствата, отива при министра, при главния се-кретаръ, при началницитѣ на отдѣления, за да ту-рятъ на служба роднинитѣ му, зетѣ му, свата му

и т. н.; и това ще става много често, докогато у насъ имаме още таквизъ министри, които ги е страхъ, че ще паднатъ отъ властъ, ако не угаждатъ на тоя или оня прѣдставителъ, а не подражаватъ покойния Каравеловъ, който казваше на своитѣ приятели: „вие имате съ мене работа, а азъ имамъ работа съ чиновницѣтъ; собствено, и азъ нѣмамъ работа съ всички чиновници, а съ поглавницѣтъ, а съ дребницѣтъ иматъ работа въобще началницѣтъ на учрѣжденията: когото ми прѣдставятъ, него ще назнача; вие имате право мене да теглите за ухото; азъ имамъ право да тегля за ухото началницѣтъ, окръжницѣтъ управители и тѣмъ подобни висши чиновници, а тѣ пъкъ отъ своя страна иматъ право да теглятъ за ухото онѣзи, които сж прѣдставили за назначение, и азъ съмъ ги назначилъ, защото тѣ сж ги намѣрили за способни.“ Има, повтарямъ, много чиновници, които днеска несправедливо сж заели мѣстото на други, отъ тѣхъ по-способни чиновници. Азъ не казвамъ, че числото имъ се е умножило много при днешния кабинетъ, но отчасти и това стана. И, за добра честъ, нѣкои си много скоро паднаха. Азъ си наумявамъ единъ зетъ на единъ нашъ другаръ тукъ, който съ 11 души е днесъ въ затвора въ Варна, нѣкой си полицейски приставъ Скиличъ.

П. Драгулевъ: На кого е зетъ?

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Моля, г-нъ Драгулевъ!

Б. Мирски: На г. Пасарова.

П. Драгулевъ: Не му е зетъ, а кръстникъ.

Б. Мирски: Пардонъ, зетъ му е другиятъ въ Добричъ, а този, който е въ затвора, му е кръстникъ.

Азъ имамъ писма отъ хора, които сж дали прошения въ министерството, които сж били унтер-офицери, старши-унтер-офицери, които на Сливница сж се отличили и които стоятъ днесъ безъ прѣпитание, а единъ Скиличъ станалъ голѣмецъ и подиръ това затворенъ съ 11 души прѣстѣпници. Азъ, за честта на сегашния кабинетъ, казвамъ, че малко сж такива хора, въ които се е излѣгало днешното правителство, като се е повлияло отъ ходатайствата на нѣкои свои политически приятели, и това прави честъ на днешното правителство. Но отъ това не слѣдва, че и при днешното правителство не станаха такива несправедливости.

Азъ настоявамъ на това, което говорихъ и при принципалното разглеждане на законопроекта, именно да изпълнимъ това желание на нашия добъръ приятел покойниятъ Василь Кънчовъ — да се погрижимъ за прѣчистването на служебния персоналъ. Това трѣбва да направимъ, ако искаме законътъ да има трайностъ и да се не казва, че тоя законъ правимъ, за да закрѣпимъ на служебницѣтъ мѣста нашитѣ политически приятели или поддържатели. Азъ казахъ,

че блазѣ на онова правителство партийно, което ще бѣде на властъ въ надвечерието на турянето въ сила на настоящия законъ, който прави чиновницѣтъ много по-мѣчно смѣнени. Но това блазѣ не ще е за дълго врѣме, защото нищо за дълго врѣме не остава: ще дойде друго правителство и ще му намѣри леснотата, даже прѣди да дойде Камарата, на основание чл. 47 на конституцията, ще издаде една наредба, че страната се заплашва отъ вътрѣшни смущения, ако не се удовлетворятъ справедливитѣ масови искания на много граждани или кандидати за чиновници, или не на кандидати за чиновници, а само на избирателитѣ, и съ една такава наредба ще тури ерѣстъ на този законъ. А ние като искаме съ законитѣ, които правимъ, да даваме доказателство, че ги правимъ винаги добросъвѣстно и съ цѣлъ да траятъ не само година, а десетолѣтия, а, ако е възможно, и столѣтия, затуй настоявамъ на това, за което нѣколко пжти говорихъ изрично, за прѣсѣването, за прѣчистването на служебния персоналъ. Моята редакция е слѣдующата — ако не ви хареса, за нея не вдигайте рѣка, моята съвѣстъ ще бѣде чиста, че съмъ си изпълнилъ дълга: (Чете.) „Чл. 52 да се измѣни тѣй: Настоящиятъ законъ влиза въ сила отъ 1 май 1903 г. Най-късно десетъ дена слѣдъ обнародването му всѣки бившъ чиновникъ, който се счита неправилно уволненъ, има право да подаде заявление до надлежния министъръ, въ което да изложи обстоятелствено основателността на оплакването си по уволнението му. Всичкитѣ такива заявления се прѣдаватъ на дисциплинарния свѣтъ, който разглежда най-късно до 31 декемврий 1903 г., кои отъ заявителитѣ сж били уволнени неправилно, и издава рѣшения за възвръщането такива лица на служба, която сж занимавали прѣди, или поне за назначение на съответствена длѣжностъ при първа ваканция. Всичко това не се отнася до лица, които сж навършили 40 години прѣди деня на подаване заявлението си. Такива хора се пенсионира.“

Азъ считамъ, че е излишно повече да ви говоря, защото, който не иска да ме разбира, да говори и цѣлъ день, пакъ не ще иска да ме разбере.

Министъръ А. Людекановъ: Нѣма, г-да народни прѣдставители, да повтарямъ всичко, което се каза въ комисията, а съ двѣ думи ще кажа само слѣдующето. Г-нъ Мирски съ прѣдложението, което прави, като да иска да гарантира въ този малкъ промежуткъ ние да не назначимъ наши партизани за чиновници и да изпѣдимъ другитѣ, които не сж наши партизани. Азъ имамъ честъ да заявя това, което и вчера казахъ въ комисията, че ние правимъ законъ и желаемъ да бѣде този законъ повече дълготраенъ. Ако ние направимъ туй, отъ което се страхува г. Мирски, ако направимъ подобно нѣщо, което той не каза, но което може да се прѣдполага, съ това ще подкосимъ, ще подкопаемъ въ основитѣ самия този законъ, който правимъ...

К. Мирски: Азъ говоря за уволненитѣ чиновници.

Министъръ А. Людскановъ: . . . и колкото по-много удари нанасяме на този законъ, толкозъ повече удари нанасяме на това дѣло, съ което гонимъ да стабилизираме чиновничеството. И първото министерство, което дойде слѣдъ насъ — а вие знаете, че не можемъ да бъдемъ вѣчни, не сме дълготрайни; въ такава конституционна страна, като нашата, не можемъ аслъ да бъдемъ дълготрайни, — първото министерство, казвамъ, което ще посегне на тоя законъ, ще бѣде оправдано. Като мислимъ да не даваме поводъ на подобни нѣща, ние мислимъ, че ще приспособимъ най-свѣстно този законъ. Затова азъ съмъ противенъ на всѣкакви термини. Ще публикуваме тоя законъ и ще го туримъ колкото е възможно по-скоро въ дѣйствиѣ.

П. Вжжаровъ: Г-да народни прѣдставители! Прѣдложението на г. Мирски, щото 1 май да се опрѣдѣли срокъ за влизането въ сила на настоящия законъ, мисля, че си нѣма мѣстото, защото азъ съмъ увѣренъ, че настоящето правителство ще побърза да публикува закона.

По отношение второто прѣдложение: да се защитятъ правата на вече уволненитѣ чиновници, азъ мисля, че още повече си нѣма мѣстото, защото съ това бихме дали обратна сила на закона и което ще създаде още повече излишна работа и на самото министерство. Ето, на туй основание азъ ще моля да се остави безъ внимание неговото прѣдложение.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Мирски! Поддържате ли Вашето прѣдложение?

К. Мирски: Поддържамъ го.

Н. Шивачевъ: Искамъ думата. (Глъчка.) Моля ви се, азъ ще кажа двѣ-три думи.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Защо да се губи врѣме?

Н. Шивачевъ: Нѣма да говоря много. Ще кажа накратко.

Отъ дѣсницата: Я се оставѣте.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Моля ви се, г-да, пазѣте тишина! Оставѣте г. Шивачева да се ползува отъ свободата на словото. (Смѣхъ.)

Н. Шивачевъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ съмъ противъ прѣдложението на г. Мирски по слѣдующитѣ съображения. Първо, нѣма нужда да даваме срокъ и да опрѣдѣляме точно кога ще се тури въ изпълнение законътъ, защото трѣбва да дадемъ възможностъ на г. Министра на Вжтрѣшнитѣ Работи и въобще на всички министри да прѣсѣятъ това чиновничество, което е прѣкарало толкова режима у насъ.

П. Вжжаровъ: А а а!

Н. Шивачевъ: Ние, г-да народни прѣдставители, трѣбва да си кажемъ туй, което е истина. Нашиятъ народъ малко иска да знае кой министъръ каква българска политика води; той иска да знае кой го управлява, той иска да знае кой му е най-близкиятъ началникъ, той иска да знае, че сѣщиятъ началникъ въ разни врѣмена хиляди нкти пакости му е правилъ и не може да го търпи. Нашиятъ народъ иска да знае това, понеже тѣзи чиновници сж по-близо до него. (Гласове отъ лѣвицата: По-високо!) Азъ се чудя защо тѣзи, които най-много пледиратъ за свободата на словото, нѣматъ търпѣние да чуятъ едно мнѣние. Каквото щете да кажете, но трѣбва да знаете, че държавното управление е една машина и тази машина трѣбва да има съотвѣтствующитѣ органи. Ако тая машина нѣма съотвѣтствующитѣ органи, тя не може да работи. Ето защо, въпрѣки този законъ, който гласува сега Народното Сѣбрание, моето мнѣние е, че има извѣстни служби, на които не могатъ да бждатъ назначени лица, освѣнъ всѣки министъръ да си ги намѣри и тѣ сж ония органи, каквито сж напр. окръжнитѣ управители и околийскитѣ началници. Ето защо азъ мисля, че трѣбва да се остави врѣме на г. г. министритѣ да прѣсѣятъ ония чиновници, които сж оставали остатъкъ отъ миналото и които не принасятъ полза на службата, но, напротивъ, принасятъ голѣма врѣда. Още по-чудно ми е, че г. Мирски, който се явява постоянно да защищава и да говори за конституцията, прави прѣдложение, което е съвършено противно даже и на китайската конституция, ако щете. Да дадете право на дисциплинарниятъ свѣтъ да обсъжда дѣйствиата на министритѣ, по-голѣмъ скандалъ не може да има — министърътъ уволнява нѣкой чиновникъ, да дойде дисциплинарниятъ свѣтъ да каже: не.

Д. Цанковъ: Държавенъ свѣтъ може.

Н. Шивачевъ: Когато стане държавенъ свѣтъ, Дѣдо Цанковъ, — може. Ето защо нашата конституция прѣдвизда, че Народното Сѣбрание може да сѣди министритѣ, а не дисциплинарниятъ свѣтъ. И азъ бихъ молилъ почитаеми Министъръ на Вжтрѣшнитѣ Работи да побърза съ прѣчистването и прѣсѣването на чиновническото тѣло, за да може България да си отдѣхне единъ день и да каже: слава Богу, промѣни се режимътъ. (Ржкоплескане отъ крайната лѣвица.) Въ Стамболово врѣме не съмъ се оплаквалъ — ржкоплѣскайте. Азъ не съмъ свѣршилъ. Щѣхъ да свѣрша досега, ако не ме закахате.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Имате ли още да продължавате, г-нъ Шивачевъ?

Н. Шивачевъ: Да, имамъ. — Вие знаете, г-да народни прѣдставители, че отговорността за цѣ-

лото управление е на самитѣ министри, морално и на партията, която е на власт; тя е, която отговаря за правилния вървеж на управлението, и ако тя отговаря, тя има пълно право, и законитѣ и конституцията дават право на министритѣ да назначават чиновници, на които иматъ пълно доверие и които знаятъ, че тѣ ще изпълняватъ тѣхнитѣ намѣрения съответствено и по добра воля. Ако се оставятъ чиновници, които умишлено, нарочно ще изпълняватъ по единъ лошъ начинъ разпорежданията на самото министерство, тогава цѣлѣта имъ ще бѣде да компрометиратъ самото министерство, да компрометиратъ самата партия. Вие знаете, че когато станатъ... (Ржкоплескане отъ крайната лѣвица.) Поржкоплѣскайте, че азъ се поуморихъ малко. (Къмъ разсиднитѣ.) Я ми дайте една чаша вода, докато ржкоплѣскате. — Когато се правятъ тукъ постоянни питания, не се казва само министритѣ, ами се казва прогресивно-либералната партия. Е добръ, когато се правятъ тѣзи упреци на прогресивно-либералната партия, нейнитѣ прѣдставители, министритѣ, сж длѣжни да взематъ съответствующитѣ мѣрки за прѣчистването на тѣзи чиновници, които съ своето минало, съ своето служене сж доказали, че не сж способни да иматъ тази мисия, която извѣстни режими имъ сж дали. Ето защо моето мнѣние е, и азъ вѣрвамъ, че почитаемиятъ Министъръ на Вжтрѣшнитѣ Работи ще вземе актъ отъ моето заявление, както и отъ онова на много прѣдставители, и ще се постараетъ това врѣме, до утвърдението на този законъ, да вземе, както и всички г. г. министри, мѣрки да се прѣсѣятъ, да се уволнятъ всички тѣзи чиновници, които съ миналото сж доказали, че не сж способни да занимаватъ това мѣсто. (Прѣкъсвания.)

А. Влажевъ: Хубаво.

Д. Цанковъ: Седи бе! (Смѣхъ.)

Н. Шивачевъ: Свършвамъ сега. Азъ гледамъ, че г. г. народнитѣ прѣдставители, особено отъ лѣвицата, много сж бързи. Азъ ще свърша, като се надѣвамъ, че ние нѣма да имаме случай другъ път да повтаряме и да става въпросъ за нѣкакви си чиновници, а почитаемото министерство ще вземе всички мѣрки. Защото, г-да народни прѣдставители, този, който се е наелъ да управлява, той е като единъ хирургъ, който, като констатира болестта, длѣженъ е съ ножа да рѣже. Не може ли да рѣже, той не може да бѣде този хирургъ и нѣма право да бѣде на това мѣсто. Управителътъ трѣбва да бѣде справедливъ, но и немилостивъ. Когато единъ чиновникъ е недостоеенъ, е вършилъ беззакония и когато нѣма гаранция, че той ще се поправи, и когато се вижда, че е опасенъ, ако продължава да изпълнява тази длѣжностъ, моето мнѣние е, че министърътъ не трѣбва ни най-малко да се колебае. Никакви молби и милости въ такива случаи не могатъ и не трѣбва да съществуватъ.

Вие знаете, че тукъ имаме работа съ Смѣтната Палата и съ въпроса за Българската Народна Банка. Вие знаете, г. Министърътъ на Финанситѣ колко се колѣбасе да назначи тази комисия, обаче, благодарение на твърдостта на Народното Събрание, тази комисия се назначи, чорапътъ се разничи и вие виждате, че самъ г. министърътъ ни прѣдлага редъ прѣдложения за даването подъ съдъ на тѣзи злоупотрѣбители, на злоупотрѣбенията на които самъ г. Министърътъ на Финанситѣ не вѣрваше. (Ржкоплѣскате отъ лѣвицата.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Шивачевъ, Вие, види се, желае да Ви ржкоплѣскате, затуй продължавате. (Смѣхъ. Ржкоплескане отъ лѣвицата.)

Н. Шивачевъ: Вие знаете, г-да народни прѣдставители, че Народното Събрание има върховния контролъ надъ цѣлото управление и този контролъ Народното Събрание е длѣжно по всички линии да го употребява, и ако то го употребява, бждѣте увѣрени, че то ще изпълни своята мисия. Щомъ, въобще, този контролъ, тази своя мисия напусне Народното Събрание, може да се каже, че голѣма частъ отъ своитѣ длѣжности то не е изпълнило. Ето защо моето мнѣние е, Народното Събрание даже да вземе едно рѣшение, за въ бждѣще да се направи контролъ и по земеделческитѣ каси. Вие знаете колко чиновници има тамъ.

И. Вобековъ: То е другъ въпросъ.

Н. Шивачевъ: Не е другъ въпросъ. Прави се законъ за чиновницитѣ, за да се осигорятъ чиновницитѣ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Шивачевъ, говори се по чл. 52.

Н. Шивачевъ: Да, именно по чл. 52. (Смѣхъ.) Ето защо на министерството трѣбва да му дадемъ възможностъ да има достатъчно врѣме да изучи и да провѣри въобще всички учрѣждения и, ако намѣри че има нѣкои лоши чиновници, да ги уволни. Затуй трѣбва да му дадемъ пълна възможностъ. Вие знаете колко хиляди чиновници има и не ще е лесно на единъ министъръ въ 15—20 дена да направи това. Заради туй да му не даваме срокъ.

Зарадъ втората алинея азъ си казахъ моето мнѣние и ще моля Народното Събрание да отхвърли именно прѣдложението на г. Мирски.

Азъ свършвамъ. Сега господата отъ лѣвицата — социалиститѣ и демократитѣ — да заповѣдатъ да говорятъ тѣ.

Ан. Ёоновъ: Г-нъ докладчикътъ най-много прави това нѣщо.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: По чл. 52, който става чл. 53, г. Мирски прави слѣдующето прѣдложение: (Чете.) „Настоящиятъ законъ влиза

въ сила отъ 1 май 1903 г. Най-късно 10 дена слѣдъ обнародването му всѣки бившъ чиновникъ, който се счита неправилно уволненъ, има право да подаде заявление до надлежния министъръ, въ което да изложи обстоятелствено основателността на оплакването си по уволнението му. Всички такива заявления се прѣдаватъ на дисциплинарния съвѣтъ, който разгледва най-късно до 31 декемврий 1903 г., кои отъ заявителитѣ сж били уволнени неправилно, и издава рѣшение за възвръщането такива лица на службата, която сж занимавали прѣди, или поне за назначение на съответствена длъжностъ при първа ваканция. Всичко това не се отнася до лица, които сж навършили 40 години прѣди дена на подаване заявлението си.“ Които приематъ тази поправка на г. Мирски, да си вдигнатъ ржката. (Меншество.) Народното Събрание не приема.

Които приематъ чл. 53, както се докладва, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Съ това се приема окончателно на второ четене законопроекта за чиновницитѣ.

Г-да народни прѣдставители! Понеже комисията по тарифитѣ сега довършва работата си, азъ ще моля г. г. народнитѣ прѣдставители да приематъ да прѣредимъ дневния редъ и да минемъ къмъ второто четене на прѣдложението за отцѣпване на с. Бъркачъ отъ Луковитската околия и присъединението му къмъ Плѣвенската околия, за да не губимъ време. (Гласове: Прието!)

Има думата г. докладчикътъ по това прѣдложение.

Докладчикъ М. Вожковъ: Г-да народни прѣдставители! Внесено е въ Народното Събрание едно прѣдложение отъ г. г. народнитѣ прѣдставители на Луковитската околия и на Панагюрската околия за отцѣпването отъ Луковитската околия на с. Бъркачъ и присъединението му къмъ Плѣвенската околия, а така сжщо и за отцѣпването на селата Лѣсичово и Елшица отъ Панагюрската околия и присъединението имъ къмъ селата на Татарпазарджишката околия.

И. Вобековъ: Това е само прѣдложението, а не и рѣшението на комисията.

Докладчикъ М. Вожковъ: Азъ докладвамъ само прѣдложението. Това прѣдложение е изпратено въ комисията на Вътрѣшнитѣ Работи, която го разгледа и, като взе прѣдъ видъ, че с. Бъркачъ отстои на 35 км. далечъ отъ Луковитъ, а само на 18 отъ Плѣвенъ, и че това с. Бъркачъ се дѣли отъ Луковитската околия съ р. Витъ, която мжчно се прѣминава, за да отидатъ хората въ Луковитъ, намѣри, че е справедливо да се отцѣпи това село отъ Луковитската околия и да се присъедини къмъ Плѣвенската. Така сжщо и за селата Лѣсичово и Елшица, като има прѣдъ видъ комисията, че макаръ разстоянието отъ тия села да е еднакво между Па-

нагюрище и Пазарджикъ, но понеже пжтищата за Панагюрище сж гористи, сж планински и мжчно проходими, отъ една страна, и отъ друга страна, като населението на тия мѣста имало взимания-даванията си съ Татаръ-Пазарджикъ, а, слѣдователно, споредъ туй искатъ да отиватъ въ Пазарджикъ, прие това прѣдложение на рѣченитѣ народни прѣдставители и ме натовари да ви го докладвамъ.

То състои въ слѣдующето: (Чете.) „Законъ за отцѣпването на с. Бъркачъ отъ Луковитска околия и присъединението му къмъ Плѣвенска околия, а така сжщо и на селата Лѣсичово и Елшица — отъ Панагюрската околия и присъединението имъ къмъ Татарпазарджишката околия.“

Прѣседателствующъ А. Франгя: Които приематъ заглавието на тоя законъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ М. Вожковъ: (Чете.)

„Чл. 1. С. Бъркачъ се отцѣпва отъ Луковитска околия и се присъединява къмъ Плѣвенска околия.“

Министъръ А. Людскановъ: Г-да народни прѣдставители! Искането на с. Бъркачъ е много основателно. И послѣдниятъ пжтъ когато се е правилъ законътъ за териториалното разпрѣдѣление, късно е дошълъ рапортътъ на началника съ това оплакване, съ което се иска това присъединяване отъ Луковитската къмъ Плѣвенската околия. Азъ нѣмамъ нищо да се отцѣпи това село отъ Луковитската околия и присъедини къмъ Плѣвенската околия, но само при това условие, че туй разпореджидане ще влѣзе въ сила отъ 1 януарий 1905 г., по слѣдующитѣ причини. Всѣки 5 години правимъ прѣброяване на населението. На основание сегашното териториално разпрѣдѣление, статистическото бюро води своитѣ изчисления. Не само туй бюро, ами и държавнитѣ финансови органи и тѣ държатъ свои списъци на данъкоплатцитѣ и пр. Така щото, за да не стане една аномалностъ, само за едно село да се измѣнява изчислението, като се числи официално къмъ една околия, а утрѣ това село да се причисли къмъ друга околия и съ това да се побърка на изчисленията на статистическото бюро и Финансовото Министерство, азъ приемамъ това искане, което е много законно, но много късно дошло, съ условие да влѣзе въ сила отъ 1 януарий 1905 г.

П. Вжжаровъ: Г-да народни прѣдставители! Това прѣдложение, по принципъ, което би прокарало тукъ, е отъ сжщественъ характеръ, и мисля, че народнитѣ прѣдставители би трѣбвало да взематъ едно окончателно рѣшение, защото ще има да разрѣшаватъ и други прѣдложения отъ сжщия родъ. Истина е, че споредъ мотивитѣ, които изказа г. Министърътъ на Вътрѣшнитѣ Работи, въ интереса на статистиката и въ интереса на фискалнитѣ власти, изобщо и на нѣкои други държавни фактори,

би било добър да се не прѣхвърля така леко едно село отъ една околия въ друга, или да се допуска групирането на селата и общинитѣ. Въ такъвъ смисълъ даже ние приехме законъ за общинитѣ; тамъ се прокара принципътъ, че не може въ разстояние на 5 години да става никакво групиране. Още тогава азъ възстанахъ противъ този принципъ. Защото ако отъ една страна се ползува отъ тая статистика науката, ако се ползуватъ финансовитѣ власти, то отъ друга страна това е диаметрално противоположно на интереситѣ на населението, а ние сме дошли тукъ да защищаваме интереситѣ на населението. Азъ мисля, че ние трѣбва да игнорираме интереситѣ на статистиката и фиска, но трѣбва да приемемъ, щомъ министърътъ каже, че е право това искане, то да се приеме, макаръ и да е законнѣло. Така щото, азъ прѣдлагамъ: като се уважи това прѣдложение, ако се поддържи отъ съответното число народни прѣдставители, да се приеме и влѣзе въ сила сега, а не отъ 1905 г.

Прѣседателствующъ А. Франга: Г-нъ Министърътъ приема прѣдложението само подъ едно условие, че това рѣшение ще влѣзе въ законна сила отъ 1 януарий 1905 г.

И. Вобековъ: Азъ вземамъ поводъ отъ заявлението на г. министра. Бихъ се отказалъ иначе да говоря, но понеже г. министърътъ заяви, че иска да влѣзе въ сила това рѣшение отъ 1905 г., азъ се удивлявамъ на това искане на г. министра: защо да се взема сега рѣшение за едно село само или за двѣ села, което ще трѣбва да се изпълни слѣдъ 2 години?

Министъръ А. Людскановъ: Слѣдъ 1½ години.

И. Вобековъ: Или 1½ години да бѣде. Ще бѣде хубаво както за с. Бъркачъ, така и за другитѣ двѣ села, за които г. Нако Начовъ, мойтъ другаръ, иска да прѣминатъ отъ Панагюрската околия къмъ Пазарджишката, мисля да се изучатъ основателно причинитѣ за това искане. Ако искането за с. Бъркачъ е основателно, то за другитѣ села не е направено изслѣждане. Трѣбвало би да стане добро изучаване на този въпросъ, а до това врѣме, до 1905 г., азъ вѣрвамъ ще се появятъ и други общини, които ако не да искатъ отцѣпването си отъ една околия и присъединението къмъ друга, то ще искатъ отцѣпването си отъ една община и присъединението къмъ друга, или да съставляватъ самостоятелна община. Като се събератъ повече такива искания, нека се внесе прѣдложение слѣдъ като се проучи въпросътъ и тогава Народното Собрание, като види мотивитѣ, ще може съзнателно да приеме такава едно прѣдложение. А сега не добъръ изучено такава прѣдложение, направено само по инициатива на нѣкои г. г. народни прѣдставители, да се иска отцѣпването на едни села отъ една околия и присъединението имъ къмъ друга, азъ мисля, ще бѣде прѣждеврѣменно.

Още повече, г-да народни прѣдставители, ние не можемъ да вземемъ такава рѣшение, тъй като недавно ние гласувахме единъ законъ за административното дѣление на Княжеството, въ който изрично е казано, че този законъ не може никакво изменение да прѣтърпи въ продължение на 5 години.

Министъръ А. Людскановъ: Не е тъй.

И. Вобековъ: А ние сега искаме съ едно прѣдложение, не добъръ изслѣждано отъ страна на министерството, да се измѣни законътъ. Ние съ това ще дадемъ поводъ на много общини да заявятъ и искатъ отцѣпването имъ отъ една околия, да се присъединятъ къмъ друга, или отцѣпването на нѣкои села на една община и присъединението имъ къмъ друга и министерството чрезъ това ще си създаде главоболие. Ето защо азъ моля да се не приема това прѣдложение съвсѣмъ, а да се изпрати въ министерството да го има прѣдъ видъ; слѣдъ като пожелае да внесе специаленъ законъ, ще даде възможностъ да се внасятъ такива прѣдложения. Значи, слѣдъ 5 години отъ влизането въ сила на приетия отъ насъ законъ за административното дѣление на Княжеството, тогава да стане това.

Министъръ А. Людскановъ: Ние не сме се разбрали, г-нъ Вобековъ. Законътъ за териториалното разпрѣдѣление не прѣдвижда такава нѣщо. Законътъ за селскитѣ общини прѣдвижда и казва, че отцѣпването на едно село отъ една община и присъединението му къмъ друга може да стане само слѣдъ 5 години. Въ закона за териториалното разпрѣдѣление подобно нѣщо нѣма. Ако азъ вземамъ поводъ отъ това, че едно село, за да се отцѣпи отъ една община и се присъедини къмъ друга, изисква се да се изминатъ 5 години, цѣльта ми е била именно, защото слѣдъ всѣко прѣброяване статистиката издава списъци, и който изучава България, се води отъ тия официални статистики, и днесъ едни села, образующи една община, ако утрѣ отидатъ въ друга община, става голѣма бъркотия. При това, ние издаваме винаги единъ списъкъ на населенитѣ мѣста и на общинитѣ, на териториалното дѣление и пр. Ако мѣняваме всички тѣзи списъци всѣки шестъ мѣсеца и година, пакъ нѣма да има край. Та, казвамъ, законътъ за териториалното дѣление нѣма срокъ. Казано е само, че измѣнение може да стане само по законодателенъ редъ. Ето защо тукъ сж се явили господата, които се интересуватъ за този въпросъ, и искатъ да стане това, по частна инициатива, по законодателенъ редъ. Азъ, макаръ да признавахъ основателността на искането на тия жители отъ с. Бъркачъ, не се рѣшихъ да ви внеса туй прѣдложение, защото чакахъ до идущата година, до юний или до юлий, ако постѣпятъ и други такива, щѣхъ да ги изуча и да ви поднеса тукъ едно прѣдложение законодателно, по моя инициатива. Обаче вие, които сте господари на вашитѣ рѣшения, приехте туй прѣдложение на първо четене, приехте

го и въ комисията на второ четене. Даже никой от нашето министерство не можѣ да вземе участие. Обаче, азъ признавамъ, че за с. Бъркачъ е много справедливо искането, понеже имамъ свѣдѣния въ министерството, и ето защо азъ се съгласихъ да се прокара, когато лани поддържахъ друго нѣщо. Ако бѣше по моя инициатива, азъ не щѣхъ да го внеса. То не противорѣчи на закона и ето защо азъ обусловихъ моето съгласие; казахъ: понеже е основателно, не противорѣчи на закона, но за да има единъ редъ въ нашитѣ работи, трѣбва да се приеме отъ 1 януарий 1905 г., къмъ която дата мисля, ако има и други такива искания, ще ги внесемъ, ще ги оформимъ. Ето основанието да искамъ това. Ако туй село или община е могло въ продължение на толкова години да трае, може да потрае още една година и 6 мѣсеца. Менѣ ми се струва, че нѣма да загуби много нѣщо. Търпѣло е, имало е малко мъжнотии, да потърпи още малко, за да стане нѣщо редовно, за да има единство въ нашитѣ дѣйствия.

Н. Гимиджийски: Г-да народни прѣдставители! Това прѣдложение е минало на първо четене въ Народното Събрание. Значи, по принципъ, ние сме признали необходимостта отъ искането на жителитѣ отъ тия села, а, слѣдователно, и изразеното тѣхно желание чрѣзъ едно прѣдложение, направено отъ народното прѣдставителство. Единъ пжтъ признали необходимостта отъ това, менѣ ми се вижда малко странно да правимъ сега законъ, който да влѣзе въ сила въ 1905 г.; щомъ единъ пжтъ признахме, че населението отъ с. Бъркачъ, а така сжщо и населението отъ другитѣ двѣ села, за които се говори въ втория членъ, че сж въ такава нужда, щото да иматъ извѣстно улеснение въ своитѣ сношения съ властѣта, съ сѣдилищата и разни други интереси ги заставляватъ, щото тия сношения да бѣдатъ, колкото е възможно, по-лесни, тогава излишно ще бѣде да го разискваме, даже тогава, ако вземемъ такова рѣшение, щото то въ 1905 г. да се прилага.

П. Вжжаровъ: Дотогава България може да стане на една губерния, г-нъ Гимиджийски!

Прѣдседателствуващъ А. Франгя: Моля, г-нъ Вжжаровъ! Тогава може Васъ да Ви направятъ околийски началникъ! (Смѣхъ.)

Н. Гимиджийски: Какво ще стане България дотогава, това не искамъ да зная, то е съвсѣмъ другъ въпросъ, г-нъ Вжжаровъ, и не искамъ да ме закачате за смѣтка на това. — По закона за административното дѣленіе на Княжеството, никадѣ ние, народното прѣдставителство, нито министерството не е задължено, не е свързано, за да не може да прави измѣнение въ него. Има, наистина, едно извѣстно ограничение отъ числото на години, 5 години, но то е по закона за селскитѣ и градски общини, въобще за общини, когато една отъ тѣхъ

би искала да се присѣдини къмъ друга или да се отцѣпи, да образува самостоятелна община. Когато е въпросъ за отцѣпване на едно село отъ една околия и присѣдиняването му къмъ друга, това не може да се подведе, по аналогия, къмъ категорията на ония, за които г. министърътъ прѣди малко каза. Практически, отъ това наше рѣшение, облѣчено въ законъ, не би имало никакви добри послѣдствия, когато то ще се прилага слѣдъ извѣстно число години. Тогава, споредъ мене, излишно би било и да се съгласимъ да го разискваме, щомъ такова дълго врѣме ще даваме за привеждането му въ изпълнение. А ако тогава и до той срокъ може би ще се събератъ, както и г. Бобевъ по-рано спомена, и отъ много още други мѣста надлежни искания, които може да бѣдатъ тоже уважителни, и тогава би било случай, когато съ единъ законопроектъ, било то отъ народното прѣдставителство внесень, или отъ г. Министра на Вътрѣшнитѣ Работи, наистина, ще бѣдемъ сезирани или Народното Събрание ще бѣде сезирано и ще вземемъ едно рѣшение, което дѣйствително може да се подведе подъ категорията на практически приложимитѣ закони. Но, казахъ, единъ пжтъ ние сме се съгласили по принципъ зарадъ това; второ, една комисия се е събирала, разглеждала го е; отъ трета страна, г. Министърътъ на Вътрѣшнитѣ Работи е съгласень да се разглежда и на второто четене въ Народното Събрание, само обуслови това си съгласие съ обстоятелството, щото да влѣзе въ сила въ 1905 г. — мисля, че, прѣдъ видъ на интереситѣ на с. Бъркачъ, ние трѣбва да поискаме отъ г. Министра на Вътрѣшнитѣ Работи да се съгласи, че не толкова е важно нѣкакви събирания на статистически свѣдѣния и пр., нѣща, които, било че с. Бъркачъ се намира въ Плѣвенската околия, било че се намира въ Луковитската околия, пакъ могатъ да бѣдатъ вземени, а важното за насъ трѣбва да бѣде: е ли необходимо това отцѣпване на с. Бъркачъ отъ Луковитската околия и присѣдиняването му къмъ Плѣвенската? Признава се отъ всички страни, признава се и отъ официалното мѣсто, отъ г. Министра на Вътрѣшнитѣ Работи, че това е необходимо за населението и че то, каза г. министърътъ, би могло да чака, отъ друга страна, ако е чакало толкова врѣме, година или година и половина. Ако признаваме необходимостта на селянитѣ да се сношаватъ, чрѣзъ по-близко разстояние, съ всички ония, съ които иматъ интересъ, било то правителство, или държавни учрѣждения, или частни лица, тогава нѣма нужда, споредъ мене, да обусловиме това тѣхно желание, да го удовлетвориимъ чрѣзъ една или двѣ години. Ето защо азъ бихъ молилъ г. Министра на Вътрѣшнитѣ Работи да се съгласи, щото да не обуслови приеждането на чл. 1 съ това, че въ 1905 г. да влѣзе въ сила, прѣдъ видъ на обстоятелството, че ние признаваме необходимостта отъ отцѣпването на това село отъ Луковитската околия и присѣдиняването му къмъ

Плѣвенската околия. Това го признаваме заради туй, защото е желание на населението и интереситѣ му го диктуватъ. Въ такъвъ случай менѣ ми се струва, че ще направимъ погрѣшка, ако се силаваме на това, че както сѣ чакали досега така, могатъ да чакатъ и още 1-2 години. Въ такъвъ случай азъ ще кажа пѣкъ, че е излишно и разглеждането на прѣдложението. Но понеже казахъ, че на първо четене сме го приели, влѣзло е вече на второ четене, ние не можемъ освѣнъ да го разгледаме, и да минемъ по-нататъкъ съ неговото приемане като ограничимъ тоя срокъ да не го протакаме, прѣдъ видъ необходимостта на отпѣиването на с. Бъркачъ отъ Луковитската околия и присъединяването му къмъ Плѣвенската.

К. Досевъ: Г-да народни прѣдставители! Законътъ за териториалното разпрѣдѣление се създаде вслѣдствие нуждитѣ и интереситѣ на населението, но при окончателното му създаване пакъ не можахъ окончателно да се махнатъ несправедливоститѣ, избѣгването на които се търсѣше съ този законопроектъ. Има много села, които останаха неоправдани по една или по друга причина, и азъ не мога да се противопоставя на едно искане отъ страна на жителитѣ на с. Бъркачъ и съмъ готовъ да гласувамъ за това прѣдложение, което даже слѣдъ обличането му съ държавния печатъ да влѣзе въ сила, но азъ мисля, че измѣненията, които трѣбва да станатъ въ този законъ, не би трѣбвало да станатъ така на парчети, на части, а трѣбва да се внесе едно законодателно прѣдложение отъ страна на г. Министра на Вътрѣшнитѣ Работи, което да обема не само интереситѣ на с. Бъркачъ, което да обема не само тѣхното искане, но и искането на много села по силата на тѣхнитѣ заявления, подадени било въ Народното Събрание, било въ Министерството на Вътрѣшнитѣ Работи. Такива заявления има и отъ едни села, които бѣха по-напрѣдъ прѣхвърлени; когато се искаше тѣхното изказване къмъ коя околия да принадлежатъ, изказаха се, че желаятъ да се присъединятъ къмъ Джумайската околия, и при създаването на закона и министерството така бѣше прѣдвидѣло, обаче, при третото четене, въ отсъствието, мисля, на г. министра се допусна една грѣшка по прѣдложението на Разградския тогава прѣдставител, г. Славчо Бабаджановъ, и се оставиха тия села пакъ въ Разградъ, благодарение на една невѣрна телеграфическа молба ужъ до Народното Събрание. Щомъ се научиха жителитѣ на тѣзи села, веднага пратиха депутация съ заявление, подписано отъ населението и подписитѣ имъ завѣрени отъ съдията, съ което заявление тѣ протестираха противъ лъжливата телеграма, дадена отъ тѣхно име, благодарение на която тѣхнитѣ села останаха пакъ въ Разградъ на цѣли 25 км. разстояние, а гр. Джумая е на 7—15 км. Такива заявления има и отъ други мѣста, и азъ мисля, че добръ ще бѣде това прѣдложение да бѣде оставено засега и да се

прѣпрати въ Министерството на Вътрѣшнитѣ Работи и г. Министерътъ на Вътрѣшнитѣ Работи да бѣде добъръ да внесе едно цѣло законодателно прѣдложение за всички села, които искатъ прѣмѣстването си отъ една околия въ друга. Това се диктува отъ интереситѣ на самата работа, отъ интереситѣ на населението. Когато се рѣшаватъ такива работи, ние трѣбва да уважаваме желанието на самитѣ жители, защото тѣхното желание е прѣдизвикано отъ економическитѣ имъ нужди, а не току-така отъ кефъ. Ето защо азъ моля г. Министра на Вътрѣшнитѣ Работи, ако обича, да вземе това прѣдложение прѣдъ видъ и наедно съ него да внесе едно общо прѣдложение и за онѣзи села отъ Разградъ, каквото е с. Кобадънъ и др., да се удовлетворятъ и тия хора. (Гласове: Г-нъ министърътъ нищо не казва!)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-да народни прѣдставители! Виждамъ, че нѣма съставътъ, който изисква конституцията въ чл. 114, и затова вдигамъ засѣданието до 2 часътъ. Всичко сте 55 души, а трѣбва да има 59.

(Слѣдъ пладнѣ.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Засѣданието продължава.

Моля г. г. народнитѣ прѣдставители да заематъ мѣстата си.

На дневенъ редъ имаме отговоръ отъ г. Министъръ-Прѣдседателя на запитването на г. Ю. Теодоровъ.

Ако желае г. Теодоровъ, може съ нѣколко думи да развие своето запитване; ако ли не, г. Министъръ-Прѣдседателятъ ще отговори.

Ю. Теодоровъ: Нека отговори г. Министъръ-Прѣдседателятъ, че ако има нужда, послѣ азъ ще кажа нѣщо.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Г-да народни прѣдставители! Запитването на г. Юрдана Теодоровъ, както знаете, се състои отъ двѣ части. Едното е за сумата 114.000 л., а другото за сумата 27.500 л. По първото запитване азъ обяснихъ и миналиятъ пътъ, че сжщността на работата се състои въ слѣдующето: съ постановление на Министерския съвѣтъ, отъ 31 октомврий 1900 г., е билъ откритъ при централното управление на земеделѣческитѣ каси единъ кредитъ отъ 300.000 л. на името на Министра на Външнитѣ Работи и Изповѣданията, както се тамъ казва „за нуждитѣ на министерството“. Отъ този кредитъ именно сѣ изтеглени 114.000 л. За да се оформи изтегленото, министърътъ е искалъ да си послужи съ остатѣцитѣ по § § 13 и 23 отъ бюджета на Министерството на Външнитѣ Работи, т. е. отъ параграфитѣ за поддържане на Екзархията и за непрѣвиденитѣ разходи. Споредъ сегашната практика, казахъ ви още миналиятъ пътъ, отпуцането на суми по тия два

параграфа става съ специално разрѣшение на Министерския съвѣтъ. Въ настоящия случай, такова постановление на Министерския съвѣтъ не е имало, а, както казахъ, министърътъ се е распореждал самовластно. Тѣзи суми сж изтеглени отъ бившия Министъръ на Външнитѣ Работи и на Изповѣданията, г. Тодоръ Иванчовъ. За това има неговъ подписъ, слѣдователно, той е и отговорното лице. При такава обстановка на работата, г-да народни прѣдставители, да се говори за злоупотрѣбление, е мъчно, докогато нѣмаме пълни за направения разходъ данни. Може да се говори за неправилност по отпускането на сумитѣ — както ви казахъ, безъ постановление на Министерския съвѣтъ, само по заповѣдь на Министра на Външнитѣ Работи, — но, казвамъ, да се говори за злоупотрѣбление, когато министърътъ самъ туря подписа си, е неумѣстно. Истина, че азъ не съмъ въ положение да ви прѣдставя разпискитѣ, за че сумитѣ сж били употребени за цѣлитѣ, които прѣдвиждатъ § § 13 и 23 отъ бюджета. Но мога да ви кажа едно: че на врѣмето си получени сж били въ министерството двѣ разписки съ подписа на лице, което може да оправдава харченето на подобни суми. Едната отъ тѣзи разписки и сега се намира въ дѣлото — но тя не е формална и затова не е могла да послужи. Азъ мога да ви засвидѣтелствувамъ, че тя носи дѣйствително подписа на лице, съ разпискитѣ на което могатъ да се оправдаватъ такива суми. Но отъ формална страна разписката не е валидна. Втората разписка е повърната и, слѣдователно, въ дѣлото не се намира. При таквазъ една обстановка, казвамъ азъ, още по-нагледно се вижда, че не би било умѣстно да се говори тукъ за злоупотрѣбление, а терминътъ, който най-правилно би могълъ да се употреби, би билъ, че тѣзи суми неправилно сж били изтеглени и неправилно сж били похарчени. Сега, за какви цѣли сж били изразходвани тия пари, то е въпросъ, на който азъ не мога да ви отговоря, защото официални данни въ дѣлото нѣмамъ, а онуй, което зная отъ страни, е отъ такъвъ характеръ, щото не мога да ви го съобща. Значи, моятъ отговоръ по сумата 114.000 л. е тоя: сумитѣ сж изтеглени отъ г. Тодора Иванчовъ, той е за тѣхъ отговоренъ; разходването на тая сума не е оправдано по установения у насъ редъ, но има начало на доказателство, отъ което може негли да се сжди, че тѣзи суми сж били прѣд-назначавани за цѣли, прѣдвидени въ § § 13 и 23 отъ бюджета.

Д. Цанковъ: Разписката, която се намира въ дѣлото, за цѣлата сума ли е?

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Едната разписка е за едната частъ отъ сумата 114.000 л., а другата разписка е била за другата частъ.

Д. Цанковъ: Която я нѣма.

Ю. Теодоровъ: Като съберете и двѣтѣ суми, излиза цѣлата сума.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Да, като съберете и двѣтѣ суми, излиза точно 114.000 л. При такава обстановка на работата, менѣ ми се чини, че е достатъчно почитаемото народно прѣдставителство да вземе актъ отъ обясненията, които давамъ, а харченето на тия суми кога да е ще трѣбва да се оправдае по начини, които прѣд-виждатъ нашитѣ закони.

Азъ ви бѣхъ замолилъ прѣди двѣ седмици да ми дадете възможностъ да събера нѣкои данни по тая сума и тогава да отговоря на интерпелацията. Между другото се обърнахъ и къмъ г. Тодора Иванчовъ, като настояхъ да ми даде обяснения за харченето на тая сума и главно да ми прѣдстави разпискитѣ. Той ми отговори, че е занятъ извънредно много съ процеса въ Държавния съдъ, дѣто е ангажирана неговата честъ, тъй че не е въ положение да ми прѣдстави тия разписки, но „когато се свърши процесътъ“ — ми казва той, — „азъ ще имамъ възможностъ да уравни и формалната страна по харченето на сумата“. Ето защо, когато сумитѣ сж изтеглени по § § 13 и 23, когато има начало на доказателство за харченето имъ, менѣ ми се чини, че ще бѣде неумѣстно, не само да се вземе нѣкое рѣшение отъ васъ, но даже и да се продължава рѣшението. Народното прѣдставителство трѣбва въ дадения случай да има вѣра въ Върховната Смѣтна Палата, която по харченето на сумитѣ ще иска надлежитѣ оправдателни документи. Ако такива въ редовна форма не се прѣдставятъ, сумитѣ естествено ще бѣдатъ неоправдани, макаръ и похарчени може би за цѣли полезни и необходими. Тогава, но само тогава, казвамъ, ще може да се тури точка на въпроса. Сега въ положението, въ което сме, не можемъ да вземемъ никакво рѣшение, защото ще влѣземъ, чини ми се, въ правата на Върховната Смѣтна Палата, а ние въ нея можемъ и трѣбва да имаме пълно довѣрие. Отъ опитъ знаемъ, че Върховната Смѣтна Палата въкогашъ се е показвала доста вискателна и има случаи, дѣто се е поставяла прѣмо въ разрѣзъ съ министритѣ — на властъ, а колми-паче съ министри, които не сж на властъ. Азъ се надѣвамъ, че когато дойдатъ да се гледатъ смѣткитѣ за 1900 г., и върху харченето на тия пари ще бѣде хвърлена пълна свѣтлина. Ако доказателствата сж недостатъчни, Смѣтната Палата ще си каже думата; ако доказателствата сж достатъчни, още по-добрѣ. Това е, г-да народни прѣдставители, което имамъ да ви кажа по първата частъ отъ интерпелацията на г. Юрдана Теодоровъ.

Минавамъ на второто запитване, за сумата 27.500 л. Тукъ се намирамъ малко въ по-голямъ недоумѣние какво да ви отговоря. Сумата е била дѣйствително изтеглена пакъ отъ г. Тодора Иванчовъ и е изтеглена въ едно врѣме, когато той е билъ Министъръ на Финанситѣ, а работата се прѣд-ставява така, че сумата излиза да е потрѣбвала

за покриването на единъ разходъ по Министерството на Външнитѣ Работи и на Изповѣданията. Странното е, че тази сума е изтеглена и похарчена въ едно врѣме, когато лицето, което я е получило — г. Тодоръ Иванчовъ, не е било Министъръ на Външнитѣ Работи и на Изповѣданията: титуляръ на министерството тогава е билъ г. Тончевъ. Сумата е изтеглена въ врѣмето на послѣдния, а за харченето ѝ ние имаме подписа на г. Тодора Иванчовъ. По тая сума, значи, пакъ г. Тодоръ Иванчовъ е отговоренъ. Г-нъ Тончевъ може да ме поправи, ако има нѣщо не вѣрно.

Д. Тончевъ: Азъ нищо не знамъ.

Д. Яблански: Той казва, че нищо не знае.

С. С. Вобчевъ: Хаберъ нѣма.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: За да можете да си обясните разходването на тази сума, трѣбва да ви кажа, че въ бюджета за нашитѣ търговски агентства има параграфъ за не-прѣдвидени разноси, както това е обичай въ агентствата въобще. Бюджетътъ на агентствата се гласува изцѣло, а въ подробности се опрѣдѣля отъ Министерския свѣтъ. Така е станало и за 1900 г. Но, види се, въ втората половина на 1900 г. е имало пукъда отъ пари за нѣкаква цѣль и, за да може да се намѣри такава сума, постановява се въ Министерския свѣтъ, че не-прѣдвиденитѣ на Солунското агентство се уголѣмяватъ съ 27.500 л., но не за 1902 г., а за 1899 г. Това, най-сетнѣ, не би било нѣщо необикновено, стигаше само да има надлежнитѣ оправдателни документи въ министерството за разходването на сумата. Оправдаването на такива разходи става съ документи, които се съхраняватъ въ министерството, и който да дойде и когато и да е, да може да се увѣри за каква цѣль сѫ отишли. Прибавямъ, че Сметната Палата нѣма контролъ върху тѣзи документи; прѣдъ нея разходътъ се оправдава съ разписка на агента: ако той даде разписка, че сумата е употребена, тази разписка се счита за достатъченъ оправдателенъ документъ. Но въ самото министерство има подробни оправдателни документи за всѣка такава сума. Въ дадения случай ние имаме двѣ разписки отъ нашия търговски агентъ, но не за 1899 г., ами за 1900 г., когато уголѣмяването на кредита е станало за сметка на бюджета за 1899 г. Така че, отъ формална страна тия разписки, искани отъ търговския агентъ, не оправдаватъ тая сума и тя не може да се счита оправдана нито прѣдъ Върховната Сметна Палата. Но тя не е оправдана и прѣдъ министерството, защото никакви дѣйствителни оправдателни документи за харченето ѝ не сѫществуватъ. Нашиятъ търговски агентъ, комуто е писано за тая сума, отговаря: ние ми казватъ, че кредитътъ е уголѣменъ съ 27.500 л., и искате отъ мене за тая сума разписка; азъ ви я давамъ, но пратѣте ми същеврѣменно и оправдателнитѣ документи, за да

мога и азъ да се издѣлжа прѣдъ министерството. Отговаря му се, че тѣзи оправдателни разписки били у министра, когато въ сѣщностъ въ министерството не се намиратъ никакви документи. Ето какъ стои тоя въпросъ. Както виждате, сумата, за която е рѣчь, не е така крупна, както първата; за нея има подписа на г. Тодора Иванчовъ, който ми каза, че ще ми прѣдстави оправдателни документи за нея, когато се свърши процесътъ му. Дали той ще е въ положение да оправдае тая сума, азъ не мога да кажа. Туй, което искахъ да ви изтъкна въ тоя случай, е, че за тая сума нѣма оправдателни документи въ министерството, а у насъ е заведенъ обичай, такива суми да се оправдаватъ не само съ разписки на надлежнитѣ агенти, а и съ разписки на лицата, на които сѫ били дадени. Така че, би трѣбвало да има двойни оправдателни документи: едни отъ агентитѣ, които сѫ опрѣдѣлени за Палатата, а други отъ лицата, които сѫ ги получили. Ние такива оправдателни документи нѣмаме. Обаче г. Иванчовъ твърди, че паритѣ били употребени за цѣли, за каквито се употребяватъ въобще подобни суми, и че той засега разписки наистина не може да ми прѣдстави, но ми каза, че щѣлъ да ги прѣдстави по-късно.

Туй е, което имамъ да кажа отъ фактическа страна по перото 27.500 л.

Заклучавамъ, че, естествено, не ми се вижда тая сума да е харчена по редовенъ начинъ, защото нѣмаме на рѣка оправдателни документи, нито редовни, нито даже и нередовни; обаче менѣ сѣ ми се ще да изтъкна, че мѣчно ще бѣде да се говори за злоупотребуване. Като е така, чини ми се, че и тукъ трѣбва да се задоволите съ изложението на фактитѣ, които сѫ повече отъ краснорѣчиви и които ще стигнатъ на свое врѣме до Върховната Сметна Палата. Надлежниятъ търговски агентъ, казвамъ ви, не е далъ разписка за разходването на тая сума; значи, ще дойде моментъ, когато лицето, което за това е отговорно, ще трѣбва да отговаря, т. е. или ще плати паритѣ, или ще прѣдстави разписка за изразходването имъ. Но тѣй или инакъ, менѣ ми се чини, че не ще бѣде право да се говори въ дадения случай за злоупотребуване. Който иска да злоупотребува, нѣма да дава подписъ и да задържи паритѣ за себе си, а, вѣроятно, ще прибѣгне до други приеми, до други маневри. И тѣй като въ дадения случай въпросътъ се касае пакъ за употребление на тѣзи суми за извѣстни цѣли, такива, каквито се подразбиратъ подъ рубриката „не-прѣдвидени“, то азъ ви моля да не настоявате повече на тоя пунктъ отъ интерпелацията на г. Юрдана Теодоровъ, а да се задоволите съ моитѣ обяснения и да минете на дневенъ редъ, като имате вѣра въ Сметната Палата, която на врѣмето си ще хвърли пълна свѣтлина върху харченето на двѣтѣ тия суми.

Ю. Теодоровъ: Г-да народни прѣдставители! При обясненията, които чухте отъ г. Министъръ-

Прѣдседателя и Министъръ на Външнитѣ Работи за тия суми, че сж неправилно взети, че сж неправилно изразходвани, че отъ двѣ години насамъ нѣма за тѣхъ оправдателни документи, че, казватъ, има зачало на документи, че щѣли да се дадатъ документи, че да почакаме и най-подирѣ Смѣтната Палата да видимъ какво ще направи — всичката тая неправилностъ е ясна и да чакаме нѣкога си Смѣтната Палата, когато ще дойде редъ, да разгледа тия работи, може дотогазъ и тѣзи, които сж длъжни да отговорятъ, да не сж живи, за да отговарятъ. Азъ мисля, че прѣдъ видъ такива неправилности по харченето и разпиляването на държавнитѣ суми, не може да бъдете доволни отъ отговора на г. министра, и азъ самси, като запитвачъ, далечъ не съмъ доволенъ отъ тѣхъ. Азъ мисля, че всѣки единъ служащъ на държавата трѣбва да се научи на редъ, трѣбва да шѣсти държавната пара. Тукъ сж взети пари неправилно, взети сж въ 1900 г. за смѣтка на 1899 г.; кредитътъ е билъ затворенъ още въ мѣсецъ юлий, а тѣ сж взети прѣвъ ноемврий и декемврий. Виновни сж и които сж ги взели, виновни сж и които сж ги дали; па виновни сж и тѣзи, които сж дали разписки, и не сж формални разписки, когато и тѣ трѣбваше да се научатъ да не даватъ току-тъй разписки, когато не сж взели пари. Даже, ако щете, имаме право — да не кажемъ виновни сж — да направимъ упрекъ и на министритѣ, защото отъ двѣ години сж министри и не повдигнаха въпроса, не туриха въпроса на редъ, ами чакаха да направимъ интерпелация. Слѣдователно, азъ съ прѣдложението на г. Министъръ-Прѣдседателя не мога да се съглася и не съмъ доволенъ отъ неговия отговоръ. Азъ искамъ тая работа, та всѣки да се научи на редъ. Защо, напр., сж взети тѣзи пари? Взети сж тѣзи пари, казватъ, и употребени, може би, за нѣкакви народни работи, полезни работи. Ако сж били взети за такива работи, за които не може да се приказва, г. Тодоръ Иванчовъ е ималъ лично за него, въ качеството му Министъръ на Външнитѣ Работи, безусловни фондове 120.000 л., сума таквазъ, каквато на никой другъ министъръ, изключая въ Стамболово врѣме, не е давана на разположение. Какъ ще си позволи той въ края на декемврий 1900 г. да вземе пари за смѣтка на 1899 г.? Кредитътъ закритъ, нужда се нѣма никаква, не може да се знае кѣдѣ е отишла сумата и трѣбва да чакаме.

Другата сума взета за смѣтка на агентството за неврѣдвидени разходи. Агентътъ праща разписка, но и той се охитрилъ и изпратилъ такава разписка, която да не имъ послужи, като казва, че не съмъ получилъ такава сума. Тая работа чисто и просто трѣбва да отиде у прокурора или у слѣдователя, който да изслѣдва, отъ кого сж взети паритѣ, кой е далъ разписка за получването имъ, и нека отговарятъ кѣдѣ сж ги дѣнали и да се научатъ да не даватъ такива разписки, когато

не сж получили пари. Дали разписки — не били формални. Какъ така? Тая работа по-нататѣкъ не може да се продължава: ще трѣбва да ѝ се даде ходъ. Ще чакаме Смѣтната Палата. Ами че ти е прѣтрупана съ работа и кой знае какво ще ѝ пришепнатъ по тая работа, кой знае даже дали ще ѝ отговорятъ. Прѣдлагамъ да се даде на сѣдилището тая работа. Нѣма какво да чакаме по-нататѣкъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Имате ли мотивиранъ дневенъ редъ?

Ю. Теодоровъ: Дневниятъ редъ е: прѣдлагамъ да се прати работата въ сѣдилището.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Трѣбва да напишете дневния си редъ и да го сложите на масата на прѣдседателството.

Г-нъ Такевъ има думата.

М. Такевъ: Г-да прѣдставители! Ако има нѣкаква заслуга Българскитѣ парламентъ отъ двѣ години насамъ, то не се състои въ създаването на закони, защото азъ съмъ убѣденъ, че България има достатъчно закони, но нѣма добросъвестни изпълнители на тѣзи закони; ако има нѣкаква заслуга, прочее, Българскитѣ парламентъ отъ двѣ години насамъ, то е, че като е прѣстаналъ да пише или, по-право, да фабрикува закони, турилъ си е за задача да контролира изпълнението поне на тѣзи закони, които съществуватъ. И ако ние ще можемъ докрай да изнесемъ това брѣме и да изпълнимъ тази наша длъжностъ по отношение интереситѣ на България, и особено да създадемъ, прѣди всичко, страхопочитание къмъ законитѣ на тѣзи, които сж турени да ги изпълняватъ и да наблюдаватъ за тѣхното изпълнение, менъ ми се струва, че ако успѣемъ съ тази тежка задача, да изпълнимъ до край своя дългъ, ние сме достатъчно оправдали и съществуването на Българското Народно Събрание, което отъ нѣкое врѣме насамъ много бode очитѣ на реакцията, а така сжщо ще изпълнимъ и нашитѣ задължения спрѣмо нашитѣ избиратели, които, вѣрвамъ, въ това отношение не ще да ни правятъ смѣтка, колко дни сме засѣдавали и колко гюлюка сме получили. Като изхождамъ отъ това начало, азъ не ще се побоя да се явя прѣдъ моитѣ избиратели и да имъ кажа, че не съмъ вдигналъ рѣка, че не съмъ гласувалъ нито за единъ законъ, но съмъ направилъ 150 питания и 50 запитвания, на които резултатътъ е билъ този или онзи. Защото въ такъвъ случай съмъ отворилъ очитѣ на нашата властъ въ 150 нередовности и 50 прѣстѣпления на нашата администрация или на когото и да е отъ тѣзи, които сж турени или които сж длъжни да пазятъ законитѣ. Ето защо, като имамъ за начало туй — а мисля, че ви съмъ далъ и достатъчно доказателства да повѣрвате въ моитѣ твърдения съ голѣмото количество питания и запитвания,

които азъ съмъ направилъ, защото съ туй мисля, че упражнявамъ най-върховното право, да контролирамъ управлението на държавата, — като изхождамъ отъ туй начало, азъ искамъ и ви моля, вие отъ болшинството и тукъ меншеството, поне въ тази точка ние да отидемъ докрай да изпълнимъ своя дългъ. И азъ, заедно съ г. Юрдана Теодоровъ и съ г. Цанкова, който тукъ мълчеливо изказваше своето неодобрение на ония оправдания, които се поопита малко г. Първиятъ Министъръ да даде на двѣтъ финансови операции, извършени, върхуки съществуващите въ България закони, отъ страна на Първия Български Министъръ и Министъръ на Финансите нѣкогашенъ въ България, и азъ казвамъ, че не съмъ доволенъ затуй, защото нито формалната, нито материалната страна въпроса можѣ г. министърътъ съ данни на рѣка да ни прѣдстави, че сж достатъчно спазени при изтеглянето и изхарчването на една сума отъ 27.500 л. едно перо и 114.000 л. друго перо, което се е качило на 140.000 л. И въ единия, и въ другия случай г. Първиятъ Министъръ ви казва: отъ формална страна не издържатъ критика тѣзи двѣ операции: тѣ не сж били извършени съобразно съ нашия законъ за отчетността по бюджета; тѣ не сж оправдани споредъ правилата за нашето смѣтководство и доднесъ, макаръ да сж харчени за лѣто 1899, а днесъ имаме 1903 г., и досега тѣзи суми стоятъ открити и туй, което е по-важното, носятъ на гърба на българския народъ лихвитѣ къмъ земеделѣческата каса — отъ 114.000 л., перо, което е изтеглено въ 1900 г. за смѣтка на 1899 г., днесъ се е качило на 140.000 л., — и докогато този Първъ Български Министъръ ще се намѣри въ състояние да даде оправдателни документи за тѣзи пари, тѣ ще стоятъ въ земеделѣческата каса, ще имъ тече лихвата и възможно е да се качатъ на 240.000 л., както казватъ нѣкои. А тогава ви питамъ: кой ще бѣде този, който ще понесе брѣмето отъ нови 140.000 л. незаконна лихва, съ които ще се обрѣмени българскиятъ държавенъ бюджетъ, респективно българскиятъ народъ? Ако има още нѣщо да чакаме, щото Върховната Смѣтна Палата да оправдае тѣзи 114.000 л., питамъ ви, защо ще чакаме, докога ще чакаме и какъ можемъ да чакаме, да търпимъ лихвитѣ да текатъ по 8—9% на гърба на този народъ, който въ нищо не се е провинилъ прѣдъ този нѣкогашенъ Първъ Български Министъръ, за да му туря този данѣкъ на гърба? Какъ ще оправдае г. Първиятъ Министъръ поне това перо, което е отъ 140.000 л., които ще се качатъ на 240.000 л., докогато се намѣри въ състояние тогавашниятъ Първъ Министъръ да даде смѣтка? За туй не може да има двѣ мнѣния: прѣстѣпленieto е извършено, то трѣбва да получи своевременно своето наказание.

Г-да прѣдставители! Два сж въпроситѣ, които се повдигатъ въ случая. Едното перо е отъ 114.000 л., което е било изтеглено на основание на §§ 13 и 23 отъ закона за бюджета по Министерството

на Външнитѣ Работи, но това перо, ви казва г. министърътъ, не е оправдано още и доднесъ прѣдъ Смѣтната Палата, макаръ че сж се изминали 3 години. Нѣщо повече. Тукъ моментално бихъ го попиталъ да ми каже той, като днескашенъ прѣвъ министъръ: счита ли поне той, че тази сума е дадена въ полза на България? Може ли той, като български министъръ днесъ, да ми каже: макаръ че азъ да не мога да ви прѣдставя формални доказателства, защото ги нѣмамъ, но отъ туй, което провѣрихъ, моята съвѣсть ме кара да ви заявя, че тѣзи пари сж употребени въ интереситѣ на България? Азъ разбирамъ, г-да прѣдставители, че има случаи, когато могатъ да се дадатъ пари съ лѣвата рѣка, безъ да знае дѣсната, или съ дѣсната, безъ да знае лѣвата; допущамъ, че въ държавното управление има нѣща, които не могатъ да бѣдатъ достойни за всички, съгласенъ съмъ, но затуй питамъ да ми каже той: като прѣвъ български министъръ днесъ, взима ли върху гърба си правствената отговорност прѣдъ България, да ни увѣри тукъ, че тѣзи пари сж употребени въ полза на България? И тогава ще кажа азъ: ако същността е вѣрна, т. с. ако тѣзи пари не сж влѣзли въ частнитѣ джобове на нѣкогашния Първъ Български Министъръ, ако тѣ сж отишли въ интереса на България, ще чакаме онѣзи установени у насъ власти, които изискватъ формалноститѣ, да изпълнятъ своя дългъ; тогава нека почакаме Смѣтната Палата да направи своя дългъ. Но отъ туй, което каза г. Първиятъ Министъръ, става явно едно, че той и доднесъ счита, че ако тѣзи пари не сж откраднати, защото има подписа на единъ извѣстенъ човѣкъ, който ги е получилъ, защото азъ така разбирамъ, и неговото твърдение е такова — за 114.000 л. говоря...

Г. Пасаровъ: За една частъ само.

Министъръ М. Сарафовъ: За всичкитѣ 114.000 л. има разписка.

М. Таковъ: Позволѣте. — Въпросътъ, който искате тукъ да раздѣлите, свършено не му е тукъ мѣстото. Г-нъ Министърътъ на Външнитѣ Работи е далъ разписка, че е получилъ отъ земеделѣческата каса 114.000 л., но когато тѣзи пари той претендира, че ги е прѣдалъ на нѣкое учрѣждение, подписътъ на шефа на което може да оправдава, той е далъ разписка за двѣ суми — тази сума е била раздѣлена на двѣ части, има двѣ разписки, които една друга допълнятъ, — но за насъ тѣзи двѣ разписки не важатъ, защото нѣматъ никаква стойностъ. Ще се повърна по-нататѣкъ на тѣхъ. Най-важното е, че български министъръ съ своя подписъ е изтеглилъ отъ земеделѣческата каса, за смѣтка на българския бюджетъ, 114.000 л., безъ да е удостовериля прѣдъ своя приемникъ или прѣдъ установенитѣ власти, каквато е Смѣтната Палата, кждѣ е далъ тѣзи пари. Ето кое е важното за мене. Ако туй е вѣрно, ако г. министърътъ

не може да ни удостоверѣ, да каже съ своето честно слово, че паритѣ сж отишли въ полза на България — това отъ една страна; ако, отъ друга страна, отъ 3—4 години насамъ тѣзи пари се влчатъ и носятъ лихва за смѣтка на българския бюджетъ, тогава ние можемъ ли да вземемъ онуй рѣшение — даже не рѣшение, — ами можемъ ли да прѣмигаме прѣдъ този фактъ и да кажемъ: ще чакаме, когато се освободи този министъръ отъ тежкото брѣме, което му е наложено отъ обвинителната властъ прѣдъ Държавния съдъ, и тогава да искаме да изслушаме неговитѣ показания? Не, това никѣдѣ не се прави. Днеска ние откриваме, че въ нашето държавно смѣтководство липсватъ 114.000 л. Какво прави той, каква работа има, съ Държавния съдъ ли, или чифлици прави, за туй Народното Сѣбрание не иска и да знае: ние сме контролѣори, днеска се закрива Камарата и Богъ-знае кога ще се открие, поне до есенъ нѣма да се съберемъ вече, ние не можемъ да чакаме, когато му скимне да дава отчетъ, ние имаме закони и въ тия закони се казва, по кой начинъ той е длъженъ да дава смѣтка. Ако вие на единъ нещастникъ, който е злоупотрѣбилъ една кокошка, давате обвинителенъ актъ и 7 дена срокъ да прѣдстави своитѣ доказателства и, ако не ги прѣдстави, вие го хващате и туряте 2—3 години въ затвора — и това става по отношение на хора неграмотни, незнаещи законитѣ, — защо вие сте толкова толерантни и толкова щедри къмъ тия, които стоятъ на върха на държавното управление, първи български министри, интелигентни хора, умни, които ръководятъ цѣлия български народъ? Къмъ тѣхъ казвате вие: стойте, тѣ не сж знаели законитѣ на България, ние ще имъ дадемъ срокъ да научатъ законитѣ и прѣдставятъ своитѣ документи. Може ли така да се разсждава?

Това, г-да прѣдставители, по отношение на първото перо. И г. Първиятъ Министъръ ви помоли да почакате рѣшението на Върховната Смѣтна Палата.

Д. Яблански: Една дума. Най-напрѣдъ Върховната Смѣтна Палата нѣма да се занимае съ този кредитъ, понеже нѣма платежна заповѣдъ и нѣма да иска оправдателни документи. Тия пари сж изтеглени отъ земеделѣческитѣ каси и тѣ навѣрно фигуриратъ въ текущата смѣтка на държавното съкровище.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Ако желаете да говорите, ще Ви дамъ думата.

И. Гешовъ: Министърътъ на Финанситѣ да отговори тъй ли е.

Д. Яблански: Първиятъ Министъръ бѣше длъженъ да наведе справка и да отговори.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Той отговори. Съгласно чл. 63 отъ правилника, г. министърътъ направи надлежното.

Д. Яблански: Тия обяснения бѣха нужни.

М. Такевъ: Азъ благодаря на г. Яблански, че той дойде да хвърли още повече свѣтлина върху едно положение, за което азъ не искахъ да се турна въ явно противорѣчие съ г. Първия Министъръ. Защото той въ началото ви каза: тая сума е изтеглена срѣщу §§ 13 и 23 отъ бюджета по Внѣшното Министерство, и понеже тия суми въ тия параграфи се провѣрватъ отъ нашата Върховна Смѣтна Палата, поне съ разпискитѣ на лицата, които може да оправдаватъ тия суми...

Министъръ М. Сарафовъ: Г-нъ Такевъ! Г-нъ Първиятъ Министъръ каза, че тия суми имало да се оправдаватъ съ пари взети отъ бюджета по § § 13 и 23.

М. Такевъ: За смѣтка на § § 13 и 23.

Министъръ М. Сарафовъ: Имало е да се оправдаватъ съ суми, които ще се теглятъ съгласно бюджета по § § 13 и 23.

Д. Яблански: Такива сж били намѣренята.

М. Такевъ: Именно туй казвамъ, че тѣ като сж се основавали че черпятъ кредитъ за смѣтка на единъ бюджетъ, на едни изрични параграфи отъ бюджета, то, казваше ни г. Първиятъ Министъръ, Върховната Смѣтна Палата, когато ще провѣрва тия параграфи на бюджета, ще хвърли пълна свѣтлина върху тѣхното съдържание. Затуй азъ ви казахъ, че ако по тази сума може още да се мисли, че ще има върховно едно учрѣждение въ България да хвърли по-голѣма свѣтлина, когато ще се провѣрва отъ Смѣтната Палата изразходването по § § 13 и 23, срѣщу които е изтеглена тая сума и кредитътъ срѣщу които трѣбва да се оправдае, какво обаче може да се каже за втората сума отъ 27.500 л., която е изтеглена за смѣтка на едно наше търговско агентство? Писано е на търговския агентъ да изпрати разписка, търговскиятъ агентъ казва: нѣ ви тукъ приложената разписка, обаче заявявамъ, че пари не съмъ получилъ, нито други пари сж дадени на това агентство, или, по-право, за да се разберемъ, заявява човѣкътъ: изпрахамъ ви исканата разписка, но пари не съмъ получилъ. Питамъ сега: ако този човѣкъ, подписътъ на когото е достатъченъ да оправдае сумата прѣдъ Върховната Смѣтна Палата, но подробнитѣ документи на когото сж необходими, за да оправдае пълъ прѣдъ Министерския съвѣтъ изразходването на тая сума en détail — защото, ако може да оправдае цѣлата сума прѣдъ Върховната Смѣтна Палата по този начинъ, той не може да я оправдае прѣдъ Министерския съвѣтъ, — азъ казвамъ: ако за смѣтка на 1899 г. е изтеглено отъ бюджета за 1900 г., или, по-право, ако му е писано, че за смѣтка на бюджета му отъ 1899 г. се иска да издаде една разписка за 27.500 л., той издава та-

кава за 1900 г., и оттогава досега нито пари е получило агентството, нито пъкъ тѣ сж били оправдани прѣдъ Министерския съвѣтъ или Смѣтната Палата по реда, който е опрѣдѣленъ отъ законитѣ, питамъ ви: кѣдѣ сж тия пари? Г-нъ Ивановъ казва: изтеглени сж за смѣтка на Битолското или Солунското агентства; Солунското агентство казва: йокъ, пари не сѣмъ получили, разписка издадохъ, защото ми я искаха, но пари не сѣмъ получилъ; тогава питамъ азъ: кѣдѣ сж тия пари? За насъ, народнитѣ прѣдставители, може ли да има по-ясно доказателство, че тия пари не сж отишли по своето прѣдназначение?

Но нѣщо повече, г-да прѣдставители. Г-нъ Първиятъ Министъръ бѣше въ трудностъ да ви обясни, защо тия суми, които сж изтеглени за смѣтка на бюджета по Министерството на Външнитѣ Работи, да се изтеглятъ отъ Финансовия Министъръ, да се харчатъ отъ него и той да дава смѣтка за тѣхъ? Кой законъ въ България по този начинъ оторизира Финансовото Министерство да разходва отдѣленъ бюджетъ на едно отдѣлно министерство? Независимо отъ това, ако въ първия случай ние можемъ да чакаме Смѣтната Палата да хвърли погледъма свѣтлина, върху този втори случай самъ г. Министърътъ на Финанситѣ ви каза, че Смѣтната Палата нѣма да се произнася, защото тѣ сж суми, които се оправдаватъ само съ една разписка на надлежния агентъ: „получихъ 10.000 л.“, това е достатъченъ документъ. А такова нѣщо, казаха ви, Смѣтната Палата и досега нѣма. И не може да има, защото сѣщиятъ агентъ, който е далъ разписката, казва: тази разписка е безпарична, тя е фалшива, т. е. въ смисълъ, че не е посребрена, а, слѣдователно, е бѣла хартия; изтегленитѣ пари нѣма ги на мегданъ. Може ли г. Министърътъ на Външнитѣ Работи да ни каже и въ този случай, поема ли той отговорността, поне нравствената — а едновременно съ туй може единъ день да дойде и материалната, — да удостовери прѣдъ народното прѣдставителство, че и тѣзи 27.500 л. сж отишли въ интереса на България? Той да го каже. Вие сте болшинство, може да му имате вѣра. Както гласувахте 80.000 тайни фондове, като ги основахте изключително на вашето къмъ него довѣрие, че ще ги разходи само за благо на България, азъ искамъ да изискате отъ него да ви даде тази декларация: вѣрвайте въ мене, че отъ туй, което азъ провѣрихъ, удостоверихъ се, че тѣзи пари сж отишли за благо на България, а формалното оправдание ще оставимъ по-нататъкъ. Може ли да ви даде такава декларация, да заповѣда, и тогава само той може да пледира за онзи дневенъ редъ, за който той ви говори отъ одеѣ: „чакайте, ще видимъ“. Ние не можемъ да чакаме и нѣма да чакаме да видимъ дотогава, докогато той не ангажира своята морална честъ съ декларация, че тѣзи пари сж отишли въ интереса на България поне.

Г-да прѣдставители! Ако ви искамъ да изискваме тази декларация, то е само затуй, защото азъ не

допускамъ, че г. Даневъ ще отиде да се солидаризира съ една подобна тъмна афера и да се нагърби да отговаря, ако обичате, и нравствено за едни дѣла, които, безспорно, ще иматъ една печална развѣзка. И затуй азъ мисля, че даже тѣй, както той ни прѣдлага да дадемъ вотъ, или, по-право, да вземемъ единъ дневенъ редъ, не може да се постигне, защото въ случая, било че ние вземемъ мотивиранъ дневенъ редъ, било че ние миемъ чисто и просто на дневенъ редъ съ мълчание, сѣ една отъ двѣтъ отговорности остава: или напата отговорностъ, че виждаме прѣстѣплението, а мигаме прѣдъ него, или отговорността на министерството, което вижда, че има прѣстѣпление извършено и не сезира по надлеженъ редъ народното прѣдставителство да каже своята дума, като върховенъ съдия на смѣткитѣ на България.

Но ако тѣзи нѣща не могатъ да се регистриратъ по този начинъ — и справедливи сж отгукъ упрецитѣ, че ние не можемъ суми отъ 140, отъ 27 и т. н. хиляди лева да ги оформяваме съ честното слово на този или онзи министъръ, — тогава трѣбва да се спремъ на онуй рѣшение, на което ние сме се спирали въ всичкитѣ подобни случаи досега. Ако, г-да прѣдставители, ние имаме куража да вземемъ едно рѣшение да назначимъ една анкетна комисия, която да провѣри смѣткитѣ на Банката, да опрѣдѣли нередовноститѣ въ нея, а така сжко и отговорноститѣ, и ако туй наше рѣшение вече покаже своитѣ резултати, защото вчера ние гласувахме тукъ оторизация на министра да отстранява, да уволнява всички тѣзи висши администратори на това банково учрѣждение, които биха се учили въ злоупотребление прѣдъ тази анкетна комисия; ако туй Народно Сѣбрание, не въ сѣщия съставъ, но, въ всѣки случай, въ сѣщата физиономия, можѣ да вземе рѣшение, да тури на подсъдимата скамейка, да сѣди министри; ако ние въ редъ рѣшения сме взимали дневни редове да търсимъ смѣтка отъ най-дребния отчетникъ прѣдъ державната хазна, — менѣ ми се струва, че като вървимъ въ този редъ, ние днесъ не можемъ да направимъ изключение, а и днесъ трѣбва да вземемъ рѣшение, което да застави този, който е извършилъ това прѣстѣпление, ако обичате опущение, ако обичате немарливостъ, както обичате квалифицирайте, дотогава, докогато излѣзе единъ обвинителенъ актъ и една присѣда, — ние непрѣмѣнно ще трѣбва тѣзи пари да ги изискваме.

Тукъ е мѣстото да ви кажа, колко злѣ направихме ние, когато гласувахме днешния законъ за отчетността по бюджета. Тамъ прѣдвидѣхме гражданска отговорностъ на министритѣ — и тя е обикновено въ такива случаи, — но отказахме да регистрираме процедурата на тази отговорностъ. И днесъ, когато е явно като бѣлъ день, че има нередовности, или поне има гражданска отговорностъ за този нѣкогашенъ пръвъ български министъръ, питамъ се сега: по кой начинъ ще трѣбва да изискваме тѣзи пари? Законитѣ въ България мълчатъ.

Има единъ законъ за съдене министритѣ въ четири случая: първо, за измѣна на отечеството и на Княза, второ, за нарушение на конституцията, трето, за причиняване вреда на държавата за лична облага, и още единъ четвърти случай — за прѣдателство. Къмъ прѣдпоследния случай, дѣйствително, ние можемъ да подведемъ днескашния случай, за който говоримъ, именно случаятъ за причиняване вреда на държавата съ користна цѣль: изтеглени сж отъ земледѣлческата каса за смѣтка на България едно перо отъ 27.000 л., друго перо отъ 114.000 л., които сж се качили на 140.000 л., и съ нищо не е удостоверено тѣзи пари да сж отишли въ полза на България; отишли сж въ полза на личнитѣ интереси на този, който ги е изтеглил. Точно попадаме въ онзи случай, който е прѣдвиденъ въ нашата конституция — „вредъ на държавното съкровище съ користна лична цѣль“. Ето защо азъ ще ви помоля да вземемъ слѣдующия дневенъ редъ: „Народното Събрание, като изслуша интерпелацията на г. Юрдана Теодоровъ по отношение на изтегленитѣ суми отъ земледѣлческата каса: едно перо отъ 114.000, което се е качило на 140.000, и друго едно отъ 27.500 за смѣтка на българския държавенъ бюджетъ, безъ да сж могли досега да се оправдаятъ, било прѣдъ Смѣтната Палата, било прѣдъ народното прѣдставителство по парламентаренъ редъ, какъвто се прѣдвижда, когато се прави едно запитване на министра и той дава обяснение; като изслуша и обясненията на г. Първия Министъръ, рѣшава: избира една парламентарна анкетна комисиия отъ 5 члена“ — върху цифрата може да се дебатира, — „която да се натовари съ разслѣждането на тия двѣ прѣстѣпни дѣяния. Докладътъ на тази комисиия да се прѣдстави, ако е възможно, още въ настоящата сесия на Народното Събрание. Ако туй ще се окаже материално невъзможно, да се прѣдстави въ ближайшата редовна сесия на Народното Събрание, което, съобразно съ законитѣ на България, ще вземе по нататъшното рѣшение.“

Този, и, по моето убѣждение, само този е редътъ, г-да прѣдставители, по който ние ще можемъ да хвърлимъ пълна свѣтлина върху тия двѣ афери. Възможно е, и казвамъ го искрено, да излѣзе, че министърътъ е употребилъ тия пари правилно, че ги е изразходвалъ за интереситѣ на България, защото какво ще бѣде положението на този народъ, какъвъ ще бѣде престижътъ на тази България и въ очитѣ на нейното вътрѣшно население, и въ очитѣ на външния свѣтъ, когато ще се открие, че въ нея първитѣ държавни мъже, ако не въ сжщность по достойнство, то по положението, което сж заемали, сж се занимавали съ кражби? Не е въпросътъ тукъ за тази или онази частна личностъ, въпросътъ е за тази нещастна България, която е имала нещастieto въ такива врѣмена да има начело на управлението хора, които не сж се занимавали съ интереса на този народъ, а съ своитѣ лични интереси. Но, независимо отъ това, ние ще

трѣбва да дадемъ да се знае, че нѣма въ България човѣкъ, който може безнаказано да терзае този народъ, и че никакви благоволения, отъ какъвто и да идатъ, никого не могатъ да спасятъ. Прѣдъ законитѣ, казва нашата конституция, всички сж равни, и нека не се самооболщаваме отъ идеята, че този или онзи менъ ще спаси, тази или онази усмивка, това или онова подаване на ръка може да спаси единъ прѣстѣпникъ, билъ той даже министъръ на България. Туй отъ нравствена точка зрѣние има грамадно значение за бъдѣщото развитие на България, защото ще се знае, че и министритѣ могатъ да бѣдатъ подседими, и пѣма тогава още единъ пътъ да каже единъ знаменитъ професоръ: възможно ли е въ България да се схватятъ и министритѣ? Да, въ България е възможно да се схватятъ и министритѣ, защото и тѣ сж такива же граждани, каквито сж и всички обикновени. А отъ друга страна, г-да прѣдставители, то ще служи за урокъ и поучение на тѣзи, които ще дойдатъ и послѣ да управляватъ България. Ще знаатъ и днескашнитѣ министри, и утрѣшнитѣ, и другиденшнитѣ, че всѣко дѣяние, което се туря въ конфликтъ съ законитѣ, то рано или късно ще бѣде наказано и никакви благоволения — още единъ пътъ подчертавамъ — не може да ги спасятъ. Не направите ли това, не ми говорѣте вече за парламентаризъмъ, не ми говорѣте за министерска отговорност, не ми говорѣте вече за редъ и правда въ тази страна, защото ще се втѣлпи въ народа това убѣждение, че законитѣ сж една паежина, прѣзъ която голѣмитѣ бръмбари, министритѣ, се провиратъ, а дребнитѣ мушици, народътъ, остава да лежи за кражба на единъ хлѣбъ или на единъ пѣтелъ по 2-3 години.

Като свършвамъ, г-да прѣдставители, азъ ви моля въ случая да се не отождествявате или, по-право, да не възприемате мнѣнието на г. Първия Министъръ, а да приемете онова, което, още единъ пътъ повтарямъ, е отличавало Българскитѣ Народни Събрания отъ 2 години насамъ. XI-то и XII-то Обиеновени Народни Събрания ще останатъ знаменити въ нашата парламентарна история съ своята храбростъ да прѣслѣдватъ и тѣзи, които въ продължение на 25 години сж били непрѣслѣдуеми и ненаказуеми. (Ржкоплескане отъ дѣсницата.)

Министъръ М. Сарафовъ: Г-да народни прѣдставители! Имамъ да направя само една малка бѣлѣжка. За сумата отъ 27.500 л. Върховната Смѣтна Палата се е произнесла въ доклада си до Народното Събрание, прѣдставенъ въ 1902 г. за бюджета отъ 1900 г. На стр. 220 и 221 е показана платежната заповѣдь за 27.500 л. като неоправдана. Заради това, слѣдователно, не може да става дума, че ще се забрави работата или че нѣма да се разглежда. Но оправданието може да послѣдва въ по-нататъшно врѣме.

Г. Пасаровъ: Г-да народни прѣдставители! Слѣдъ това, което г. Такевъ каза, ще ви дамъ

едно малко обяснение, за да видите, че дневният редъ, който той прѣдлага, е много наврѣме и би трѣбвало да се приеме, може би, съ едно малко измѣнение. По сумата за 27.500 л. една грѣшка има г. Такевъ. Тя е, че нашиятъ агентъ дава разписка за 1900 г. Той не дава разписка за онази година, за която фигуриратъ паритѣ, че сж изтеглени, тъй че за годината, за която фигуриратъ, че сж изтеглени, никаква разписка отъ тоя агентъ нѣма, и г. министърътъ потвърди това и Сметната Палата счита, че сумата не е издѣлжена.

Министъръ М. Сарафовъ: Не е оправдана.

Г. Пасаровъ: Колкото се отнася до сумата отъ 114.000 л., има разписка само за 70.000 л., а за останалитѣ нѣма разписка.

Н. Поповъ: Имало е.

Г. Пасаровъ: Не е имало. Изпратена е разписка на надлежното лице да я подпише, но не я е подписал, слѣдователно, разписка нѣма. Тази сума по § 13 се оправдава на общо основание; тя е за издържане на Екзархията, съгласно чл. 174 отъ екзархийския уставъ. Разноснитѣ, направени по § 13, се оправдаватъ тъй сжщо, както се оправдаватъ разноснитѣ на кое да е наше учрѣждение: съ платежни заповѣди, съ всички нужни формалности, скрѣпени, прошнуровани и изпратени въ Върховната Сметна Палата, защото счетоводителътъ на Екзархията е такъвъ сжщо отчетникъ, какъвто е всѣки счетоводителъ при кое да е министерство. Ето защо, ако сумата не е оправдана, нѣма освѣтъ единъ денъ Сметната Палата това да констатира. Тѣй като за нея година сумата, прѣдвидена въ бюджета, е 245.000 л., такава сума надлежното учрѣждение си е изтеглило. Дадената разписка за 74.000 л. е нѣщо артжкъ, е извънредно. При такова положение, ще бѣде добръ, вмѣсто да оставимъ на Върховната Сметна Палата, нека възложимъ на г. Министра на Финанситѣ да назначи една комисия, която да провѣри това обстоятелство, и ако се види, че сумата е злоупотрѣбена, тогава да сезира Народното Събрание и ние ще има да се произнесемъ дали ще постановимъ анкетна комисия и даването подъ сждъ на бившия министъръ или не. Сега още, прѣди да имаме единъ подробенъ докладъ отъ страна на Министра на Финанситѣ, прѣди да бѣде работата обстоятелствено изучена, ми се струва, че ще бѣде малко рано още сега да постановимъ, щото непрѣмѣнно да се назначи анкетна комисия съгласно закона за сѣдене на министритѣ. Прѣдъ видъ на това, азъ прѣдлагамъ слѣдующия дневенъ редъ: Народното Събрание, слѣдъ изслушване доклада и обясненията по поводъ интерпелацията на г. Юрдана Теодоровъ, натоварва г. Министра на Финанситѣ да разпорежи, щото бившиятъ Министъръ-Прѣседателъ Тодоръ Ивановичъ да повърне на хазната сумата 114.000 л., заедно съ лихвитѣ, и 27.000 — (Нѣкой отъ прѣд-

ставителитѣ: Въ какъвъ срокъ?) ще туримъ единъ срокъ кратъкъ; — ако ли това не направи, Министърътъ на Финанситѣ да сезира Народното Събрание. Възможно е, когато работата се изслѣдва и се види, че той нищо не може да оправдае, да ги внесе, и ако той доброволно внесе паритѣ въ хазната, струва ми се, че ще бѣде излишно да назначаваме анкетна комисия и да създаваме наново държавенъ сждъ. Съ това ние ще спазимъ пакъ интереситѣ на хазната, ще спазимъ закона и ще покажемъ на българския народъ, че колкото и да бѣде високоставенъ единъ човѣкъ, той е длъженъ да отговори прѣдъ законитѣ и да повърне на хазната, даже единъ сантимъ ако е взелъ.

Г. Кирковъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Както се вижда, ние прѣкарваме едно врѣме на, тъй да се каже, морална ликвидация. Наблизо тукъ, въ „Славянска Бесѣда“, засѣда единъ държавенъ сждъ, който сжди министри; въ Българската Народна Банка единъ слѣдователъ се е етаблиралъ; въ Министерството на Външнитѣ Работи сжщо старитѣ плѣхове сж изкарани отъ дупката; за земледѣлческитѣ каси сжщо се говори, — съ една рѣчь, въ всички учрѣждения става едно разчистване: старитѣ боклуци, натрупани отъ години, сега излизатъ на мекданъ. Дали това е едно, тъй да се каже, възраждане въ морално отношение, дали туй е едно обновление въ нашия животъ, не съмъ този, който да кажа, че това е така точно, но, въ всѣки случай, извѣстно опрѣсняване има. Ето защо чуденъ ми се вижда куражътъ на г. Първия Министъръ, който излѣзе да прѣпорѣча на почитаемото Народно Събрание да мине чисто и просто на дневенъ редъ по такава една нечиста работа. Менѣ ми се чини, че въ случай ние ще трѣбва да бждемъ послѣдователни на прѣдшната Камара, именно, безъ всѣкакви дълги търпѣния и очаквания, веднага да прѣминемъ къмъ туй, къмъ което ние сме длъжни да прѣминемъ, т. е. всички онѣзи лица, които сж заемали такива високи мѣста въ държавното управление, щомъ за насъ стане ясно, че сж нарушили закона, изтегляли сж суми безъ да ги оправдаватъ, още веднага да се намѣрятъ тамъ, еждѣто трѣбва да бждатъ като нарушители на закона. Между прочемъ, тѣ сж тамъ. Ако работата се касаеше, може би, за единъ селски кметъ, както е случаятъ съ бившия нашъ другаръ тукъ, Бени Кръстевъ, то прокурори, слѣдователи, старши стражари и околийски началници би тикнали този мжжъ въ затвора и слѣдъ това народното прѣдставителство би се страшно възмутило, би поискало, изискало би да излѣзе той отъ тази ограда, понеже е изгубилъ правата да бѣде народенъ прѣдставителъ; съ една рѣчь, би го лишило и отъ огъня, и отъ водата, защото е една дребна селска мушица, която поискала и тя да похапне нѣщо отъ голѣмия медъ. (Веселостъ.) Обаче, голѣмиятъ бръмбаръ, за него кога стане дума, съ твърдѣ деликатни изрази

пазимъ се да не стъпчимъ трѣвата, казваме: „мжчно е да се каже злоупотрѣбление, а трѣбва да се каже неправилностъ, нередовностъ“; и, съ една рѣчь, прѣдъ тия високопоставени лица ние правимъ голѣмъ отборъ на нашитѣ изражения, а инакъ, ще го наречемъ просто злоупотрѣбителъ и мошеникъ, ще го наречемъ крадецъ. Повтарямъ, чуденъ ми се вижда куражътъ на г. Първия Министръ, куражъ, който заслужава една по-друга участъ.

За да не продължавамъ по-нататкъ, азъ ще свърша съ слѣдующето. Не съмъ съгласенъ да се избира нѣкаква си парламентарна комисия, защото съ туй ние само ще протакаме работата. Ако разгърнете закона за сѣдене на министритѣ, въ чл. 22 е казано много изрично, че за обикновени прѣстѣпления и злодѣлнии министритѣ, ако тѣ сж въ оставка, се сѣдятъ въ обикновенитѣ сѣдилища, по обикновения редъ. Ето защо азъ ще прѣдложа слѣдующата резолюция и моля г. г. народнитѣ прѣдставители да я приематъ. Тя е слѣдующата: „Народното Събрание, слѣдъ като изслуша отговора на г. Министра на Външнитѣ Работи и на Изповѣданията по запитването на Еленския народенъ прѣдставителъ г. Юрданъ Теодоровъ, рѣши: лицето, което се визира въ запитването, да се привлѣче подъ сѣдебна отговорностъ, съгласно чл. 22 отъ закона за сѣдене на министритѣ, и минава на дневенъ редъ.“

Н. Константиновъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Искамъ да обърна вашето внимание на друга една страна, която никакъ се не зачекна досега при разискването на тази интерпелация. Искамъ да обърна вашето внимание още и на туй обстоятелство, че въ данния случай бившиятъ Министръ-Прѣдседателъ, г. Тодоръ Ивановъ, въ качеството си Министръ на Финанситѣ, не само че е извършилъ едно злоупотрѣбление, което тукъ се каза, по стария обичай, не злоупотрѣбление и кражба, а формално неправилно изразходвани пари, така както се оправдаха едно врѣме маса крадени пари отъ 1881 г.

Н. Поповъ: Думата „формално“ нѣма я сега.

Н. Константиновъ: Исканъ да обърна вашето внимание, г-да народни прѣдставители, на това, че самата тази финансова операция е забранена отъ закона за земледѣлческитѣ каси. Земледѣлческитѣ каси нѣматъ право да вършатъ такива финансови операции. И наистина, чл. 16 отъ закона за земледѣлческитѣ каси казва: „На каситѣ строго се запрѣтватъ операции непрѣдвидени въ настоящия законъ“. А операциятѣ, прѣдвидени за земледѣлческитѣ каси въ тоя законъ, съгласно чл. 7, сж слѣдующитѣ: „1) приемане влогове лихвени, срочни и безсрочни; 2) приемане безъ лихва сѣдебни и други правителствени влогове, и 3) даване на заемъ пари съ кратки и дълги срокове“. А даването заемъ съ кратки и дълги срокове, съгласно чл. 6,

става: „Отъ собственитѣ си срѣдства земледѣлческитѣ каси даватъ пари въ заемъ изключително на земледѣлци. На търговци, индустриалци и други неземледѣлци каситѣ правятъ заеми за смѣтка на Българската Народна Банка“. По-нататкъ е казано: „Земледѣлческитѣ каси вършатъ всичкитѣ операции на Българската Народна Банка тамъ, дѣто тя нѣма свои клонове“. Ще се рече, тази текуща смѣтка или този заемъ, откритъ отъ земледѣлческитѣ каси на Финанситѣ, не почива на законитѣ, на съществуващия законъ за земледѣлческитѣ каси, а е прѣмо противенъ на съществуващия законъ, като забраненъ отъ чл. 16; защото, ако Министрътѣ на Финанситѣ бѣше направилъ заемъ като неземледѣлецъ, той би ималъ право да направи този заемъ отъ тази земледѣлческа каса, дѣто Банката нѣма свой клонъ или сѣдалище.

Тукъ има и централно управление на Банката; слѣдователно, нѣма никакви основания да се откриватъ таквизъ заеми на Финансовия Министръ отъ страна на земледѣлческитѣ каси.

Като констатирамъ този фактъ, безъ да повтарямъ това, което се каза по-рано, азъ напълно поддържамъ резолюцията, прѣдложена отъ г. Киркова, по отношение на г. Тодора Ивановъ. А пъкъ колкото се касае до нарушението закона за земледѣлческитѣ каси, понеже отдавна врѣме се слуша, че въ това учрѣждение ставатъ и други нарушения на съществуващитѣ закони, азъ бихъ помолилъ Народното Събрание да приемешъ заедно съ това и тази резолюция, която и г. Министрътѣ на Земедѣлчието и Търговията да възприеме: да се назначи една анкета, която да провѣри и прѣгледа всичкитѣ дѣйствиия въ земледѣлческитѣ каси, дали тѣ сж съобразни или не съ съществуващитѣ закони. И слѣдъ като имаме доклада отъ такава една анкетна комисия, тогава можемъ да вземемъ надлежитѣ рѣшения колкото се касае до земледѣлческитѣ каси. (Нѣкои отъ дѣсницата: Браво!)

Н. Мушановъ: Г-да народни прѣдставители! По интерпелацията на г. Юрдана Теодоровъ се повдигнаха доста важни въпроси, защото, прѣди всичко, прѣдметътъ, както ни се докладва, ако мога така да се изразя, не е ясенъ за насъ, народнитѣ прѣдставители. Отъ прѣждеговорившитѣ азъ ще поддържамъ мнѣнието на г. Такева и мисля, че Народното Събрание не може да поддържа мнѣнието на г. Киркова, макаръ да е истина туй, което г. Кирковъ твърдѣше, че ние къмъ голѣмцитѣ сме наклонни да бждемъ по-снисходителни. Азъ мисля, г-да народни прѣдставители, че има наистина извѣстни лица, които особеното имъ положение ги охранява съ особени законоположения; тагѣвъ е случаятъ, напр., съ отговорността гражданска и углавна на министритѣ. И ако ние прибързаемъ и отидемъ да дадемъ подъ сѣдъ единъ бившъ министръ, безъ да знаемъ още каква отговорност дъримъ, мисля, че ще бжде много смѣло, ще бжде

една смѣлость, която съ нищо не може да се оправдае.

Г-да народни прѣдставители! Прѣди всичко, намъ не е извѣстно, каква отговорностъ може да има бившиятъ Прѣвъ Министъръ по въпроса, който се дебатира. Имаме ли ние въ случая гражданска отговорностъ, защото сумитѣ, които сж изразходвани, не сж изразходвани съгласно законоположенията, които урегулиратъ тази материя, или имаме чисто и просто углавна отговорностъ на единъ бившъ министъръ? Ако имаме само гражданска отговорностъ, ние не можемъ да изпращаме министра на углавнѣ сждъ тогава, когато не сме увѣрени отъ данитѣ, които имаме досега, че имаме углавна отговорностъ. И азъ бихъ молилъ всѣкиго отъ васъ да каже, отъ тия факти, които имаме досега, има ли убѣждението, че нѣкаква углавна отговорностъ на Тодора Иванчовъ е доказана? Ако ли имаме убѣждението, че тукъ има нечисти работи, ние този въпросъ трѣбва да разрѣшимъ малко прѣдосторожно. Ето защо азъ мисля, че рѣшенията, които г. Кирковъ, даже и г. Пасаровъ прѣдлагатъ, сж нѣкакъси смѣли и не подхождатъ на случая.

Г. Пасаровъ: Азъ прѣдложихъ да се изслѣдва работата.

Н. Мушановъ: Гражданската и углавната отговорностъ, прѣди всичко, включватъ въ себе си политически елементъ, политическа отговорностъ, и когато ще рѣшаваме да прѣдадемъ единъ министъръ на общитѣ сдилища, прѣди да го дадемъ, ние ще се сезираме съ политическия въпросъ и ще видимъ, ако сж неправилно изразходвани паритѣ, можемъ ли да приемемъ като политическо тѣло, че сж изразходвани за народополезни цѣли и, слѣдователно, въпрѣки нередовността, можемъ да приемемъ, че нѣма углавна отговорностъ. Единъ случай, който може да се прѣдстави, е и настоящиятъ. Прѣдставѣте си, че всички форми сж незаконни и тия пари сж изразходвани незаконно, обаче ще ви се прѣдставятъ данни, че сж изразходвани за народополезни цѣли. Това е политическия характеръ на отговорността и ние, като политическо тѣло, въпрѣки незаконността на разходването имъ, нѣма да го дадемъ подъ сждъ. Но за да разрѣшимъ ние като политическо тѣло и да схванемъ политическия характеръ на тази отговорностъ, трѣбва най-напрѣдъ, г-да народни прѣдставители, да пи се докладва, какви суми сж изтеглени, което впрочемъ е явно, но да ни се докладва, какви прѣдположения има, че тия суми сж изразходвани за народни цѣли. Самъ г. Министъръ-Прѣдседателятъ ни каза, че въпросътъ е такъвъ, че даже той самъ нѣма смѣлостта да говори откровенно прѣдъ Народното Събрание. Е, че какъ, когато имаме тази неоткровеностъ на г. Министъръ-Прѣдседателя, ще имаме смѣлостта ние да привлѣчемъ подъ отговорностъ бившия Министъръ-Прѣдседателъ Тодоръ Иванчовъ? Тѣзи въпроси, мисля, сж ясни за всинца

ни. Ето защо азъ мисля, че даже ако допуснемъ въ настоящия случай, че има гражданска отговорностъ, прѣди да го привлѣчемъ прѣдъ сдилището, трѣбва да има рѣшение на Народното Събрание. Народното Събрание, за да може да сжди en connaissance de cause, би трѣбвало непрѣмѣнно да избере една комисия, която да ви докладва всестранно, и ако има нѣкои тайни работи, които публично не могатъ да се изнесатъ, могатъ да се кажатъ на 5-6 души прѣдставители отъ разнитѣ групи и тогазъ по-смѣло ще рѣшаваме, защото ще знаемъ какъ стои работата.

По всички тия съображения, г-да народни прѣдставители, азъ ще ви помоля да приемете дневния редъ на г. Такева — да се назначи една петчленна комисия отъ срдата на Народното Събрание, която да изучи въпроса, да види какви аргументи се прѣдставляватъ за законното изразходване на тия суми; да види, ако тѣ сж неправилно изразходвани, за каква цѣль сж изразходвани, за да може да сжди Събранието, като политическо тѣло, въ полза за народа ли или въ врѣда сж дадени, за да може, най-подирѣ, всѣки съвѣстно да се произнесе по този случай.

Г. Пасаровъ: Азъ, г-да народни прѣдставители, прѣдложихъ да се изслѣдва работата първоначално отъ Финансовия Министъръ, а не съмъ отишълъ тамъ, където казваше г. Мушановъ. Но отъ свѣдѣнията, които събрахъ, излиза, че работата е изслѣдвана и е писано на г. Тодора Иванчовъ или да повърне сумата, или да я оправдае. Той нито я повърналъ, нито я оправдалъ. Слѣдователно, азъ оттеглямъ моя дневенъ редъ и нѣма освѣнъ да назначимъ комисия, защото работата е узрѣла дотамъ. И понеже нѣма какво да се говори вече, нѣма освѣнъ да пристѣпимъ и да назначимъ анкета, защото въпросътъ е вече изученъ.

Н. Шивачевъ: Г-да народни прѣдставители! Правъ бѣше г. Кирковъ, когато каза, че малкитѣ мухи лесно се ловятъ, а пъкъ голѣмитѣ бръмбари не могатъ да се улавятъ. Тѣй както се докладва, г-да народни прѣдставители, отъ г. Министъръ-Прѣдседателя, работата е много ясна и нѣма нужда да търсимъ много аргументи, за да констатираме, че тѣзи суми сж злоупотрѣбени. Когато бѣше въпросъ за единъ отъ нашитѣ другари, за когото даже спомена и г. Кирковъ, по който въпросъ, по моето мнѣние, той не е правъ, защото Беню Кръстевъ е осжденъ за неправилно изразходвана сума отъ 180 л., за каквато сума има даже постановление отъ общинския съвѣтъ, съ което признава, че тѣ сж изразходвани за въ полза на общината и го оправдава по тѣхъ, по той бѣше осжденъ отъ Върховния Касационенъ Сждъ, и защото билъ осжденъ ставаха дълги и широки упреци за смѣтка на болшинството, когато, г-да народни прѣдставители, ако ние бѣхме изучили по-сериозно този въпросъ и ако се разискваше въ Народното Събрание, ако

Беню Кръстевъ не бѣше си далъ оставката, щѣше да бѣде въпросъ, дали той трѣбваше да се лиши отъ правото да бѣде народенъ прѣдставителъ; защото Беню Кръстевъ бѣше осѣденъ по стария наказателенъ законъ, по чл. 90 отъ тоя законъ, а по стария наказателенъ законъ лишаватъ се отъ права тѣзи, които сж осѣдени отъ 3—15 години и пр. Въ всѣки случай искамъ да констатирамъ този фактъ, че за тази дребна сума, за единъ човѣкъ, какъвто бѣше Беню Кръстевъ, който нѣма нѣкое особено положение, станаха дълги и широки упреци. Особено почитаемиятъ Ескиджумайски народенъ прѣдставителъ г. Досевъ, както и г. Пешевъ, бѣха направили, ми се чини, знакове на самитѣ банки, на които стоятъ, за да викатъ, защо Беню Кръстевъ не се отстрани, а днесъ не се чува тѣхниятъ гласъ, тѣхното мнѣние, за да видимъ, какво има да кажатъ тѣ по този въпросъ.

Г-да народни прѣдставители! Като дойдемъ до самата сжщностъ на работата, какво поведение трѣбва да държи Народното Събрание въобще, като се ръководи отъ това начало, отъ което настоящето Събрание, а и миналото, се е ръководило? То е, че то трѣбва да държи високо знамето на своята мисия, която му налага самата конституция, а, както много добръ забѣлѣжи и г. Такевъ, най-високата мисия и най-важната, каквато има Народното Събрание, то е контролирането управлението на държавата. И благодарение на този контролъ, както виждате, чорапътъ се разнищи и, въпрѣкъ голѣмото съпротивление отъ известни хора, отъ известни лица, да се ревизира Българската Народна Банка, вие знаете, че Народното Събрание постанови и резултатътъ бѣше благоприятенъ. Вие виждате, че даването подъ сждъ се захваща и кой знае докъдѣ ще се отиде. Ако се направи подобна ревизия, както г. Константиновъ каза, и въ земеделческитѣ каси, менѣ ми се чини, че ние ще имаме сжщия резултатъ. Азъ мисля, че ако отидемъ въ другитѣ учрѣждения, резултатътъ, вѣрвамъ, ще бѣде благоприятенъ и Народното Събрание само за тази своя дѣятелностъ, която е извършило въ точното контролиране на държавното управление, ще получи благодарността на избирателитѣ. Защото, г-да народни прѣдставители, ако така се върви въ тази работа, менѣ ми се чини, че ще имаме една работа, една топка отъ снѣгъ, която ще се търкала, но ако нѣма една голѣма топлина, нѣма да се разтопи. Тѣй щото, Народното Събрание има тая топлина, отъ която ще може да се стопи топката и да се види какво има вътрѣ. Трѣбва да се разтопи, и тамъ, дѣто се види, че има злоупотреби, виновнитѣ трѣбва да се наказатъ. Важното е вече, както добръ забѣлѣжи г. Кирковъ и по-рано, че не само малкитѣ мушички, но и голѣмитѣ бръмбари, даже и мечкитѣ да се уловятъ въ капана и да отговарятъ за своитѣ дѣйствиа. (Гласове: Прието, прието!)

Сега, г-да народни прѣдставители, какво трѣбва да бѣде рѣшението, което трѣбва да вземе Народ-

ното Събрание вслѣдствие отговора на запитването на Юрдана Теодоровъ? Ако имаме закона за отчетността по бюджета тѣй, както е въ тази частъ, именно която се касае за гражданската отчетностъ на министритѣ, нѣма съмнѣние, че можехме да рѣшимъ много лесно да се повдигне граждански искъ противъ Тодора Иванчовъ и да се свърши работата. Обаче, този законъ, доколкото знаа, надали е още утвърденъ и нѣма постановено, че той може да има обратна сила. Така щото, нашето рѣшение трѣбва да бѣде съобразно съ конституцията. Менѣ ми се чини, че сега, споредъ конституцията, ние не можемъ да постѣпимъ друго-яче освѣнъ тѣй, както Народното Събрание е постѣпило по-рано съ министритѣ, които сега се сждятъ. Другъ редъ азъ не знаа. Но на всѣки случай азъ нѣмамъ причини да бѣда противъ, ако Народното Събрание постанови, щото една анкетна комисиия да отиде да контролира. Работата е много ясна. Г-нъ Министъръ-Прѣдседателътъ ви каза, че нѣма оправдателни документи и незаконно сж изтеглени. Разписка за първата сума, за 27.500 л., казва агентътъ дѣйствително подписалъ, но сумата не е получилъ. Значи, за едната и за другата сума положението какво е? Че сж злоупотрѣбени; друго-яче не може и да бѣде. Така щото, Народното Събрание трѣбва да постѣпи по сжщия редъ, както и по-прѣди. Но въ всѣки случай, за да се свърши работата, понеже за тѣзи 114.000 л. ще трѣбва да се изпълнятъ разни формалности, които ги има въ конституцията, и ще трѣбва да се похарчи повече, отколкото е самата сума, затуй азъ приемамъ да се назначи една анкетна комисиия отъ трима души — нѣма нужда отъ 5 души, — която да изслѣдва, и като докладва на Народното Събрание, то да вземе едно окончателно рѣшение, какво трѣбва да се направи. Но наедно съ туй моля да се приеме прѣдложението на г. Константинова — да се назначи една анкетна комисиия отъ 10 лица даже, която да ревизира земеделческитѣ каси.

И. Вобековъ: То е отдѣленъ въпросъ.

Н. Шивачевъ: То е въ свръзка съ тоя въпросъ. Нѣма какво повече да кажа.

Ю. Теодоровъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ, като интерпелаторъ по тоя въпросъ, слушахъ съ внимание г. Такева и неговото прѣдложение, което той прави, за да се мине на дневния редъ, и азъ съмъ напълно съгласенъ съ него, и вѣрвамъ, че то е най-практично, щото да се назначи една парламентарна анкетна комисиия отъ 5 члена, която да изучи работата и да ни докладва още додѣто трае тази сесия, понеже тая работа не е така дълга, както вагонитѣ и хамбаритѣ, а е кжса работа; послѣ, за нея има съставенъ актъ отъ финансовия инспекторъ и въ 2-3 дена могатъ да ни доложатъ, за да знаемъ какво да правимъ. Зарадъ туй ви прѣпорѣчвамъ да се съгласите на това, защото

то е най-правилно. (Гласове: Прието! Да се гласува!)

Г. Кяковъ: Азъ оттеглямъ своя дневенъ редъ въ полза на предложението на г. Такева — за избиране на една анкета.

Г. Пасаровъ: (Къмъ г. прѣдседателствующия.) Всички оттегляваме — дайте на гласуване.

Н. Константиновъ: Азъ тоже ще оттегля прѣдложението си въ полза на предложението, направено отъ г. Такева, като запазвамъ правото си за втората частъ да направя отдѣлно прѣдложение, колкото се касае до избиране анкета за земеделческитѣ каси.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Азъ проводихъ дневния редъ на г. Такева да го види г. Първиятъ Министъръ, да каже думата си по него и да го туримъ на гласуване. (Гласове: Хубаво.) Давамъ 5 минути отидихъ и послѣ ще се гласува.

(Слѣдъ отидихъ.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: (Звъни.) Засѣданието продължава.

Моля г. г. прѣдставителитѣ да заематъ мѣстата си. Г-нъ Петъръ Шоповъ има думата.

П. Шоповъ: Г-да народни прѣдставители! Доста се говори по този въпросъ и вѣрвамъ, че всѣки си е съставилъ едно ясно понятие какъ стои работата. Не се съмнявамъ, че ние всичкима имаме вѣра въ г. Министъръ-Прѣдседателя, и вѣрвамъ, че той еднакво милѣе за интереситѣ на България и, слѣдователно, този въпросъ, ако ние го възложимъ само нему, вѣрвамъ, че той ще изпълни рѣшението на Събранието, като изиска оправдание на тѣзи суми отъ бившия Министъръ-Прѣдседател г. Тодоръ Иванчовъ. Водимъ само отъ тѣзи съображения, азъ ще направя едно прѣдложение, което се различава, разбира се, въ случая отъ предложението, направено отъ уважаемия г. Такевъ. Прѣдложението, което правя азъ, е слѣдующето: (Чете.) „Народното Събрание, като изслуша интерпелацията на Еленския народенъ прѣдставител, г. Юрданъ Теодоровъ, и обясненията на г. Министъръ-Прѣдседателя и като вѣрва, че г. Министъръ-Прѣдседателятѣ ще направи нужното за да изиска оправдание на сумитѣ, изтеглени отъ бившия Министъръ-Прѣдседател Тодоръ Иванчовъ, и ще запази интереситѣ на хазната, минава на дневенъ редъ.“ Менѣ ми се струва, че съ подобенъ единъ дневенъ редъ ние ще дадемъ и времѣ на г. Министъръ-Прѣдседателя да изиска нужнитѣ оправдателни документи и слѣдъ туй, казвамъ, да може народното прѣдставителство по-ясно да вникне въ тази работа и да разбере, какъ стои тя. Не се съмнявамъ, г-да народни прѣдставители, че вие ще се съгласите съ дневния редъ, който прѣдлагамъ азъ.

М. Такевъ: Г-да прѣдставители! Азъ никогажъ не допускахъ, че слѣдъ онуй ваше единомудрие, съ което вие посрѣщнахте моето прѣдложение, и слѣдъ онуй ваше желание, което манифестирахте прѣди двѣ недѣли, когато г. Първиятъ Министъръ поиска да му дадемъ срокъ поне до слѣдующия четвъртъкъ да позвика г. Тодора Иванчовъ, да поиска отъ него свѣдѣния и съ тѣхъ на рѣка да дойде да освѣтли народното прѣдставителство и тогава да развържемъ ржцѣтъ на това послѣдното да изпълни своя дългъ, и се удивлявамъ, че при туй положение на нѣщата, когато не слѣдъ онзи четвъртъкъ, но слѣдъ два четвъртъка ние днесъ не чухме нищо ново отъ г. Първия Министъръ отъ онова, което той тогава бѣ ни съобщилъ, г. Шоповъ излиза да ни прѣдлага: като вѣрваме въ г. министра, че той ще изпълни дългъа си да изиска отъ бившия свой колега да оправдае тия суми, минаваме на дневенъ редъ. Г-нъ Шоповъ, като младъ, интелигентенъ човѣкъ, може ли да не знае, че по този начинъ той абдикира отъ своитѣ права и, по-важното, отъ своитѣ задължения като народенъ прѣдставител? Ако нѣкогажъ нашиятъ великъ законодатель е прѣдполагалъ, че може съ довѣрието на народното прѣдставителство къмъ правителството да се управлява нашата държава, нѣмаше да пие чл. 106 на своята конституция, който казва: (Чете.) „Събранието има право да приема всѣкакви прошения и жалби и да ги прѣдава на надлежитѣ министри“, и второ: „Нему се прѣдоставя право да назначава изпитателни комисии по управлението“. Какво искаме ние днесъ? Ние искаме да се назначи една комисия отъ Парламента, която да провѣри какъ стоятъ тѣзи двѣ операции и да докладва на Народното Събрание. Ние не искаме нищо повече отъ това, което нашата конституция задължава народното прѣдставителство: да назначи една изпитателна, анкетна парламентарна комисия, която да провѣри тия смѣтки.

Прочее, можете ли вие да приемете прѣдложението на г. Шопова? И азъ съжалявамъ, че г. Шоповъ не се задоволи само да прочете своето казано прѣдложение, но отиде още да увѣщава ония хора, които малко сж разбрали работата какъ е. (Отъ крайната лѣвица: Bravo! — Ржкоплескане отъ крайната лѣвица.)

Г-да прѣдставители! Азъ одеѣ ви казахъ, и сега пакъ ще го повторя, вие отъ болшинството, които носите отговорността за управлението на държавата и за работитѣ въ Парламента прѣдъ българския народъ, ще излѣзете чисти отъ тази ограда само при едно условие: при малочислеността на законодателнитѣ прѣдложения, които сме гласували, да излѣзете чисти съ това, че поне сте контролирали или поне сте съдѣйствували да се контролира управлението. Не направите ли това, бѣдѣте увѣрени, че вашата парламентарна дѣятелностъ ще се сведе къмъ нула и сигурно тогава ще иматъ право да ви наричатъ гондюлюкчийско събрание. За да оттеглимъ по този случай, както сме го правили

доднесъ, упрека, незаслуженъ помоему, недѣйте приема предложението на г. Шопова. То е фатално за васъ. И фатално е по двѣ причини, защото вашето интимно убѣждение бѣше, че моето предложение е умѣстно, защото вие го манифестирахте два пѣти и, вѣрвамъ, въ вашитѣ души гори желанието да се търси смѣтка за тѣзи операции, но понеже това може да не се понрави на г. Министъръ-Председателя, който навѣрно е помолилъ г. Шопова да направи това, никогажъ и отъ никого неочаквано, предложение, недѣйте приема това предложение, ви казвамъ, оставѣте свършено развързани вашитѣ рѣчи поне тукъ, дѣто никой не е искалъ да прави никакъвъ кабинетенъ въпросъ. Азъ заявявамъ на г. Първия Министъръ, че никога азъ съ моето предложение не съмъ визиралъ да турямъ него въ трудно положение, нито да прави кабинетенъ въпросъ отъ него. Той си каза своето мнѣние, ние го чухме, нека остави и народното представителство да гласува тѣй, както му диктува съвестта. А вашата съвестъ, увѣренъ съмъ, интимната ви съвестъ диктува да гласувате за моето предложение. Не ли го направите, ще манифестираме, че ще направите единъ вотъ, въпрѣки вашата съвестъ.

Г. Пасаровъ: Г-да народни представители! Слѣдъ това, което се разисква, азъ заявявамъ, че предложението на г. Шопова нѣма да приема, защото нѣма да отидемъ да се връщаме отъ това, което ние не прѣди много сме казали: всички ние имаме желание да се разкрие тази тъмна афера и да дадемъ да се разбере, че въ България не може даже Първиятъ Министъръ да злоупотребява.

П. Вжжаровъ: Браво!

Г. Пасаровъ: Имало е случаи, щото и хора, поставени на върха на онѣзи мѣста, за които всѣки гражданинъ би амбициралъ, да паднатъ така ниско, въ такива афери, каквито разглеждаме сега. Дѣйствително, предложението на г. Шопова може да хвърли сѣнка, че ние идемъ да покровителствуваме единъ човѣкъ, който по форма и по сѣщество да е извършилъ едно прѣстѣпление; слѣдователно, предложението на г. Шопова ние нѣма да приемемъ. Но върху едно нѣщо бихъ молилъ да се спремъ и то е слѣдующето. Прѣди още ние да се произнесемъ и назначимъ една анкета, намъ се налага длъжностъ, едно лице да попита г. Тодора Ивановичъ: дѣ и за какво е похарчилъ тия пари. Понеже претендира, че ги е употребилъ за нуждата на службата — така нека азъ да се изразя, отколкото да кажа друго нѣщо, — и понеже г. Министъръ-Председателятъ не е ималъ случай да се види съ него, нека дадемъ единъ срокъ отъ три дена, въ който да се срѣщне съ него и да иска обяснение за изразходването на тия пари — (Нѣ кой прѣдставителъ: До идущия четвъртъкъ.) не идущия четвъртъкъ — и тогава ще дойде прѣдъ насъ и ще каже: отъ обясненията, които добихъ, отъ даннитѣ,

които ми се дадоха, азъ вѣрвамъ, че тия пари сж похарчени правилно; или пъкъ: отъ обясненията и даннитѣ, които се дадоха, въ моята душа и съвестъ азъ не вѣрвамъ, че сж правилно изхарчени.

Г. Кирковъ: И сега се каза това.

Г. Пасаровъ: Ние тогава ще бъдемъ освѣтлени и ще имаме пълната възможностъ да назначимъ една анкета; така да се каже, ние ще бъдемъ освѣтлени и по сѣщество, ще постигнемъ това, за което сме назначени, и тогава ще изпълнимъ нашия дългъ. Слѣдователно, азъ заявявамъ това, че нѣма да гласувамъ за предложението на г. Шопова; нѣма да отлагаме въпроса за четвъртъкъ, защото може да ни упрекнатъ, че ние искаме да покровителствуваме единъ човѣкъ, за когото сега поне всички сме убѣдени, че е извършилъ прѣстѣпление. И понеже този скриполюкъ има г. Министъръ-Председателятъ сега, а така сжщо и ние ще бъдемъ прави, нека да дадемъ възможностъ на г. Тодора Ивановичъ да се обясни. Азъ правя предложение: да се отложи този въпросъ до понедѣлникъ; прѣвъ дневенъ редъ въ понедѣлникъ да бжде разрѣшението на този въпросъ, който се повдигна съ интерпелацията на г. Юрдана Теодоровъ.

Министъръ-Председателъ Д-ръ С. Даневъ: Въ четвъртъкъ.

Г. Пасаровъ: Ние въпроса не разрѣшаваме, дневния редъ на г. Шопова нѣма да приемемъ, а остава да се произнесемъ по интерпелацията и дневния редъ, предложень отъ г. Такева, който ние всички приехме, като се отказахме отъ нашиятъ прѣдложения.

Г. Кирковъ: Защо, когато една анкетна комисия ще се произнесе върху това нѣщо?

Г. Пасаровъ: Прѣди да се произнесемъ за анкетата, нека дадемъ възможностъ както на сегашния министъръ, така и на бившия да ни освѣтлятъ. Съгласѣте се, че назначаването на една анкета е вече повдигане углавно прѣслѣждане. (Отъ крайната лѣвица: Не е истина!) Като казвате „не е истина“, напълно разбирате, че и слѣдъ назначаването на една анкетна комисия отпослѣ ще има да разрѣшаваме, дали ще повдигнемъ прѣслѣждане или не. Но понеже г. министърътъ иска тази възможностъ, нека му я дадемъ, нека му дадемъ този срокъ.

Н. Поповъ: Този срокъ бѣше миналиятъ четвъртъкъ.

Г. Пасаровъ: Ние можемъ да го упрекнемъ, че досега не е изпълнилъ нашето желание, но нали иска, нека отложимъ въпроса за три дена. По този начинъ мисля, че ще бъдемъ задоволени и единитѣ, и другитѣ, и въ понедѣлникъ ние сме господари да постановимъ: или ще затворимъ този въпросъ,

или ще назначимъ една анкета, която ще разследва и ще ви докладва още въ тая сесия.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Азъ бихъ приелъ, г-да народни прѣдставители, дневния редъ на г. Шопова, и то по причина, че мисля да мога да разчитамъ на вашето довѣрие по тия въпроси. Не съмъ, слава Богу, по тѣхъ замѣсенъ, а трѣбва да прѣдполагате, че и азъ имамъ интересъ да се разкрие работата. Ако отъ разкритията, които ще направя, се убѣдя, че тѣзи суми сж били употребени за нужди на службата, тогава, безъ да ви давамъ по-нататъшни обяснения, ще ви кажа да турите кръстъ на въпроса и да считате сумитъ за оправдани.

Г. Кирковъ: Това нѣма да оправдае бившия министъръ, по такъвъ единъ начинъ да взима пари.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Да, но трѣбва да ви кажа, че вашата анкета нищо нѣма да установи. Относително формалната страна, азъ отсега ви казвамъ, че разходътъ не е редовенъ; и 20 анкети да назначите, пакъ нередовността ще си остане нередовностъ.

Н. Габровски: Какъ ще туримъ кръстъ тогава?

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Пардонъ, колкото до формалната страна, не можете да турите никогашъ кръстъ; не можете и сега, па не можете и когато назначите анкетна комисия. Анкетната комисия би имала само смисълъ: да се разбере за какво сж отишли паритъ. Е добръ, г-да, на анкетната комисия тѣзи нѣща нѣма да се кажатъ.

Г. Кирковъ: (Възразява нѣщо.)

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Вие отивате много далечъ, г-нъ Кирковъ. Понеже материята е деликатна, азъ, като Пръвъ Министъръ и Министъръ на Външнитъ Работи, съмъ най-квалифициранъ за да мога да узная нѣща, които вие не може никога да узнаете. И, ако азъ дойда до убѣждение, че поне по съществуто всичко е текло редовно, тогава ще ви моля, по-нататъкъ да не повдигате въпросъ. Колкото за формата, тя пакъ ще си остане изкълчена и, нѣма съмнѣние, вие сте господари, както щете, така да постигнете. Прочее, ако е въпросъ за анкета, само азъ бихъ могълъ да я направя и вие не би трѣбвало да имате нищо противъ това. И тѣй, понеже не сме на края на сесията, азъ имамъ още възможностъ да продължа тази моя анкета и да дойда до нѣкое положително заключение. Най-сетнѣ, азъ приемамъ по начало и прѣдложението на г. Пасарова. Но понеже скѣпя за врѣмето, азъ го приемамъ подъ едно условие, че въпросътъ ще се тури на разискване частъ въ седемъ.

Г. Пасаровъ: Вечеръта?

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Да, вечеръта. Въпросътъ е уясненъ, и каквото има да стане, трѣбва да стане вътрѣ въ единъ часъ. Ако искатъ господата да продължаватъ да говорятъ, тогава нека благоволятъ да продължаватъ слѣдъ 8 ч., ако щете, до 10 или до 12 ч. Другото врѣме азъ искамъ да резервирамъ за други проекти. (Отъ лѣвицата: Прието!) Ако е прието това, тогава да минемъ на слѣдующия дневенъ редъ. (Отъ дѣсницата: Прието!)

Г. Пасаровъ: Това, г-нъ прѣдседателю, не е дневенъ редъ, а ние отлагаме въпроса, да се произнесемъ по дневния редъ на г. Такева въ понеделникъ.

Н. Мушановъ: Г-да народни прѣдставители! Дневниятъ редъ на г. Шопова е ималъ за цѣлъ да поласкае г. Министъръ-Прѣдседателя и, отъ друга страна, малко да заплаши болшинството. Азъ заявявамъ г. Шопову отъ страна поне на себе си и на хората, които могатъ да мислятъ като мене, че и ние сжщо имаме довѣрие въ г. Министъръ-Прѣдседателя; но ако имаме довѣрие въ него, разрешава ли се въпросътъ, по който се дебатира? Какво значение може да има туй, че ние даваме довѣрие на г. Министъръ-Прѣдседателя? Обаче, той ви казва отъ фактическа страна: понеже повече факти не можете да намѣрите, отколкото има, въпросътъ по същество, казва, ще го дебатирате слѣдъ седемъ часътъ вечеръта. Такъвъ единъ въпросъ, положенъ въ изключение, да се дебатирате слѣдъ седемъ часътъ вечеръта, менъ ми е странно защо се полага.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Тогава съгласъте се въ четвъртъкъ на два часъта.

М. Такевъ: Дадохме Ви два четвъртъка, г-нъ министре!

Н. Мушановъ: Г-да прѣдставители! Ако ли въпросътъ по същество ние можемъ да дебатирате и въ четвъртъкъ, питамъ: какви причини има ние да не можемъ да разрешимъ въпроса по същество днесъ? А въпросътъ по същество какъвъ е? Може ли една комисия отъ 5 члена да отиде да изучи въпроса, който ние дебатирате, въ смисълъ — има ли прѣдставени нѣкои документи, които... (Обаждатъ се отъ дѣсницата: Казаха ви, че нѣма!) Защото ме прѣсичате, ще ви кажа, че ние сме дали двоенъ срокъ на г. Министъръ-Прѣдседателя. Нали за туй отложихме да разискваме въ четвъртъкъ интерпелацията? Два четвъртъка стана се опрѣдѣлятъ, за да се изучи въпросътъ по същество. Сега, най-важниятъ въпросъ по интерпелацията е оня, който засегна г. Министъръ-Прѣдседателя: той е, че може да има нѣкои данни, които не трѣбва да сж достойни на цѣлото Народно Събрание. Обаче, азъ мисля, че комисията отъ петъ члена, която ще изучи въпроса, е тѣй

сжщо патриотична, и тя тѣй сжщо поема извѣстна отговорностъ прѣдъ народа, за да може да излѣзе прѣдъ васъ и да каже: ние намираме отъ даннитѣ, които ни се прѣдставиха, които не можемъ да кажемъ на Народното Събрание, че тѣзи суми сж изразходвани за въ полза на народа, и по този начинъ ние считаме, че въпросътъ е свършенъ и народното прѣдставителство, което има довѣрие въ комиситѣ, ще може да гласува дневенъ редъ. Но искането да се отложи дебатирането по този въпросъ — прѣдложението, направено отъ г. Пасарова, — има за цѣль само да отложимъ пакъ тая интерпелация, за да не можемъ да я разрѣшимъ. Ще ми позволите да имамъ туй мое мнѣние.

Г. Пасаровъ: Свършено не.

Н. Мушановъ: Ако ли г. Министъръ-Прѣдседателъ ни кажеше, че нѣма всичкитѣ данни и че г. Тодоръ Иванчовъ, който досега се извинява, че нѣмалъ врѣме, защото билъ обвиняемъ прѣдъ Държавния сждъ, ще може да ви прѣдстави нѣкакви данни въ три дена, като си остане въ сжщото качество — обвиняемъ прѣдъ Държавния сждъ, — бихъ могълъ още да поддържамъ прѣдложението на г. Пасарова: да се отложи за 3 дена. Обаче, положението на г. Иванчова не е измѣнено. Двѣседмичниятъ срокъ, който му се даде, да си прѣдстави доказателствата, се измина, и третѣ дена, които прѣдлагате вие, нѣма да го спасятъ. Ето защо, г-да народни прѣдставители, моля да гласуваме дневния редъ, който нѣма нищо обидно нито за г. Министъръ-Прѣдседателя, нито за бившия Министъръ-Прѣдседателъ г. Иванчовъ.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Азъ мисля, че ще приемете прѣдложението на г. Пасарова, и затова се отказвамъ отъ дневния редъ на г. Шопова. Но ако вие настоявате на своето, тогава азъ настоявамъ на дневния редъ на г. Шопова. (Отъ лѣвицата и крайната лѣвица: А а а!)

Н. Мушановъ: Ако нашето искане имаше въ себе си нѣщо революционно, нѣщо, което да оскърби личността на г. Иванчова, азъ самъ бихъ молилъ г. Такева да оттегли своя дневенъ редъ. Ние мислимъ, че запазваме достолѣстието и на г. Иванчова, защото азъ и по-напрѣдъ казахъ, че не трѣбва така à la légèrе да излагаме личността на единъ бившъ български министъръ. Но ние мислимъ, че въ този въпросъ, ако се подложи на една комисия, нѣма какво да излагаме личността на г. Иванчова на порицание. Казвамъ, че ние нѣмаме такова желание, а искаме да видимъ какво има, за да можемъ ние въ съзнание на работата да гласуваме така или иначе. А пъкъ въ краенъ случай, ако ли г. Министъръ-Прѣдседателъ ще поддържа прѣдложението на г. Шопова, защото ние поддържаме нашето, ако е въпросъ за пазарлъкъ, азъ въ политиката обичамъ по-малкото да постигна, отколкото

нищо, и прѣдъ видъ на туй, че болшинството ще гласува за искането на г. Министъръ-Прѣдседателя, азъ ще моля лѣвицата да се съгласи да се отложатъ разискванията за три дена.

Ю. Теодоровъ: И азъ се съгласявамъ.

К. Мирски: Да се гласува.

П. Шоповъ: Г-да прѣдставители! Нѣма да говоря по въпроса и не мислѣхъ да вземамъ думата. Високоуважаванитѣ отъ мене г. Габровски и г. Такевъ, (П. Вжжаровъ: Габровски не е говорилъ.) които азъ държехъ за хора възпитани, не очаквахъ отъ тѣхната уста, особено отъ г. Габровски, да хвърли този упрекъ. Менѣ ми се струва, че всички ония г. г. прѣдставители, които стоятъ тукъ, сж избрани тоже отъ таквъ народъ, отъ каквото е избранъ г. Габровски и, като сж дошли въ тая Камара, знаятъ какъ да изпълнятъ своя дългъ и знаятъ кѣдъ ще вдигнатъ рѣка.

Н. Мушановъ: Има едни, които се нуждаятъ отъ команда.

П. Шоповъ: Никой нѣма право отъ народнитѣ прѣдставители да прави давление върху другитѣ, защото заедно съ упрека, който се хвърли върху мене, вие оскърбявате и ония народни прѣдставители, за които казвате, че азъ съмъ употребилъ нѣкакво давление върху тѣхъ. Вънъ отъ туй, менѣ ми се види много странно, защо единъ прѣдставителъ да нѣма право да прави такова прѣдложение, каквото той намира за добръ, и да поставя работата така, както той разбира. Неужели всички прѣдложения, правени досега отъ г. г. Такева и Габровски, сж всѣкога прави и умѣстни? Тѣ правятъ това прѣдложение, защото разбиратъ въпроса така, а по днешния въпросъ, понеже азъ го разбирамъ така, ето защо азъ правя прѣдложението си тѣй. Никой нѣма право, слѣдователно, да казва, че има прѣдставители, надъ които се прави давление. Азъ много съжалявамъ, защото поне съ таквъ училищъ езикъ не съмъ се обръщалъ, както г. Габровски.

Н. Габровски: Нѣма защо да съжалявате, защото това е истина!

М. Маджаровъ: Г-да народни прѣдставители! Като хора, които не сме солидарни съ болшинството, разбира се, че ние не бихме се сърдили, ако би се гласувало прѣдложението на г. Шопова, защото това прѣдложение ще направи най-голѣма злина на тѣхъ. Но азъ станехъ да мотивирамъ, защо ние нѣма да гласуваме за това прѣдложение. Прѣди всичко това прѣдложение има за цѣль да поврѣди на самото министерство. Ако се касаеше за дѣла, вършени отъ сегашнитѣ министри, разбирахъ да се говори за довѣрие или недовѣрие, но то се касае за дѣла, вършени отъ бивши министри. Сега, да се говори за довѣрие или недовѣрие, значи да се

хвърли една мъгла, чрезъ която искатъ да закриятъ една работа, която се касае до парични въпроси. Второто е, че това предложение ще повреди на г. Иванчова. Ако приемемъ предложението на г. Шопова, т. е. ако отложимъ разискванията, то ще каже да туримъ единъ капакъ и да остане у хората убъждението, че тази работа е дѣйствително подозрителна, но ние не сме искали да се разкрие тукъ. Азъ мисля, че ако г. Иванчовъ бѣше тукъ, той самичкѣхъ щѣше да поиска да не го държимъ подъ такъвъ ударъ на подозрѣния, защото това е много тежкѣхъ ударъ и достатъченъ му е този, който сега има, и затова правителството е длъжно да не отлага въпроса безконечно и да не го закрива. По нашитѣ закони, г-да, има два вида парични въпроси, тъй да се каже. Единѣхъ сж, които се отпускатъ по довѣрие, а другитѣ по смѣтка. По довѣрие сж безусловнитѣ фондове. Тамъ ако се касаеше, г. Министъръ-Прѣдседателъ можеше да има довѣрие на голѣма частъ отъ болшинството, а може би и на други, но тукъ не се касае за безусловни фондове, а се касае за една сума, която, споредъ нашитѣ закони, се оправдава по извѣстенъ редъ. Тамъ вече не може да има въпросъ за довѣрие, тамъ не може да има въпросъ на скритостъ, тамъ не може да има въпросъ за патриотически цѣли: тамъ има въпросъ, да се види дѣйствително ли тѣзи пари сж употребени за цѣльта или не. Ето защо, безъ да ви отвлечамъ повече, азъ заявявамъ, че ние пѣма да гласуваме за предложението на г. Шопова, защото то нанася вреда и на лицето, за което се касае, и на самото болшинство. Подобрѣ ще бѣде ако гласувате за предложението на г. Такева, защото то не се касае за вѣщата честъ. Но ако не искате него да приемете, тогава приемете другото предложение, да се отложи поне до понедѣлникъ, но да не бѣде 7 ч., нека бѣде по-рано и да се свърши въпросътъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Понеже почти всичкитѣ се съгласиха...

М. Такевъ: Не почти всички — азъ поддържамъ своето предложение.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Азъ така разбрахъ отъ г. Мушанова.

Полагамъ на гласуване отлагане на разрѣшението на този въпросъ по гласуване предложението на г. Такева въ понедѣлникъ часътъ въ 7. Г-нъ министърътъ е съгласенъ съ него.

П. Вѣжаровъ: Не е това неговото предложение.

Б. Калчовъ: Ако г. Министъръ-Прѣдседателъ иска отлагането на въпроса за три дена, то е отлагане да гласуваме какъвъ да е дневенъ редъ, който ние трѣбва да приемемъ, а не че г. Пасаровъ или другъ нѣкой прѣдлага. Разисква се въпросътъ, въпросътъ е изчерпанъ, ние нѣма какво да раз-

искваме въ понедѣлникъ, а има предложението да гласуваме по интерпелацията на г. Теодорова. Явява се г. Министъръ-Прѣдседателъ и моли Камарата да отложи за три дена гласуването на тия прѣдложения. Азъ мисля, че нѣма освѣтъ да го приемемъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Полагамъ на гласуване отлагането въпроса на 3 дена, до понедѣлникъ 7 ч. вечерта. Които приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

На втори дневенъ редъ имаме отговора на г. министра по интерпелацията на г. Пасарова по фароветѣ.

Н. Габровски: Г-нъ прѣдседателю! Разискванията по моята интерпелация не сж свършени; азъ имамъ дневенъ редъ да прѣдложа. Какъ може да се прѣреди моята интерпелация?

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Вижте дневния редъ какъ е нареденъ.

Н. Габровски: Не мога да разбера защо се прѣредява.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: То е единъ много важенъ въпросъ.

Н. Габровски: Всички сж важни. Нека се забѣлѣжи въ протоколитѣ, че е неправилно прѣредена моята интерпелация.

М. Такевъ: Това никога и нийдѣ не става. Когато се започне едно запитване, докато се не свърши съ съответствующъ дневенъ редъ, не се туря друго запитване. Ние направихме едно прѣреждане на запитването на г. Габровски, колкото що се касае до запитването на г. Теодорова, понеже искаше се специаленъ вотъ на Народното Събрание. Запитването на г. Теодорова се свърши, сега трѣбва да продължимъ по-нататѣхъ запитването на г. Габровски, което е прѣжснато. И какъ можете вие, прѣди да вземете дневенъ редъ, какъвто обичате, да турите друга интерпелация?

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Ще припомня на г. Такева, че има прѣреждане интерпелацията на г. Пасарова; тя бѣше на първо мѣсто.

М. Такевъ: Рѣшение имаше само за интерпелацията на г. Юрдана Теодоровъ. Този прецедентъ е много опасенъ. Азъ разбирамъ всякото Ваше деликатно положение, но не разбирамъ да се нарушава правилникътъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Ще имате вѣрме и за онази интерпелация.

Г. Пасаровъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Моята интерпелация бѣше турена

прѣди тая на г. Габровски: още отначалото така си върви; затова ще ми позволите да я развия.

Въ 1856 г. великитѣ сили сж свѣтвали Високата порта да построи фарове по всички крайбрежия, и такива фарове сж били построени и по черноморскитѣ брѣгове. Постройката е била свършена въ 1860 г. Тѣзи фарове, построени отъ Високата порта, сж били дадени подъ експлоатация на 18 августъ 1860 г. (Глъчка.) Г-да народни прѣдставители! Касае се за единъ народенъ имотъ и, менѣ ми се струва, че ако ние се взираме въ най-дребнитѣ работи, тукъ се касае за единъ имотъ националенъ и бждѣте по-внимателни, за да му дадемъ по-правилно разрѣшение. Въпросътъ не е така маловаженъ, както нѣкои може да мислятъ.

На 18 августъ 1860 г. тѣзи фарове сж били дадени подъ експлоатация на една европейска компания, съставена най-много отъ французки капитали. Тя е била дадена за 25 години, като се е било опрѣдѣлило да се плаща отъ прихода 22% на Турция, а останалото остава на компанията. На 30 юний 1879 г. е сключена втора конвенция между компанията и Високата порта, споредъ която концесията се продължила за още 20 години, значи до 1899 г. Тогава се опрѣдѣлило да се дава на Турция 28% приходъ, а останалото остава на компанията. По силата на тази концесия, компанията взима по 20 пари или по 10 ст. на всѣки тонъ отъ параходитѣ; параходъ, който влѣзе въ едно пристанище, е длъженъ да плати 10 ст. на тонъ. Сжщеврѣменно е била устроена и международната карантинна служба въ Цариградъ, и за нея се плаща по 10 ст.; тази сжща компания се натоварва да събира такситѣ и за международната карантина. Тѣй щото, единъ параходъ, който влиза въ едно пристанище, плаща 20 ст. такси на тонъ: 10 ст. за фарово и 10 ст. за карантинно право. Оттогава и досега тази концесия се е подновявала. Високата порта е подновила прѣвъ юний мѣсець 1899 г. пакъ, наново, концесията за още 25 години. Пита се сега, за тѣзи отъ фароветѣ, седемъ на брой, които сж построени на българския черноморски брѣгъ и се експлоатиратъ отъ Високата порта, нашето правителство какво е направило досега и, второ, има ли право Портата да експлоатира тѣзи фарове, или не? Нашето правителство е правило, въ различни врѣмена, два пѣти постѣпки. Единъ пѣтъ е станало прѣвъ 1896 г. Тогавашниятъ Министъръ на Финанситѣ, г. Гешовъ, е повдигналъ въпроса и въ Цариградъ сж направили постѣпка, щото Турция да отетѣпи фароветѣ на Българското Княжество, или, респективно, компанията да прѣдава принадлежащата се частъ отъ приходитѣ на фароветѣ, построени на българския брѣгъ, на нашата държава, а пакъ за другитѣ да прѣдава на Турция. Трѣбва да ви кажа, че тази компания, която иматитлата „Les phares de l'empire ottomane“, е откупила експлоатацията на фароветѣ по всичкитѣ турски крайбрежия, даже тѣзи, които сж построени по Червено море. На тая постѣпка Портата не е

отговорила нищо. Компанията е отговорила: „отнесѣте се до Високата порта, каквото свършите съ нея, то ще бжде: за насъ е безразлично кому ще плащаме, дали на Турция или на България“. Трѣбва да ви кажа, че втори пѣтъ се подновява въпросътъ, въ 1899 г. и тогава се поиска отъ Високата порта да отетѣпи фароветѣ на Българското Княжество. Слѣдъ като се направиа много енергични постѣпки, тя тогава за прѣвъ пѣтъ отговори и направи своитѣ възражения.

Сега, когато ще има да разгледаме тѣзи възражения, трѣбва да видимъ съ нѣкой международенъ договоръ не е ли придобито нѣкое право върху тѣзи фарове. Като правихъ справка, най-напрѣдъ трѣбваше да видя въ Берлинския договоръ, който създаде нашето княжество, не се ли говори нѣщо за фароветѣ. Тамъ, за щастие, нѣма абсолютно нищо, тѣй като въ чл. чл. 8, 9 и 10, които прѣд-виждатъ само задължения зарадъ насъ, за фароветѣ абсолютно нищо не се споменува. Чл. 8 напр. говори, че правата и привилежитѣ, придобити по капитулациитѣ въ Турция, сж задължителни и за Българското Княжество. А въ чл. 10 се говори, че Българското Княжество поема отговорноститѣ на Турция по отношение на публичния нейнъ дългъ, по отношение Русе—Варненската желѣзница, по отношение извѣстни задължения спрѣмо Австрия и Хиршовата линия, по сключване на желѣзнопѣктната мрѣжа, така наречената la conférence à quatre, обаче за фароветѣ абсолютно нищо не се говори. А понеже фароветѣ принадлежеха на турската империя, тя ги даваше подъ експлоатация. Ние, които сме наследници на турската империя, естествено, ставаме притежатели както на всичката земя, тѣй и на фароветѣ. Щомъ това е така, да видимъ какви възражения прави Портата и доколко нейнитѣ възражения могатъ да бждатъ основателни. Тя отговаря, че ние сме сюзеренна държава и по прецедента, който имаше съ Влашко и Богданско, „ние нѣмате право да експлоатирате фароветѣ“. Може ли сега на такъвъ единъ аргументъ да се основава Турция? Тукъ ще подложимъ на рѣшение въпроса: въ що се простиратъ сюзереннитѣ права на Турция и Султана, опрѣдѣлени и прѣдвидени въ Берлинския договоръ? Стриктно казано, сюзереннитѣ права на Султана не сж нищо друго, освѣнъ нашето задължение да плащаме извѣстенъ данѣкъ. По-нататѣкъ абсолютно никакви права думата „сюзеренство“ не дава на Султана. Обстоятелството, че ние можемъ да трактуваме съ европейскитѣ държави, подписали Берлинския договоръ, да сключваме договори и конвенции, показва, че ние сме абсолютно суверенна държава у себе си. Сюзеренството, въ краенъ случай, може да дава извѣстно право на дипломатическо прѣдставяване въ странство, но никакви права на собственост не дава на Турция въ нашата страна. Слѣдователно, това твърдение на Високата порта, че понеже сме сюзеренна държава, не можемъ да експлоатираме фароветѣ, е абсолютно неоснователно. Обстоятелството, че имало прецедентъ,

съ Влашко и Богданско, така също не може да има никакво значение за насъ, защото, ако тогава Влашко и Богданско сж отстъпили, това не значи, че и ние трѣбва да отстъпимъ.

В. Димитровъ: Какво е това „Влашко и Богданско“?

Г. Пасаровъ: Тѣй ги наричатъ въ актоветѣ.

К. Мирски: Въ Сулина има фарове, а не въ Влашко и Богданско.

Г. Пасаровъ: Имало е фарове, защото тази частъ отъ този брѣгъ не бѣше тогава на Влашко и Богданско. Значи, колкото се отнася до сѣверното княжество, до княжество България, тамъ, дѣто има фарове, ние сме абсолютно господари на тѣхъ и ние трѣбваше, слѣдователно, да ги експлоатираме още слѣдъ Освобождението и досега. Обаче, както казахъ, при всичко че сж правени постѣпки на два пѣти, въ двѣ отдѣлни врѣмена, ако и да сж правени постѣпки въ нѣкои случаи доста енергически, Турция не е отстъпила и до денъ днешенъ експлоатирането на фароветѣ. Тя взема, както ви казахъ, 28% отъ чистия, бруто приходъ, а този приходъ ще да бѣде твърдѣ много, защото, ако вземемъ само колко Българското параходно дружество плаща, то е една сума около 40—42.000 л., а като имате прѣдъ видъ всичкитѣ параходи, които ще циркулиратъ слѣдъ сключването на разни конвенции, които имаме, ще видите, че сумата става доста грамадна. На всѣки случай, приходътъ, който нашата държава би вземала отъ тѣхъ, нѣма да бѣде по-малко отъ $\frac{1}{2}$ милионъ лева. А въ едно врѣме отъ 25 години, ние щѣхме да имаме приходъ не по-малко отъ $12\frac{1}{2}$ милиона, като оставимъ настрана лихвитѣ, които ние можехме да вземемъ.

Иде сега въпросъ малко по-деликатенъ: какво можемъ да направимъ за фароветѣ, които се намиратъ на черноморския брѣгъ, въ Бургазъ и по-надолу? Можемъ ли и за тѣхъ да правимъ сжщитѣ рекламации, каквито ние можемъ безспорно да правимъ за фароветѣ, построени на брѣга-сѣверно отъ Бургазъ? Тамъ намъ се противопостави органическиятъ уставъ на бившата Източна-Румелия, намъ се противопоставя, като аргументъ, че фароветѣ, построени тамъ, принадлежатъ на Турция, а не на насъ. За това си служеха съ чл. чл. 17 и 19 отъ органическиятъ уставъ, дѣто е казано, че „митарницитѣ, пошитѣ, телеграфитѣ, фароветѣ и желѣзницитѣ, които интересуватъ системата на съобщенията на различнитѣ области на царството помежду тѣхъ и на царството съ Европа, както и фабрикацията и продажбата на военни оръжия и на пушеченъ прахъ (барутъ) сж запазени на царството.“ Ако това можеше да има извѣстно приложение до Съединението, пита се сега: може ли то да има приложение и слѣдъ станалото вече Съединение? Не само великитѣ сили, но и самата Турция признава свършения фактъ и тя третира

съ нашата държава като една единствена държава, съединена, сѣверна и южна. Г-нъ Кирковъ, който ме апострофира отгукъ, казва, че не е вѣрно. Въ никакъв актъ досега ние не сме признали, че съществува Източна-Румелия.

В. Димитровъ: Съ търговския договоръ.

Г. Пасаровъ: Ще Ви кажа. Единствениятъ актъ, въ който това е станало, то е сключената конвенция съ Турция, обаче, когато управлението на Източна-Румелия, и по възгледитѣ на Турция, е прѣдадено на Българския Князь, когато това е станало вече фактически, ние сме пълни стопани както на сѣверната, така и на южната страна. И при такова даже положение ние пакъ можемъ да ревандikiраме и да искаме фароветѣ на южната провинция, понеже управлението на Южна-България и юридически и фактически намъ е прѣдадено. Аналогиченъ примѣръ на подобно нѣщо азъ намирамъ въ конвенцията, сключена между Англия и Турция относително о. Кипъръ. Тамъ ще видите, че положението на Англия въ Кипъръ е по-слабо отколкото нашето въ Източна-Румелия, но въпрѣки това Англия, като тълкува Кипърската конвенция, сключена съ Портата, намира че тя, която има общото управление на острова — *le gouvernement général*, както е казано, — тя е собственица на фароветѣ и тя взе общото управление подъ своя собствена експлоатация. Ще кажа по-нататѣкъ по кой начинъ съ съгласиха съ компанията, обаче това е подробностъ. По принципъ Англия счита, че тя, като има управлението на острова, трѣбва да има и фароветѣ построени на о. Кипъръ.

Сега, има ли международенъ актъ, съ който не само фактически, ами и юридически Източна-Румелия да е прѣдадена на сѣверното княжество? Такъвъ международенъ актъ има въ така наречената Топханеска конвенция, сключена въ 1886 г. Тамъ въ чл. 1 се казва, че главното управление на Източна-Румелия се повѣрва на Българския Князь. Съ тази Топханеска конвенция на Българския Князь се даватъ по-голѣми права, отколкото въ чл. 2 на Кипърската конвенция, съ която о. Кипъръ се прѣдава на Англия. И ако англичанитѣ можаха по принципъ съ сжщата Турция да изтъкуватъ, че тѣ сж притежатели на фароветѣ, ние, респективно нашата държава, която има по-голѣми права въ Румелия, може и трѣбва да изтъкува, че имаме сжщитѣ права върху фароветѣ, каквито има и за сѣверното княжество.

Сега, това като е така, иде слѣдующиятъ въпросъ: правилно ли се е поставила Портата като ги задържа? Вториятъ въпросъ е: имаме ли ние нѣкакъв интересъ политически, фискално-търговски и, ако щете, военно-стратегически да вземемъ тия фарове? Както по въпроса за фароветѣ, така също и по другитѣ въпроси желателно е нашитѣ правителства веднажъ за всѣкога да опрѣдѣлятъ нашитѣ отношения спремо Турция. Тукъ между скоби ще

ви кажа, че често пъти ние или сме се поставяли спрѣмо Турция като васални, или като държава абсолютно суверенна. (И. Гешовъ: Както ни уйдише.) И благодарение на това, благодарение на тази непослѣдователностъ отъ наша страна, отъ страна на българскитѣ правителства, Турция се ползува и до денъ днешенъ да експлоатира фароветѣ. Често пъти се е мислило, както сега почтениятъ г. Гешовъ апострофира, па и азъ мисля, безъ да имамъ претенцията да бѣда голѣмъ политикъ, че по този въпросъ трѣбва да се спремъ и единъ пътъ за всѣкога. нашитѣ правителства да опрѣдѣлятъ една линия на поведение, а то е: ние трѣбва или да третираме себе си като държава васална, или да се третираме като държава суверенна. Но ние трѣбва да третираме себе си спрѣмо Турция като държава суверенна, защото, ако се третираме като васална, облагитѣ, които ние бихме изтеглили като васални, сж по-малки, отколкото загубитѣ, които бихме прѣтърпѣли. По тоя сжнъ случай дълго врѣме се водѣше борба, дали да се признае нашиятъ агентъ като членъ на дипломатическия корпусъ или като капукедхудасъ. Разликата между едното и другото е много голѣма. Но благодарение на нѣкои енергически постѣпки на нѣкои дипломатически агенти, този въпросъ е разрѣшенъ и положението на нашия дипломатически прѣдставителъ е вече извоювано въ Цариградъ.

Другиятъ въпросъ, който има да разрѣшимъ, е слѣдующиятъ: имаме ли ние фискаленъ интересъ? По това нѣма какво да говоримъ, защото въ продължение на 20—25 години можехме да изкараме приходъ не по-малко отъ 10—12 милиона; най-послѣ нека бждатъ 5 милиона, нека бжде единъ милионъ.

Независимо отъ фискалния интересъ, имаме и интересъ политически, и той е: можемъ ли ние да оставимъ въ нашата държава другъ да бжде господарь? Държавата една педя мѣсто не трѣбва да дава, не защото тая педя е толкова скѣпа, а само защото се накрънява нашата територия, нашиятъ народенъ суверенитетъ. Когато говоримъ за народенъ суверенитетъ, често пъти го разбираме въ едностранчива форма. Ние трѣбва да го разбираме именно тѣй, че ние сме господари на нашата земя, и колкото малкъ да бжде единъ фаръ, той трѣбва да бжде нашъ, въ наши рѣцѣ и да го експлоатираме ние.

Независимо отъ това, ние ще имаме единъ интересъ търговски. Когато сключваме търговски договори съ европейскитѣ държави, ако фароветѣ сж въ наши рѣцѣ, можемъ да имъ отсѣжнимъ фаровото право и въ замѣна на това да добиемъ отсѣжки за нашия износъ. Нека забѣлѣжа тукъ, че фаровото право е много голѣмо, много тежко за европейскитѣ параходи, които акустиратъ нашитѣ пристанища, и ако ние сме въ състояние да направимъ една отсѣжка, ние ще можемъ да намѣримъ голѣми отсѣжки за нашия износъ въ респективнитѣ държави.

Другъ още единъ интересъ, който можемъ да имаме, при всичко че той може да не бжде голѣмъ, той е военно-стратегическиятъ. Фароветѣ се управляватъ отъ една компания, която е подчинена на Турция. Въ фароветѣ живѣятъ чужди хора, изпращани отъ Цариградъ; въ тѣхъ живѣятъ, тѣ ги управляватъ, тѣ ги обзавеждатъ и въ една минута на война, ако и малка, но могатъ да играятъ извѣстна роль. Та и този малкъ интересъ имаме, за да вземемъ тѣзи фарове и да минатъ тѣ въ наше владѣние, въ наши рѣцѣ. Остава, слѣдователно, да разрѣшимъ въпроса, по кой начинъ ние можемъ да станемъ стопани на фароветѣ. И тукъ ще дойда да ви кажа, че когато англичанитѣ сж окупирали о. Кипъръ, тѣ сж взели фара, обаче сж дали едно малко обезщетение на компанията, и английското правителство е наредило тѣй, че самото то обзавежда фара и го експлоатира. Трѣбва да ви кажа, че въ 1899 г. компанията, която по експлоатацията, е изплатила една голѣма частъ отъ сумата на Турция, а другата я изплаща постепенно.

Какво можемъ да направимъ. ние сега и кое наше дѣйствиe би било най-сполучливо? По мое мнѣние, ние можемъ да искаме отъ Турция да ни се заплатятъ всички права, които тя е взела досега, като ги прихванемъ срѣщу дълга, който ние имаме къмъ нея. Занапрѣдъ, обаче, можемъ или да вземемъ въ наше владѣние експлоатацията, или, ако ги оставимъ на компанията, управлението да бжде подъ нашъ надзоръ, първо, и, второ, таксата отъ 28%, която ти дава на Турция, да я дава на Българското Княжество.

Слѣдъ като изложихъ всичко това и като си запазвамъ правото пакъ да дамъ послѣ обяснения, азъ ще моля г. Министъръ-Прѣдседатели да ни каже: откато той, разбира се, е станалъ министъръ-прѣдседателъ, първо, какви постѣпки е направилъ и, второ, какви постѣпки мисли да направи, за да станемъ единъ денъ стопани на фароветѣ, които сж построени на черноморския български брѣгъ?

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Г-да народни прѣдставители! Отъ много интересното изложение, което г. Пасаровъ направи по тоя въпросъ, ние трѣбва да сте забѣлѣжали, че още подиръ създаването на България като отдѣлна държавна единица ние сме изпуснали изъ рѣцѣ едно безспорно наше право. Въ 1879 г. турското правителство е подновило контракта си съ компанията на фароветѣ и този контрактъ е ималъ примѣнение и за фароветѣ на българска територия. По мое разумѣние, компанията не е имала право да сключва никакви договори за експлоатацията на фароветѣ, които се намѣрватъ въ нашата територия. Можеше негли да бжде спорно нейното право отъ 1878 г. до 1879 г., защото се е основавало на единъ контрактъ, който е билъ сключенъ съ прѣдшествуещото правителство, наслѣдено отъ насъ. Тогава е могло да става споръ, като какви трѣбва да бждатъ отношенията на новата властъ, на Кня-

жеството, съ компанията, дали компанията може да продължава да експлоатира фароветъ по старому, или же трѣбва да се подчини на известни нови разпореждания. Но отъ 1879 г. нататкъ това нейно право е трѣбвало да се счита като окончателно изгаснало, защото въ 1879 г. е изтекълъ срокътъ на първия договоръ. Така или иначе, работата е текла досега по единъ ненормаленъ начинъ и ние дпесъ на българска територия имаме служаци на една компания, която е не само чужда — защото най-сетнѣ въ България има много чужди компании, — но която ни най-малко не се подчинява на нашитѣ закони, която прибира доходи, които по естеството си би трѣбвало да бждатъ доходи на държавата, безъ всѣкакво споразумѣние съ тази държава, и която, отъ друга страна, поставя агенти на такива пунктове, които иматъ известно значение и за държавната отбрана. Ще кажа, че дѣйствително положението е аномално.

Пита се сега, какъвъ трѣбва да бжде сѣщинскиятъ нашъ възгледъ по въпроса? Г-нъ Пасаровъ, помому, неоснователно постави въпроса на много широка нога. Той се докосна и до нашитѣ отношения съ Портата — до сюзеренството, до васалството.

Г. Пасаровъ: Защото ти прави такива възражения.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Да, нека да ги прави. Но менѣ ми се чини, че въпросътъ, който насъ интересува, ни най-малко не е свързанъ съ въпроса, дали сме суверени или васални. Понеже въ Берлинския договоръ се говори, че сме васална държава, нека приемемъ, най-сетнѣ, термина: терминътъ не измѣня никога работата, защото васалнитѣ връзки сж толкова различни, колкото васални държави има. Тѣзи връзки ги създаватъ трактатитѣ, създава ги практиката, създава ги традицията. Ако напр. прослѣдите историята на Египетъ, откакъ той се отдѣли отъ Турция, вие ще видите, какъ сж се разширявали автономнитѣ права на египетската провинция. Първоначално египетскиятъ хедифъ не е ималъ право да сѣче свои монети, не е ималъ право да има свои прѣдставители въ странство, не е ималъ право да прѣдава владѣнието на Египетъ на своитѣ приемници — дѣца. И всичкото това полека-лека, съ течението на врѣмето, се урежда и Египетъ, както въ срѣдата на миналия вѣкъ, така и въ края на сѣщия вѣкъ, па номинално и сега, въ врѣме на английската окупация, е билъ и остава васална държава спрѣмо Турция. Прочее, нека васалството не ни стрѣска. Това ни най-малко не накърнява нито нашето честолубие, нито нашето положение. Трѣбва да се гледа, г-да, сѣщността на работата. И тѣй, азъ настоявамъ за употрѣблението на думата „васална“, първо, защото тя се споменува въ единъ международенъ трактатъ и, второ, защото неупотрѣблението ѝ може да шокира Турция, безъ всѣкаква полза за насъ. Ако е работата да се по-

влияе на тази държава въ благоприятна за насъ смисълъ съ употрѣблението на думата „васална“, азъ, като Министъръ на Външнитѣ Работи, ви ангажирамъ да я употрѣбявате безъ стѣснение; но когато подлежи да се опрѣдѣли, какво трѣбва да се разбира подъ туй васалство, да, тогава, нѣма съмнѣние, ще си пазимъ правата споредъ точния разумъ на Берлинския трактатъ. Като е така работата, питамъ азъ: нашитѣ отношения спрѣмо Турция, които азъ квалифицирамъ като отношения на васална държава спрѣмо сюзеренна, даватъ ли право на Турция да поддържа фарове на наша територия и да отстъпва тѣхната експлоатация на чужда компания? Безъ колебание отговарямъ, че не. Много по-цѣнни на сюзеренната държава права прѣминаха въ рѣцѣтъ на България съ факта на създаването ѝ. Слѣдователно, не може да има нѣкакъвъ смисълъ, щото фароветѣ, които иматъ много по-нищожно значение, само тѣ да останатъ въ рѣката на сюзеренната властъ. И така, отъ минутата, откогато Княжеството е създадено като отдѣлна държавна единица и му се даватъ права да се управлява самостоятелно, то трѣбва да бжде безспорно господаръ на цѣлата територия, а, слѣдователно, и на онази частъ отъ тази територия, дѣто сж построени фароветѣ. Трѣбвало би да има специално разпореждане въ международнитѣ трактати въ противоположна смисълъ, за да се признава правото на сюзеренната да владѣе оная частъ отъ територията на Княжеството, дѣто сж построени фароветѣ, а щомъ като нѣма такова разпореждане — и това не може да го оспори никой, — то здравиятъ разумъ казва, че фароветѣ, находящи се на българска територия, трѣбва да останатъ въ разположение на българската властъ. Тѣ иматъ значение за търговията, а търговията на Княжеството се урежда самостоятелно; тѣ иматъ значение за господарствената отбрана, а въ туй отношение Княжеството е напълно самостоятелно. Съ една рѣчъ, нѣма основание да се заключава, че фароветѣ могатъ да останатъ въ разположението на една чужда властъ.

Колкото се касае за фароветѣ на югъ отъ Емине-Бурунъ, съ факта, че Топханенската конвенция отъ 1886 г. повѣри управлението на Южна-България на Българския Държавенъ Глава, а той управлява по еднакъвъ начинъ Сѣверна и Южна-България, то и въ това отношение различие между двѣтъ България, отъ международна точка зрѣние, азъ не приемамъ да има. Слѣдователно, правото на Княжеството, което азъ защитавамъ на основание текста на Берлинския трактатъ, естествено ще се простре и на Южна-България, т. е. на ония фарове, които се намиратъ на югъ отъ Емине-Бурунъ.

Колкото се касае до органическия уставъ, азъ нѣмамъ нужда да се спирамъ на него, защото той е вече единъ исторически документъ само и повече нищо.

Дохождамъ на въпроса за значението на фароветѣ. Г-нъ Пасаровъ право ви забѣлѣжи, че фа-

роветъ иматъ значение отъ военно-стратегическа точка, иматъ значение отъ фискално гледище, иматъ значение и за нашата търговия; слѣдователно, желателно би било да се намиратъ въ наше разположение. Правителството е съзнавало това положение и моятъ колега на Финанситѣ, който, когато се касае и за най-малкия доходъ, никога не е пропускалъ случая да рекламира, трѣбва да ви кажа, постоянно ме бомбардираше по този въпросъ. Отъ това, обаче, че интерпелацията се направи, вие заключавате, че ние още не сме успѣли да уредимъ този въпросъ.

Какъ трѣбва сега да рѣшимъ въпроса, азъ не бихъ се наелъ тукъ да ви давамъ рецептата, защото това много ще зависи отъ обстоятелствата. Рѣшението на този въпросъ, особено подиръ размѣнението на коминатоарни ноти, не може да стане по единъ съвсѣмъ нормаленъ начинъ, а за ненормаленъ начинъ единъ министъръ на Външнитѣ Работи не трѣбва да говори. Слѣдователно, задоволѣте се съ туй, че азъ считамъ правото на българската държава върху фароветѣ като безспорно и вмѣнявамъ въ обязаностъ на всѣко българско правителство да се възползува отъ първия удобенъ случай да реализира това право.

Н. Мушановъ: Азъ искамъ да чуя, че имаме право.

И. Воденчаровъ: Г-да народни прѣдставители! Въпросътъ, който се повдигна отъ страна на г. Парсова, е единъ въпросъ отъ голѣма важностъ и заради това и азъ искамъ да кажа по него нѣколко думи. Азъ нѣма да се докосна до юридическата страна на работата, но ще се помжча да ви дамъ нѣкои статистически данни, за да можете да проумѣете, доколко този въпросъ е свързанъ съ развитието на нашата търговия и съ прѣуспѣването на нашитѣ пристанища, които сж вече на изкарване — даже Бургазкото ще бѣде открито подиръ нѣколко дни. Тия статистически данни, които азъ ще дамъ на Народното Сѣбрание, ще иматъ голѣма важностъ и за самото правителство, и още ще иматъ значение, за да може народното прѣдставителство да прѣцѣни, доколко е належаща нуждата за по-скорошното разрѣшаване на този въпросъ.

Г-да народни прѣдставители! Седемъ фара има на българския брѣгъ: първиятъ отъ тия фарове е на голѣмия островъ, който се намира до гр. Созополъ; вториятъ е на „Св. Анастасия“ — островъ, който се намира до гр. Бургазъ; третиятъ е на Емине-Бурунъ, който е на сѣверната страна на Бургазъ; четвъртиятъ е на „Галата“ срѣщу Варна; петиятъ — до града Варна; шестиятъ на носъ Калиакра и седмиятъ — до селото Шабла.

Споредъ строго опрѣдѣлени технически данни, стойността на тѣзи фарове, на всѣки единъ фаръ, не надминава сумата 23—25 хиляди лева; а стойността за постройката на фара, съ всичкитѣ негови принадлежности, съ сумата, която е необхо-

дима за поддържането на единъ фаръ, е не повече отъ 5-6 хиляди лева годишно. Значи, ако се прѣсметне стойността, капиталътъ на постройката на единъ фаръ, плюсъ сумата за поддържането на този фаръ, годишно възлиза на 28—30 хиляди лева. Значи, че стойността на всичкитѣ фарове, които се намиратъ на българската територия, на българското крайбрѣжие, възлиза на една сума около 240.000 л. Сега, като капитализираме стойността на тѣзи фарове, заедно съ сумитѣ, които сж потрѣбни за тѣхното поддържане, ние трѣбва да видимъ, какви сж правата, които е придобила компанията, която е построиала тѣзи фарове, за да можемъ да оцѣнимъ, доколко тѣзи права, които се събиратъ на българскитѣ пристанища, влияятъ на развитието на нашата търговия и ще повлияятъ за прѣуспѣването на нашитѣ пристанища. Азъ ще ви посоча една статистика за онѣзи параходи, които сж посѣтили нашитѣ пристанища прѣзъ 1896, 1897, 1898 и 1899 години, за да можете да съдите какви права е придобила компанията, която поддържа фароветѣ, и какви трѣбва да бѣдатъ правата, които бѣджитѣ наши пристанища ще получаватъ било за бассейново право, било за кейово право. Споредъ достоверни свѣдѣния, въ 1896 г. нашитѣ пристанища въ Анхиало, Балчикъ, Бургазъ, Варна, Каварна и Созополъ сж били посѣтени отъ параходи, които сж съдържали 981.829 тона; въ 1897 г. сж били посѣтени отъ параходи, които сж съдържали — регистрирани тонове разбирате — 1.018.164 тона; въ 1898 г. сж били посѣтени отъ параходи, които сж съдържали 1.125.765 тона; въ 1899 г. сж били посѣтени отъ параходи, които сж съдържали 875.166 тона. Правото на тонажъ на регистриранъ тонъ, което събира компанията отъ тѣзи параходи, които посѣщаватъ нашитѣ пристанища, е 10 стотинки на тонъ — регистриранъ тонъ, а не товаренъ тонъ трѣбва да се разбира. Срѣдното число, което компанията е събрала отъ тѣзи параходи, които сж посѣтили нашитѣ пристанища въ продължение на 1896, 1897, 1898 и 1899 години, се възкачва на 1 милионъ тона. Отъ тѣзи 1 милионъ тона, по 10 стотинки, значи е придобила компанията 100.000 л., когато капиталътъ на компанията за постройка на тѣзи фарове, за тѣхното поддържане и плюсъ лихвитѣ на своитѣ капитали, които има капитализирани въ тази работа, както казахме, възлизатъ на 4 пѣти по-малко, т. е. компанията взема 4 пѣти повече годишенъ приходъ, отколкото това, което тя изразходва, и което изразходва за поддържането, плюсъ лихвитѣ на капитала, който има вложенъ въ това прѣдприятие.

Г-да народни прѣдставители! Вие виждате, че тази голѣма такса, която компанията събира отъ правото на паракодитѣ, които посѣщаватъ нашитѣ пристанища, е една такса, която има голѣмо значение за развитието, както казахъ, на нашата търговия и за прѣуспѣването на нашитѣ пристанища. Извѣстно е, че министерството се занимава тѣзи дни и съ изработването на единъ правилникъ, по

силата на който ще се турят такситѣ на ония параходи, които посѣщаватъ нашиятъ пристанища. Споредъ правилата на другитѣ държави, такситѣ на нашиятъ пристанища трѣбва да се раздѣлятъ на двѣ. Тѣ сж така нареченитѣ такси басейни, които почиватъ върху регистрирането на параходитѣ, и такси кейови, които почиватъ върху онзи тонажъ отъ стоки, който се стоварва или който се натоварва. Прѣсмѣнато е, че въ нѣкои чужди пристанища, било въ Франция, било въ Турция, било въ Гърция, едвали правото басейново и правото кейово надминаватъ 5 или 6 стотинки, вземени изедно, когато вие виждате, че тѣзи права на компанията само за фарово право достигатъ или сж опрѣдѣлени на 10 стотинки. Значи, нашиятъ права, които ние ще вземаме отъ параходитѣ, които посѣщаватъ нашиятъ пристанища, ако искаме да дадемъ голѣмо развитие на нашиятъ пристанища и на нашата търговия, да ги направимъ отворени, за да бждатъ посѣщавани отъ всички параходи, не ще могатъ и не би трѣбвало да надминаватъ онѣзи такси, които прибира фаровата компания. Прѣдъ видъ на това, вие виждате доколко тѣзи права, които компанията събира отъ фаровото право, ще се отразятъ злѣ върху развитието на нашата вътрѣшна и външна търговия и върху прѣусиѣването на нашиятъ пристанища. Азъ ви дадохъ тѣзи данни, г-да народни прѣдставители, за да видите, доколко е важенъ въпросътъ, който се повдига отъ страна на г. Пасарова, доколко е отъ голѣма важностъ този въпросъ отъ международенъ характеръ, както ви казахъ, доколко е отъ голѣма важностъ за развитието на нашата търговия и прѣусиѣването на пристанищата. И мисля, че би трѣбвало както народното прѣдставителство, така сжко и почитаемото правителство да се занимае сериозно съ този въпросъ, за да сѣ достигне до единъ благоприятенъ край, който ще се налага отъ интереситѣ на страната и отъ економическото нейно прѣусиѣване.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Има единъ дневенъ редъ на г. Пасарова. Тѣй като г. Министърътъ на Външнитѣ Работи не е тукъ, не мога да взема неговото мнѣние.

Г. Пасаровъ: Азъ ще дамъ нѣкои обяснения и единъ дневенъ редъ.

Министъръ Х. Тодоровъ: Не сте ли доволни отъ декларацията на г. министра?

Г. Пасаровъ: Доволенъ съмъ, но ще прѣдложа и дневенъ редъ.

Азъ нѣма да се впускамъ, г-да народни прѣдставители, надълго да говоря, но слѣдъ тази декларация ние ще имаме нужда да манифестираме малко по-ясно и по-енергически нашата воля, а тя трѣбва да бжде: да се взематъ тия фарове, защото, както виждате, на два пѣти слѣдъ Освобождението контрактътъ между Портата и компанията се подно-

вява. Единъ пѣтъ се поднови въ 1879 г., но може би вслѣдствие на това, че Княжеството бѣше тогава ново и не се обърна внимание, обаче този контрактъ се поднови въ 1899 г. и, въпрѣки енергическитѣ протести на нашето правителство, Портата ни игнорира. Тукъ не е вече въпросъ за фискални и други съображения, но има и игнориране на нашиятъ права. Та, като имамъ това прѣдъ видъ, азъ моля Народното Събрание да вземе слѣдующия дневенъ редъ: „Народното Събрание, като изслуша декларацията на г. Министъръ-Прѣдседателя и станалитѣ разисквания по поводъ интерпелацията на г. Пасарова, относително фароветѣ, и като вѣрва, че българското правителство ще вземе въ свое владѣние фароветѣ, построени на българския черноморски брѣгъ, минава на дневенъ редъ.“ (Д-ръ Г. Гаговъ: Съ това нищо нѣма да стане.) Съ това ние имаме пълно довѣрие, че правителството ще направи всичко възможно, за да вземе въ свои рѣцѣ фароветѣ, и въ сжщото врѣме ще манифестираме, че ние желаемъ тия фарове да се взематъ, и затова моля да се гласува този дневенъ редъ, който нѣма нищо противъ г. министра.

Д-ръ Г. Гаговъ: Азъ прѣдлагамъ да се мине чисто и просто на дневенъ редъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Понеже има прѣдложение да се мине чисто и просто на дневенъ редъ, ще туря него на гласуване.

Министъръ А. Людскановъ: Азъ ще моля г. Пасарова да не настоява на своя дневенъ редъ подиръ обясненията на г. Министъръ-Прѣдседателя, които бѣха доста ясни, тамъ дѣто можеха да бждатъ ясни. По-нататъкъ да искате вие да мотивирате, че трѣбва непрѣмѣнно да ги вземемъ въ владѣние, то ще бжде излишно туряне точки върху и-тата. Менѣ ми се струва, че г. Даневъ бѣше доста ясенъ, за да покаже пѣтътъ, по който не само той, но всѣко правителство ще се стреми къмъ това. Прочее, възъ мисля, че самъ г. Пасаровъ нѣма да се съгласи и нѣма да приеме по тая форма да се гласува. Азъ приемамъ прѣдложението да се мине чисто и просто на дневенъ редъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Понеже има прѣдложение да се мине чисто и просто на дневенъ редъ, което има прѣдимство, полагамъ на гласуване да се мине чисто и просто на дневенъ редъ. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ това прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Г. Пасаровъ: Меншество е, г-нъ прѣдседателю! (Нѣкои отъ прѣдставителитѣ: А а а!)

Д-ръ Г. Гаговъ: Да се вдигне засѣданието. Часътъ е 7.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-да народни прѣдставители! Часътъ е 7 безъ 5 минути.

Слѣдъ такъвъ трудъ, ще бѣде хубаво да наредимъ дневния редъ.

М. Такевъ : Азъ прѣдлагамъ до 8 ч. да засѣдаваме.

Прѣседателствующъ А. Франгя : Вие искате до 8 ч.? (Гласове отъ дѣсницата: Да се вдигне засѣданието.) Засѣданията продължаватъ до 7 ч.; ако ли, обаче, въпросътъ, по който се говори, не се свърши, прѣседателството може да продължи засѣданието до 8 ч., а повече отъ 8 ч. разрѣшава Народното Събрание. Тѣй како частъ е 7 и азъ съмъ много уморенъ, и мисля че г. Такевъ влиза въ негово положение, ще вдигнемъ засѣданието.

М. Такевъ : Вземамъ актъ отъ Вашата декларация. (Смѣхъ.)

Министъръ А. Людскановъ : Азъ моля почитаемото Народно Събрание да има засѣдание и утрѣ прѣди обѣдъ въ 9 ч. и подиръ обѣдъ и дневниятъ редъ да бѣде: на първо мѣсто трето четене на закона за чиновниците, на второ мѣсто прѣдложението на г. Цанкова до обѣдъ; подиръ обѣдъ тарифата и закона за подданството.

Д. Драгиевъ : Докладътъ на комисията не е раздаденъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя : Които приематъ прѣдложението на г. Министра на Вътрѣшнитѣ Работи, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 7 ч. вечерята.)

Прѣседателъ: **Д. Цанковъ.**

Подпрѣседатели: { **А. Франгя.**
Д-ръ А. Ходжевъ.

Секретаръ: **Д-ръ Г. Гаговъ.**

Началникъ на Стенографическото бюро: **Т. Гълъбовъ.**